

17. YÜZYILDA OSMANLI HÂKİMİYETİNDE EFLAK VE BOĞDAN

(Yüksek Lisans Tezi)

Ayşe AĞDERE

Kütahya - 2019

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**17. YÜZYILDA OSMANLI HÂKİMİYETİNDE EFLAK VE
BOĞDAN**

Danışman:
Doç. Dr. Emine DİNGEÇ

Hazırlayan:
Ayşe AĞDERE

Kütahya - 2019

Kabul ve Onay

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Tarih Anabilim/Anasanat Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMA RAPORU olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Prof. Dr. Hasan Basri KARADENİZ

(İmza)

Üye.....

Doç. Dr. Emine DİNGEÇ

(İmza)

Üye.....

Dr. Öğr. Üyesi Hacı Murat ARABACI

(İmza)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

Doç. Dr. Ayhan KAHRAMAN

Enstitü Müdürü

Bilimsel Etik Bildirimi

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “17. Yüzyılda Osmanlı Hâkimiyetinde Eflak Ve Boğdan” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

...../...../2019

Ayşe AĞDERE

Özgeçmiş

21.06.1989 tarihinde Muğla ilinin Yatağan ilçesinde doğdu. İlk ve ortaokulu İzmir Ali Akatlar İlköğretim Okulu'nda, Liseyi ise Karabağlar Cumhuriyet Lisesi'nde tamamladı. 2008 yılında Dumlupınar Üniversitesi Tarih Bölümü'nde başladığı Lisans eğitiminden 2012 yılında mezun oldu. 2012 yılında başladığı Dumlupınar Üniversitesi Tarih/Yeniçağ alanında Yüksek Lisans eğitimine devam etmektedir.

ÖZET

17. YÜZYILDA OSMANLI HÂKİMİYETİNDE EFLAK VE BOĞDAN

AĞDERE, Ayşe
Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Emine DİNGEÇ
Haziran, 2019, 86 sayfa

Devlet-i Aliye'nin "Memleketeyn" olarak adlandırdığı Eflak ve Boğdan, 17. yüzyılda tamamen Osmanlı Devleti'ne bağlıydı. Bu yüzyılda iki imtiyazlı eyaletin "haraçgüzârlık" statüsü devam etti. Bunlarla ilgili hukuki düzenlemeler yapıldı. Memleketeyn Osmanlı Devleti'nin batıya ve kuzeye açılan kapısı görevini gördü. Osmanlı Devleti'nin batı ve kuzey seferlerinde ordunun iâşesini temin etti. Sarayın ve İstanbul'un temel ihtiyaçlarını sağladı. Ancak voyvodalar zaman zaman vaad ettikleri sorumlulukların üstesinden gelemedi. Fırsat bulduklarında yükümlülüklerini azaltmak için çaba gösterdiler. İsyanlara kalkıştılar. Coğrafi bölgelerindeki güç dengelerini dikkate alarak güçlü devletlere yanaşma politikası güttüler. Diğer taraftan bu yüzyılda hala güçlü olan Osmanlı Devleti'nin kanatları altında kalarak Avrupa'daki mezhep savaşlarından uzak durdular. Ancak söz konusu yüzyılın sonunda yeni bir güç olan Rusya'ya meyil ettiler.

Anahtar Kelimeler: Boğdan, Eflak, İâşe, Memleketeyn, Osmanlı, Voyvoda.

ABSTRACT**WALLACHIA AND MOLDAVIA IN OTTOMAN DOMINATION****AĞDERE, Ayşe****Master Thesis, Department of Public Finance****Thesis Advisor: Asst. Prof. Emine DİNGEÇ****June, 2019, 86 pages**

In the 17th century, Wallachia and Boğdan, which the Devlet-i Aliye called “Memleketeyn”, was entirely dependent on the Ottoman Empire. In this century, the status of “haraçgüzârlık” of two privileged states continued. The related legal arrangements were made. Memleketeyn served as the gateway of Ottoman Empire to the west and north and procured the army during the west and north voyages of the Ottoman Empire. It provided the basic needs (iaşe) of the palace and Istanbul. However, the voivodes were not able to overcome their promises from time to time. When they had the opportunity, they made efforts to reduce their obligations. They started the uprisings. Taking the balance of power in their geographical regions into account, they drew a policy of docking to the powerful states. On the other hand, they remained under the wings of the Ottoman Empire, which were still strong in this century, and avoided the sectarian wars in Europe. However, at the end of the century, they were inclined to Russia which was a new power.

Keywords: Memleketeyn, Moldavia, Ottoman, Subsistence, Voivodel, Wallachia.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM SİYASİ İLİŞKİLER

1.1. VOYVODA TAYİNİ	17
1.2. OSMANLI DEVLETİ'NİN BATI VE KUZEY YÖNLERİNDE OLAN SEFERLERİNDE EFLAK VE BOĞDAN	21
1.2.1. Boğdan	21
1.2.1.1. II. Osman'ın Hotin Seferi	24
1.2.1.2. Kırım Hanlığı ile mücadele ve IV. Murad'ın Özi Seferi	26
1.2.1.3. Sultan IV. Mehmed'in Lehistan Seferi ve Dukabey'in Tahttan İndirilmesi	29
1.2.2. Eflak.....	30
1.2.2.1. Köprülü Mehmed Paşa'nın Erdel Seferi	33
1.2.2.2. Tökeli İmre ve II. Viyana Kuşatması	34

İKİNCİ BÖLÜM İSYANLAR VE HUKUKİ MESELELER

2.1. İSYANLAR	46
2.2. EŞKİYALIK HAREKETLERİ	48
2.3. HUKUKİ KONULAR	51
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	54
EKONOMİK İLİŞKİLER	54
3.1. HARAÇ	55
3.2. PİŞKEŞ	59
3.3. İAŞE DESTEĞİ	60
3.3.1. Et	62
3.4. DİĞER MÜHİMMAT DESTEĞİ	63

3.4.1. Bal ve Balmumu	63
3.4.2. Tuz	64
3.4.3. Don Yağı	65
3.4.4. Kereste	65
3.4.5. Keneviçe	66
3.4.6. Irgat	66
SONUÇ	68
EKLER	71
KAYNAKÇA	79
DİZİN	86

KISALTMALAR

a.g.e. adı geçen eser

a.g.m. adı geçen makale

a.g.t. adı geçen tez

C. Cilt

ev. Çeviren

Yay. Yayınevi

Haz. Hazırlayan

Der. Derleyen

DİA. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

TTK. Türk Tarih Kurumu Basımevi

MD. Mühimme Defteri

Hk. Hüküm

nr. numara

s. sayfa

S. Sayı

Bkz. Bakınız

TEZ METNİ

GİRİŞ

Bugünkü Romanya toprakları, Tuna nehrinin solunda Karpat dağları, sağında Balkan dağları, doğusunda Karadeniz, batı ve güneybatısında Karpat dağlarının uzantısı yer alan “Dacia” olarak adlandırılmış bölgedir. Söz konusu, Karpat dağları ile Tuna nehri arasındaki bölgede, insan yaşamına dair en eski kalıntılar Paleolitik Döneme rastlamaktadır. I. yüzyılda Tuna nehrinin kuzeyinde yaşayan Daklar (Getler), Bohemya’dan Karadeniz’e uzanan ve Karpatları merkez edinmiş bir “Dacia Krallığı” kurmuşlardır. Roma imparatorluğu ile uzun mücadeleler sonunda krallık dağılarak Roma’nın bir eyaleti haline dönüştürüldü. Romalıların 165 yıl süren Dacia hâkimiyeti Geto-Dak kültürü ile Roma kültürü arasında kaynaşma meydana getirmiştir. Bu kaynaşma sonucunda yerli nüfusun Romalılaştırılması da etnik yapının değişerek Roma vatandaşı anlamına gelen, Latincesi Romanus’a dayanan “Roman”lar ortaya çıktı.¹ Bu isim daha sonra değişimlere uğramış, bu bölgede yaşayanlara Romalı, Romanik ve son olarak da “Romen” ya da “Rumen” denmiştir.²

Büyük İskender M.Ö. 45’te Asya seferine çıkmadan önce Tuna üzerine gitti ve çok miktarda ganimet elde etti. Tuna çevresi sefer yolları üzerinde bulunması nedeniyle sık sık istilalara uğradı. Roma İmparatorluğu’nun bölgeden çekilmesiyle V. yüzyılda Atilla komutasındaki Hunların, VI. ve VII. yüzyıllarda Slavların akınlarına maruz kaldı.³ Karpatların doğusunda ve güneyinde, X.- XII. yüzyıllarda Peçenek-Kuman, XIII.–XIV. yüzyıllarda Moğol-Tatar hâkimiyeti etkili oldu. Moğol istilasından sonra Macarlara bağlanan Eflak 1330 yılında, Boğdan ise 1365 yılında bağımsızlıklarını ilan etti.⁴

Üzerinde çalışmakta olduğumuz bölgenin güney kısmı olan Eflak (Wallachia), kuzeyde Karpat dağları, güney ve güneydoğuda Tuna nehriyle çevrilidir.⁵ Boğdan ise, Moldova nehrinin iki kenarındaki arazide bulunmaktadır.⁶ Osmanlı Devleti’nde bu iki prensliğe “Memleketeyn” adı verilirdi. Adeta bu iki voyvodalığa tek eyalet gözüyle

¹ Mihai Maxim, “Romanya”, *DİA*, C.35, İstanbul 2008, s. 168.

² İffet Tosun, “Ulahların – Romenlerin Ortaya Çıkışı”, *Balkanlar El Kitabı*, Cilt. 1, Derleyen: Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ, Karam Vadi Yayınları, Ankara 2006, s. 255.

³ Tosun, a.g.m., s. 252.

⁴ Maxim, a.g.m., s. 168.

⁵ Kemal Karpat, “Eflak”, *DİA*, C. 10, İstanbul 1994, s. 466.

⁶ Abdülkadir Özcan, “Boğdan”, *DİA*, C. 4, İstanbul 1992, s. 269.

bakılırdı. Bunda Eflak ve Boğdan'ın birbirine çok yakın bir medeniyet olmaları ve her ikisinin de Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebine bağlılıkları etkiliydi. Ayrıca iki voyvodalığın nüfuslarının çoğunluğunu Rumenler oluşturuyordu. Söz konusu Rumenler, kendilerini eski Bizans'ın son varisi olarak görüyorlardı. Bütün bu ortak kültür ve değerlere sahip oluş Osmanlı Devleti'nin onları tek bir voyvoda olarak görmesine vesile olmuş olmalıdır.⁷

Osmanlı-Eflak ile ilgili ilk ilişkiler, Macarlara sırt çeviren ve o tarihlerde Osmanlı Devletinin başında olan I. Murad (1362-1389)'dan yardım isteyen Prens I. Vladislav (1364-1377) döneminde olmuştur. Bu iletişim sonunda iki taraf arasında 1373'te dostluk antlaşması imzalanmıştır.⁸ Jorga bu tarihlerde Eflak voyvodası olarak Layko adını zikretmektedir.⁹ 1389 yılında Osmanlı Devleti'nin güçlendiğini gören Hıristiyan Devletler bir ittifak meydana getirerek Sırp Kralı Lazar komutasında Kosova meydanında Osmanlı Devleti ile savaştı. Dimitri Kantemir (1710-1711) bu savaşta Sırp Kralı'nın müttefiki olarak Eflaklıları da saymaktadır.¹⁰ Savaşın galibi olan Sultan Murad savaş meydanını gezerken bir Sırp asker tarafından şehit edildi.

I. Murad'ın ölümü üzerine, Osmanlı tahtına I. Bayezid (1389-1403) çıktı. Anadolu'daki hâkimiyeti sağladıktan sonra Kosova Savaşı'nda Sırp kuvvetlerine askeri yardımda bulunduğu gerekçesiyle Eflak Voyvodası olan Mircea (1386-1394/1397-1418) üzerine gitti. Mircea Macar himayesinde Silistre ve Dobruca'ya kadar ilerledi ve buraları fethetti. İki ordu Rovina yakınlarında karşılaştı. Osmanlı Devleti başarılı oldu. Mircea tahtını terketmek zorunda kaldı. Yerine I. Vlad (1394-1398) adında bir prens getirildi ve Eflak vergiye bağlandı. Niğbolu Savaşı'na kadar Vlad Osmanlıların desteği sayesinde tahtta kalabildi. Ancak Macarların himayesinde olan Mircea tahtı tekrar ele geçirdi. Osmanlı Devleti'ne karşı olan ittifaklarda yer aldı. Bu tarihlerde oluşan haçlı ordusuna katıldı. Fakat kendisinin de içinde bulunduğu haçlı ordusunun 1396 Niğbolu Savaşı'nda yenilmesiyle Osmanlı hâkimiyetini tanımak zorunda kaldı. Bu tabiiyet bir anlaşma ile kayıtlara geçti. Buna göre; Eflak Prensligi, iç ve dış işlerinde serbest olacak,

⁷ Sandor Papp, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzeybatı hududundaki Hristiyan Vassal Ülkeleri", *Türkler*, C. 10, Yeni Türkiye Yay, Ankara 2002, s. 745.

⁸ M. Alaaddin Yalçınkaya, "Osmanlılar Döneminde Eflak ve Boğdan (Memleketeyn)", *Balkanlar El Kitabı*, Cilt 1, Der. Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ, Karam Vadi Yay, Ankara 2006, s. 386.

⁹ Nicolae, Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1300-1451)*, C. 1, Çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yay, İstanbul 2009, s. 334.

¹⁰ Dimitri Kantemir *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi*, C. 1, Çev. Özdemir Çobanoğlu, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 1979, s. 41.

voyvoda Osmanlı sultanı tarafından onaylanacak ve Eflak Prenslığı Osmanlı Devleti'ne vergi verecekti. Böylece Eflak Voyvodalığı Osmanlı Devleti'ne "Haraçgüzâr" olarak bağlanmış oldu. Bu anlaşmanın gereği olarak da Eflak Voyvodası Mircea, 1402 yılında gerçekleşen Ankara Savaşı'nda I. Bayezid'in yanında yer aldı.¹¹

Yıldırım Bayezid'in Ankara Savaşı'nda yenilmesiyle Osmanlı-Eflak ilişkileri de Eflak lehine değişti. Osmanlı Devleti, 1402'den 1413'e kadar sürecek Fetret Devri başka bir ifadeyle I. Bayezid'in oğullarının tahtı ele geçirme savaşları yaşandı. Bu dönemde Mircea şehzadelerden Musa Çelebiyi destekledi. Hatta kızı ile Şehzade Musa'yı evlendirdi. Şehzade Musa Çelebi, ağabeyi Mehmed Çelebi'nin hükümdarlığını tanıyarak Rumeli'ye geçmişti, ancak Rumeli'de ağabeyi Süleyman Çelebiyi yenince ve Mircea'dan destek alınca Çelebi Mehmed'e verdiği sözü unutarak burada saltanatını ilan etti. Böylece Osmanlı Devleti, iki merkezden yönetilmeye başlandı. Fakat ilerleyen dönemde I. Mehmed (1413-1421), Bizans'ın da desteğini alarak yapılan savaşta Musa'yı yenerek Osmanlı tahtına çıktı. Tahta çıkışından sonra Anadolu'daki sorunları çözmek için Rumeli'den ayrıldı. Mircea bu dönemde Rumeli'de I. Mehmed'e karşı gelişen olaylarda yer aldı. Osmanlı Devleti'ne karşı isyan eden İzmir beyi Cüneyd'i Eflak'ta korudu. Yine Düzmece Mustafa hadisesinde Osmanlı'ya karşı Şehzade Mustafa'yı Eflak'ta sakladı ve onun faaliyetlerini destekledi. Buradaki amacı, I. Mehmed'i tahttan indirip Osmanlı Devleti'nin birlik ve beraberliğini yok etmektir. Bu amaçla çalışan Bizans İmparatoru, Romen prensi, Karaman beyi ve İsfendiyar beyi ile işbirliği yaptı.¹² Hatta Şeyh Bedrettin olayında Şeyh'i korudu.¹³ Bu örnekler gösteriyor ki, Eflak voyvodası ülkesi üzerindeki Osmanlı otoritesini ortadan kaldırmak ve vergi ödememek amacıyla Osmanlı Devleti'ni yıpratmaya çalışıyordu. Bütün bu olaylar sonucunda I. Mehmed, Eflak üzerine bir sefer düzenledi. 1417'de Eflak üzerine gidildi. Dobruca, Yergöğü ve Yeniköy Osmanlı Devleti'nin eline geçti. Eflak bunun üzerine vergi ödemeyi teklif ederek Osmanlı Devleti'ne tabii olacağını bildirdi.¹⁴

XIV. yüzyılın ortalarında kurulan Boğdan Prenslığı, adını Transilvanyalı voyvoda Boğdan'dan almaktadır. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nde, "Boğdan" ya da

¹¹ İsmail Hakkı, Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 213-214.

¹² Jorga, *a.g.e.*, C. 1, s. 323-325.

¹³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. 1, s. 214.

¹⁴ Jorga, *a.g.e.*, C. 1, s. 331-332.

“Kara Boğdan” olarak zikredilen “Moldova Prensiği” kuruluşundan Osmanlı idaresine girene kadar bir yandan Macar ve Polonya arasındaki hâkimiyet iddiaları, bir yandan da onlarla rekabet halinde olan Altın Orda Devleti arasında denge siyaseti takip edip ülkenin ayakta kalmasını sağlıyordu.¹⁵ Boğdan ile Osmanlılar arasındaki ilk ilişkiler ise I. Mehmed döneminde başlamıştır. Bu sırada Boğdan’ın başında voyvoda Alexandru Çel Bun (1400-1432) bulunuyordu. Boğdan Osmanlı Devleti’nin kuzeye açılan noktasındaydı. Sadece Eflak’ın Osmanlı hâkimiyetine girmesi yeterli değildi. Bu nedenle I. Mehmed, Boğdan’a yöneldi ve akınlar yaptı. Ancak Akkirman’ı kuşatsa da alamadı.¹⁶ 1600’lü yılların sonunda Boğdan Voyvodalığı yapan Dimitri Kantemir, yazmış olduğu Osmanlı Tarihi eserinde Yıldırım Bayezid’in tahta çıktığı ilk yıllarda Boğdan üzerine bir sefer yaptığını kaydeder. Sefer sırasında Boğdan Prensiğinin başında Stefan bulunmaktaydı. İki ordu Resboe denilen köyde savaştı. Savaş sonunda yenilen Boğdan beyi kaçtı. Ancak daha sonra geri dönerek Yıldırım Bayezid’in karargâhını işgal etti ve Türk ordusunu dağıttı. Yıldırım Bayezid Edirne’ye kaçmak zorunda kaldı.¹⁷

I. Mehmed’ten sonra Osmanlı tahtına II. Murad (1421-1451) çıktı. İlk olarak Rumeli’de bulunan Düzmece Mustafa olayıyla ilgilendi. Bu olaydan sonra da Eflak’a karşı yumuşak bir politika tercih etti. Macaristan’ın Eflak ve Sırbistan üzerindeki üstünlük kurma girişimleri sonucunda yapılan mücadeleler barış anlaşmalarının 1428’de yenilenmesiyle sonuçlandı. Eflak prensi padişaha bağlılığını bildirdi. Eflak toprakları Mircea’nın ölümüyle Macarlar ile Osmanlı Devleti arasında mücadele sahası haline gelmişti. 12 Haziran 1444 Edirne (Segedin) Antlaşması ile Eflak’ın Osmanlı Devleti’ne vergi vermesi ancak Macar Kralı’na tabi olması şartı ile Eflak üzerinde iki hükümlerlik söz konusu oldu. 1444’te II. Murad’ın tahtan kendi isteğiyle çekilmesi üzerine Macar Kralı, Eflak üzerinde daha etkili olmak için kendisini destekleyen Dan’ı Osmanlı Devleti’ne meyilli olan Dracul yerine voyvoda seçti. Macar Kralı, Bizans ve Papa, Osmanlı Devleti’ni Balkanlardan atmak için bir Haçlı ittifakı kurdu. Eflak prensi de bu ittifakta yer aldı. Osmanlı Devleti’ne karşı savaşlar başlatıldı. Macar-Eflak ordusu Tuna’yı aşarak Varna bölgesine ilerledi. O sırada tahtta bulunan II. Mehmed (1444-

¹⁵*Tarihte Türk-Rumen İlişkileri*, Genelkurmay Atase ve Denetleme Başkanlığı Yay, Ankara 2006, s. 37-38.

¹⁶ Özcan a.g.m., s. 369.

¹⁷ Kantemir, a.g.e., s. 46.

1446/1451-1481) babasını çağırarak Osmanlı ordusunu yönetmesini istedi. 10 Kasım 1444'te Varna da Osmanlı Devleti, haçlı ordusuna karşı önemli bir zafer kazandı.¹⁸ Böylece Eflak'ın da içinde bulunduğu Haçlı ordusunun Balkanlardan Türkleri kovma girişimleri başarısız oldu. 1448'de gerçekleşen II. Kosova Savaşı'nda da Eflak Voyvodalığı Macarlara askeri yardımda bulundu. Ancak sonradan Eflak voyvodası savaşın seyrini değiştirecek bir hamle yaptı. Osmanlı sultanına elçi gönderdi. Macarlar'a ihanet ederek Sultan II. Murad'ın tarafına geçti. Bu geçiş savaşın kaderini etkiledi. Macarlar, Sultan II. Murad karşısında direnemedi ve Hunyad savaş meydanında 17.000 asker bırakarak ülkesine kaçtı.¹⁹

Sultan II. Murad'ın ölümü üzerine Osmanlı tahtına II. Mehmed çıktı. O dönemde Eflak Prenslığı'nde ise Osmanlı Devleti'ne tabii durumda olan II. Vladislav (1448-1456) bulunuyordu. Sultan Mehmed'in tahta çıkmasıyla Eflak dâhil birçok prenslik ve devlet elçi gönderip bağlılığını bildirdi ve anlaşmalarını da yenilediler. 1456 yılında ise Osmanlı Devleti'nin yardımıyla Vladislav'ın oğlu Vlad Tepeş²⁰ (1456-1462) voyvoda oldu. Kaynaklarda Kazıklı Voyvoda olarak da geçen bu prens kardeşi Radul ile birlikte Osmanlı sarayında yetişmişti. 1456 yılında voyvoda tayin edildi. Hil'at ve adet üzerine kızıl börkle altın üsküflü serpuş giydirilip memleketine gönderildi. Voyvoda olan Vlad Tepeş başlangıçta Osmanlı sultanına sadakatle bağlı kaldı vergisini bizzat ödedi. Osmanlı padişahı da onu törenle karşılayıp iltifat etmekteydi. Buna rağmen padişahın İstanbul'un fethinden sonra doğu ve karadeniz seferleriyle meşgul olduğu sırada Macarlarla ittifak kurdu. Osmanlı Devleti sınırlarına akın düzenledi. Padişahın Trabzon seferinden başarıyla dönmesinden sonra tebrik için elçi ve hediyeler gönderdi. Bağlılığını bildirdi. Ancak Osmanlı Devleti Vlad'ın yaptığı faaliyetleri öğrendi. Vlad'a dersini vermek için Niğbolu sancakbeyi Hamza Bey'i üzerine gönderdi. Fakat Vlad Hamza Bey'in niyetini istihbaratla öğrenmişti. Bu nedenle görüşmelerinde Hamza Bey'i

¹⁸ Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I Klasik Dönem (1302-1606)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s.107.

¹⁹ Joseph Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 1, Haz. Mümin Çevik, Milliyet Yay, İstanbul 2010, s. 270

²⁰ Bazı kaynaklarda Vlad Çepeş olarak zikredilmektedir. Bkz. Uzunçarşılı, a.g.e., C.1, s. 216.

kazığa çaktırdı.²¹ Faaliyetlerini arttırarak Niğbolu, Vidin ve tüm Tuna boyunca şehirleri tahrip etti. Eflak'a çok sayıda esirle geri döndü.²²

Bu arada Eflak ile düşman derecesinde olan Boğdan prensi, sultana yardım edeceğini bildirerek, Eflak'a karşı Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldı. İleriki bölümlerde örneklerini göreceğimiz üzere iki Romen ülkesi olan Eflak ve Boğdan, birbirlerine karşı daima düşmanlık beslemişlerdir. Bunun nedeni ikisinin birbirlerinin üzerinde hâkimiyet kurma ve topraklarını genişletme arzusudur. Fakat Osmanlı Devleti'nin bölgede göz açtırmaması nedeniyle her iki prenslik de Osmanlı'nın yanında yer almak zorunda kalmıştır. Böylece Osmanlı Devleti'nin Eflak üzerine yaptığı savaşta Boğdan, hem askeri kuvvetlerini yollamış hemde o bölgeyi çok iyi bildikleri için bir anlamda yol gösterici olmuştur. Aynı durum Eflak için de geçerlidir.

Eflak Voyvodası Vlad Tepeş'in faaliyetleri üzerine Fatih Sultan Mehmed, sefer düzenledi. Kazıklı Voyvoda II. Mehmed'in karşısına çıkmadı. Saklanan voyvoda gece baskınıyla padişahı öldürmeyi amaçlasa da başarılı olamadı. Eflak birlikleri püskürtüldü ve Vlad Tepeş'in yerine kardeşi Radul (1462-1473) Eflak voyvodası yapıldı.²³ Radul, Osmanlı Devleti'ne yıllık on iki bin altın vermeyi taahhüt etti ve sultana bağlılığını bildirdi. 10 yıl hüküm sürdü. Ancak bu prensin vefatı üzerine Macar krallığında hapiste bulunan Vlad Tepeş kaçarak (ya da salıverilerek) tekrar prens oldu. 2 yıl daha tahtta kaldı.²⁴ Yıldırım Bayezid döneminden itibaren vergi ödemeyi kabul eden Eflak Prensiği, fırsat buldukça bu yükümlülükten kurtulmaya çalıştı. Bağımsız olmak amacıyla Osmanlı Devleti'nin o dönemde en büyük düşmanı olan Macarlarla ittifak kurdu. Ancak 1462 yılında yapılan Eflak seferi sonucunda artık bu prenslik Osmanlı Devleti'nin bir eyaleti haline geldi.²⁵ Böylece Eflak tamamen Osmanlı hâkimiyetine girdi.

Fatih Sultan Mehmed daha öncede belirtildiği gibi Osmanlı hâkimiyetini genişletmek için doğuda ve Karadeniz'de faaliyet halindeydi. 1455-1456 yıllarında Ceneviz kolonilerinin önce haraç vermelerini sağladı sonra da bu kolonileri tek tek

²¹Aşıkpaşaoğlu Tarihi, *Tevarih-i Ali Osman*, Haz. Nihal Atsız, MEB Yay, İstanbul 1992, s. 207.

²² Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Klasik Dönemin Üç Hükümdarı Fatih Yavuz Kanuni*, TTK, Ankara 1991, s. 58-59.

²³Aşıkpaşaoğlu Tarihi, *a.g.e.*, s.162.

²⁴ Hammer, *a.g.e.*, C. 2, s. 370.

²⁵ Yücel, Sevim, *a.g.e.*, s. 60.

fethetti. Anadolu ve Balkanlardaki hâkimiyeti güçlendirdi. Tuna deltalarına kadar dayandı. Ancak Karadeniz’de tam hâkimiyetin sağlanabilmesi için önemli noktaları elinde bulunduran Boğdan’ın alınması veya Osmanlı Devleti’ne tabii olması gerekiyordu. Boğdan, özellikle stratejik bakımdan Osmanlı Devleti’nin kuzeye ve Avrupa’nın içlerine kadar ilerleyebilmesi için köprü görevi üstlenmekteydi. 1455 yılına geldiğinde Fatih’in Belgrad üzerine düzenlediği seferde, Boğdan Prensi Petru Aron, Akkırman’ın barış ve ticaret özgürlüğü için yıllık 2.000 düka altın vergi ödemeyi kabul etti. Ertesi yıl Boğdan voyvodası ödemeyi yapmadı ancak barışın sağlanması ve topraklarının işgalden korunması amacıyla talep edilen miktar yerine 2.000 Macar zolotası gönderdi. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmed Osmanlı eyalet ve sancakbeylerine Boğdan ile barışın sağlandığı, Akkerman, İstanbul, Edirne ve Bursa gibi merkezlere ticaret için gelen Boğdanlı tüccarların güvenliğinin temini için hükümler gönderdi.²⁶ Böylece Boğdan 1456’da Osmanlı hâkimiyetini kabul etti.

1457’de Prens Aron’u mağlup eden Stefan Çel Mare (1457-1504), ilk zamanlar Osmanlı Devleti’ne vaad ettiği vergiyi zamanında ödedi. Diğer taraftan Osmanlı Devleti’nin bir yandan Venedik, Napoli, Papalık ile bir yandan da Arnavutluk ve Macarlarla savaşmalarını fırsat bilerek bağımsızlığını ilan etti. Bu olaydan sonra gelişen “Esir Sorunu” nedeniyle Osmanlı Devleti’nin dikkati yeniden Stefan Çel Mare’ye çevrildi. Olay şöyle gelişti; Kefe’nin Cenevizlilerden alınmasıyla gemilerle İstanbul’a gönderilen 1500 Cenevizli esirden 150 kadarı gemiyi ele geçirdi ve Boğdan’ın Karadeniz’e kıyısı olan Kili’ye kaçtı. Esirler Boğdan halkı tarafından iyi karşılandı. Osmanlı Devleti, bu tutsakları istese de Boğdan geri vermedi. Hatta Stefan Çel Mare Eflak’a saldırdı. Eflak prensi Radul ile giriştiği mücadelede Radul’u yendi. Radul, Osmanlı Devleti’nin elindeki Yergöğü’ne kaçtı. Stefan Çel Mare, Besarab Laiota’yı Eflak tahtına çıkardı. Boğdan voyvodasının bu başarıları akıncı beylerinin Rumeli’de olmamasından kaynaklanmaktaydı. Bu sırada onlar Anadolu’da Uzun Hasan ile savaşıyorlardı. Akıncı beyleri geri döndüklerinde bu sefer Laiota Boğdan’a kaçtı, Radul eski konumuna getirildi. Radul ölünce de Sultanın onayıyla Eflak Prenslığıne Laiota

²⁶ Mihail Guboğlu, “Osmanlılarla Romen Ülkeleri Arasındaki İlk Devir İlişkileri (1368-1456) Hakkında Belirmeler ve Doğrultmalar”, *IX. Türk Tarih Kongresi*, C. 2, TTK, Ankara 1981, s. 841; Viorel Panaite, “Osmanlı Hâkimiyeti’nin Tuna Nehri’nin Kuzeyinde Yayılışı: XIV. ve XVI. Yüzyıllarda Eflak ve Boğdan”, *Türkler*, C. 9, Çev. Numan Elibol, Yeni Türkiye Yay, Ankara 2002, s. 211.

geçti.²⁷ Fatih Sultan Mehmed, Stefan Çel Mare'nin faaliyetlerinin karşılığı olarak Kili ve Akkirman'ı istiyordu. Ayrıca o güne kadar ödemediği vergileri de talep etti. Ancak Stefan kabul etmedi. Bunun üzerine Sultan, İşkodra kuşatmasında bulunan Hadım Süleyman Paşa'yı Boğdan üzerine gönderdi. Hadım Süleyman Paşa'nın birlikleri 12 Ocak 1475'te yenildi. Oruç Bey bu yenilgiyi Osmanlı ordusunun İskenderiye seferinden yorgun dönüşüne, Boğdanlıların dinç oluşuna ve kış şartlarının elverişsizliğine bağlamaktadır.²⁸ Papa, bu galibiyet sonrasında Stefan Çel Mare'ye "İsa'nın Pehlivanı" unvanı verdi. Fatih Sultan Mehmed, durumu değiştirmek için 1476 ilkbaharında bizzat Boğdan seferine çıktı. Stefan Çel Mare, Hıristiyan dünyasından övgü alsa da Osmanlı Devleti'ne karşı yardım istediğinde ne Papa'dan ne de diğer devletlerden olumlu sonuç aldı. Bunun üzerine mücadeleden yeni çıkan Stefan Çel Mare savaşmak yerine Osmanlı Devleti'ni çetin bölgelere çekmeye ve onları zor durumda bırakmaya çalıştı. Stefan Osmanlı ordusu gelmeden eşya ve zahireyi toplattı, hayvanları sarp dağlara çıkardı, kalanları da yaktı. Amacı Osmanlı ordusunu iâşesiz bırakıp zayıf düşürmektir. Ancak Tuna üzerinden gelen erzaklar sayesinde Osmanlı ordusu bu durumdan etkilenmedi. İki ordu 26 Temmuz'da Razboinei (Valea Alba)²⁹ mevkiinde savaştı. Osmanlı ordusu güçte olsa Boğdan birliklerini yendi. Boğdanlılar teslim oldu. Buna rağmen Suçiova Kalesi fethedilemedi.³⁰ Osmanlı Devleti, zaferden yeterince yararlanamadı. Bunda iki önemli etken vardı. Birincisi, orduda veba baş göstermişti. İkincisi ise, Macarların savaş hazırlığında olduğu haberi ulaşmıştı. Böylece Osmanlı ordusu geri çekilmek zorunda kaldı. Savaş sonrasında Eflak voyvodası hizmetlerinden dolayı ödüllendirilirken Boğdan voyvodasının vergisi adeta cezalandırılırcasına iki katına çıkarıldı. Böylece Boğdan voyvodasının şimdiye kadar ödemekte olduğu 3.000 flori 6.000 floriye çıkarıldı. Osmanlı Devleti'ne tabiiyeti sağlandı.³¹

Fatih Sultan Mehmed'in 1481 yılında ölmesi üzerine oğulları Bayezid ve Cem arasında taht kavgası başladı. Şehzadeler arasındaki mücadeleyi Bayezid kazandı. Sultan II. Bayezid (1481-1512) tahta çıktı. Cem ile arasındaki mücadele devleti uzun

²⁷ Jorga, *a.g.e.*, C. 2, s. 154.

²⁸ Oruç Bey, *Tevarih-i Ali Osman*, Haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Yay, İstanbul 1992, s. 105-106.

²⁹ Jorga, II. Mehmed ile Boğdan Voyvodası Stefan arasında yapılan bu savaşın Akdere mevkiinde olduğunu savaştan sonra Razboieni olarak değiştiğini aktarmaktadır. Bkz. Jorga, *a.g.e.* s. 160.

³⁰ Robert Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I*, Çev. Server Tanilli, Adam Yay, İstanbul 1999, s. 124.

³¹ Tarihte *Türk-Rumen İlişkileri*, s. 41.

süre oyalamıştı. Şehzadeler arasındaki mücadeleden galip olarak kul taifesi tarafından desteklenen Bayezid, Osmanlı sultanı oldu. Kaybeden Şehzade Cem, Rodos, İtalya ve Fransa'da sürgün hayatı yaşadı. Sultan II. Bayezid saltanatını kuvvetlendirmek amacıyla büyük bir gaza planladı. II. Bayezid ilk seferini Fatih Sultan Mehmed'in başarısız olduğu Boğdan'a yaptı. Bu sefer planından önce batı sınırlarının güvenliği için Macaristan, Venedik ve Polonya ile barış sağladı. Boğdan'da bulunan Kili ve Akkirman, kuzeydeki devletlerin Akdeniz'deki bağlantısını kesen noktadaydı.³² Bu şehirler, ticaret açısından önemliydi. Boğdan, Karadeniz ve Kırım'a ulaşmak isteyen Lehistan (Polonya) tarafından himaye ediliyordu.

Osmanlı ordusu Kili üzerine yürüdü, Eflak Voyvodası Vlad Drakul da bu seferde 20.000 kişilik ordusuyla Osmanlı kuvvetlerine yardım etti.³³ 14 Temmuz 1484 tarihinde kuşatmaya daha fazla dayanamayan Boğdan teslim oldu ve Kili alındı. Kili'nin Osmanlı İmparatorluğu'na katılmasıyla Kırım kuvvetleri de Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldı. Osmanlı ordusu Akkirman'a girdi. Şehri 6 gün kuşattı. 11 Ağustos 1484'te Akkirman teslim oldu. İki önemli şehrini kaybeden Stefan Çel Mare, Osmanlı Devleti'ne kesin olarak bağlılığını bildirdi. Osmanlı Devleti'ne yıllık 4000 altın vermeyi kabul etti. Sonradan Boğdan voyvodası, Kili ve Akkirman'ı alma teşebbüslerinde bulunsa da başarılı olamadı. Boğdan'da Osmanlı hâkimiyetinin sağlanmasıyla kuzeye yapılan fetihler kolaylaştı. Bu gelişmelerle Osmanlı Devleti'nin sınırı Lehistan'a dayandı. 17. yüzyılda Osmanlı ile Lehistan arasında mücadeleler yaşandı.

16. yüzyıl başlarında her iki prenslik Osmanlı haraçgüzârlığını kabul etmişti. Bu haraçgüzârlık Osmanlı Devleti'ne karşı bazı sorumluluklar üstlenmelerini gerektiriyordu. Ancak tabiiyetin karşılığı olarak himaye edildiler. Örnek verecek olursak 1497 yılında Boğdan Voyvodası, Leh komutanı Jan Olbracht'ın saldırılarının püskürtülmesi için II. Bayezid'den yardım istedi. 1498'de Sultan II. Bayezid, Malkoçoğlu Bali Bey komutasındaki birliklerini görevlendirdi. Boğdan voyvodası Osmanlı Devleti'nin yardımı sayesinde Lehleri mağlup etti. Leh akınlarının devam etmesi üzerine Osmanlı Devleti'nin desteğini alan Boğdan voyvodası, Leh üzerine

³² İnalçık, *a.g.e.*, s. 131.

³³ Tarihte *Türk-Rumen İlişkileri*, s.42.

saldırıya geçti.³⁴ Görüldüğü üzere, Osmanlı Devleti'ne vergi vermeye devam eden bu voyvodalar padişah sefere çıktığında ona destek verdikleri gibi gerektiğinde onun kuvvetlerinden de yararlanarak ülkelerini güvence altına aldılar.

Kili ve Akkirman'ın alınmasından sonra 50 yıl kadar Eflak ve Boğdan Osmanlı Devleti'ne bağlılığını devam ettirdi. Ancak 1521-1522 yıllarında Prens Basarab Neago'e'nin ölümüyle Eflak'ta taht mücadelesi başladı. Osmanlı tahtına yeni çıkan Sultan Süleyman (1520-1566), Belgrad'ın alınmasıyla Tuna bölgesinde konumunu güçlendirmişti. Eflak'taki iktidar sorununu çözmek için Mihailoğlu Mehmed Bey'i Eflak üzerine gönderdi. Mehmed Bey, boş kalan Eflak voyvodalığına seçilmek istedi. Ancak Eflak boyarları buna karşı çıktı. Bir Türk'ün voyvoda seçilmesini önlemek için Radul'u atadılar. Bu kez de Mehmet Bey ile Radul arasında mücadele başladı ve bu mücadele 1522 yılı boyunca devam etti. Macar Kralı Yanoş duruma müdahale ederek Mehmed Bey'in geri çekilmesinde etkili oldu. Bu sırada Osmanlı Devleti, Vladislav'ı voyvodalığa getirdi ancak Radul'un tahtı ele geçirmek için saldırıları devam ediyordu. Osmanlı Devleti bu saldırılara son vermek için Radul'u voyvoda atamak zorunda kaldı.³⁵ Bu atama işiyle yeni bir sistem de gelmiş oldu. Şöyle ki; Sultan Süleyman dönemine kadar Eflak voyvodaları, boyarlar tarafından seçiliyor ve Bab-ı Ali tarafından onaylanıyordu. Ancak söz konusu taht mücadelesinden sonra voyvodalar doğrudan Osmanlı Devleti tarafından tayin edilmeye başlandı.

Öte taraftan Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Boğdan ile ilişkiler bozulma derecesine geldi. Viyana seferine kadar vergisini düzenli bir şekilde ödeyen Boğdan voyvodası Petru Rareş (1527-1538/1541-1546) sonradan Ferdinand ile gizli ittifak kurmaya yöneldi. Ayrıca Osmanlı Devleti adına Budin'e giden Giritti'nin öldürülmesinde rol oynadı. Üstelik Osmanlı Devleti'nin dostu olan Polonya'ya karşı düşmanlık gösterdi. Peçevi Tarihi'nde Boğdan Voyvodası Petru Rareş'in Bab-ı Ali'nin vassalı olduğunu unuttuğu yazmaktadır. Bütün bunlar Sultan Süleyman'ın 1538 yılında Boğdan'a bir sefer düzenlemesine neden oldu.³⁶ Boğdan'a hareket için İstanbul'dan Edirne'ye gelen Sultan Süleyman burada bir fermanla Kırım Hanı Sahip Giray Han'ı

³⁴ Panaite, a.g.m., s.212.

³⁵ Jorga, a.g.e., C. 2, s. 329-330.

³⁶ Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, C. 1, Haz. Bekir Sıtkı Baykal, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 1992, s. 154.

destek için çağırıldı.³⁷ Kanuni Sultan Süleyman, Mehmed Paşa'yı serdar tayin etti. Tuna üzerinde büyük bir köprü inşa etmesi için görevlendirdi. Osmanlı ordusu Rumeli, Anadolu ve Akıncı askerleriyle birlikte Boğdan sınırını geçti. Kırım Hanı Sahip Giray Han, 150 bin Tatar askeriyle sultanı Prut kenarında karşıladı. Voyvodanın askerlerinin Yaş Pazarı denilen mevkide olduğu haberi üzerine Osmanlı askerleri buraya yöneldi. Voyvoda Petru Rareş, Osmanlı ordusunun karşısına çıkmadı. Etrafına 70-80 bin silahlı asker ile Boğdan'ın dağlık yerlerinde Osmanlı askerine karşı vur-kaç taktiği uyguladı. Çok da etkili olamayınca kaçtı. Yaş Pazarı yakılırken voyvodanın kaçtığı haberi geldi. Birçok esir alınmışsa da onlardan voyvodanın nereye kaçtığı öğrenilemedi. Bunun üzerine Kanuni Sultan Süleyman Boğdan'ın başkenti Suçiova'ya yöneldi ve kaleyi kuşattı. Osmanlı kuvvetlerine dayanamayacaklarını anlayan kale komutanı anahtarı teslim etmek zorunda kaldı.³⁸ Fetih sonrasında Boğdan ileri gelenleri itaatlerini bildirmek için padişahın huzuruna çıktılar. Sultan Süleyman, prenslere yeni bir voyvoda seçmelerini emretti. Bunun üzerine boyarlar Stefan'ı voyvodalığa seçtiler. Kanuni Sultan Süleyman, Stefan'ın voyvodalığını onayladı ve beylik alametleri olan kuka³⁹, samur kürklü kaftan, tuğ ve sancak verdi.⁴⁰ Eskiden vergiyi voyvodaların İstanbul'a getirmesi zorunlu iken şimdi bir yıl kendisinin bir yıl elçinin takdimi uygun görüldü. Bu konuda voyvodaya berat verildi. Boğdan ile Osmanlı Devleti arasındaki toprak anlaşmazlığını çözebilmek amacıyla Prut suyunun Akkirman tarafında Turla (Dinyester) nehrine kadar uzanan bir sınır çizilerek sınırın sonuna iki kale yapılması için Boğdan Voyvodası'na görev verildi. Böylece Akkirman ve Kili sancakları ortaya çıktı.⁴¹

Sultan Süleyman Boğdan ile Kırım arasındaki toprakları da imparatorluğa kattı. Yukarıda adı geçen sefere hazırlıklar yapılırken Eflak Voyvodası Vlad'dan, sefer yolundaki ağaçların temizlenmesi istendi. Daha önce de bahsettiğimiz gibi Osmanlı Devleti, bu iki prensliğin birbirlerine karşı olan rekabetlerinden faydalanmayı bilmiştir. Diğerine yapılan seferde ötekenden lojistik destek almıştır. Tabi ki bu konuda haraçgüzârlığın verdiği yükümlülükler de unutulmamalıdır.

³⁷ Lütfi Paşa, *Tevarih-i Ali Osman*, Haz. Kayhan Atik, KTB Yay, İstanbul 2001, s. 129.

³⁸ M. Akif Erdoğan, "Kanuni Sultan Süleyman'ın 1538 Tarihli Karaboğdan Seferi Ruznamesi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı: XXIX/2, (2014), s. 518.

³⁹ Kuka: Yeniçeri ileri gelenlerinin ve Eflâk voyvodalarının giydikleri, keçeden sorguçlu başlık.

⁴⁰ Hammer Stefan Voyvoda'nın adını Etiyen olarak aktarmaktadır. Bkz. Hammer, *a.g.e.*, C. 3, s. 747.

⁴¹ Yücel, Sevim, *a.g.e.*, s.174.

II. Selim (1566-1574) döneminde Eflak ve Boğdan prensliklerinde, Kanuni dönemindeki otorite ve düzen devam etti. 1572'de voyvodalığa atanan İoan Cel Cumplit (1572-1574) halka zulüm etti. Bu nedenle II. Selim İoan'ı görevden alıp yerine Petru Şkiolup'u atadı. İoan, verginin arttırılması ve voyvodalıktan azledilmesini bahane ederek isyan başlattı. Leh kralından yardım istese de isteği sonuçsuz kaldı. Ancak Kazak Hatmanı'nın yardımıyla İbrail, Bender ve Akkirman kalelerini kuşatmayı başardı. Hatta üzerine gönderilen Türk ve Eflak kuvvetlerini mağlup etti. II. Selim isyanın bastırılması için Vezir Ahmed Paşa'yı görevlendirdi ancak Kırım Hanı, Rumeli Beylerbeyi, Niğbolu, Silistre, Vidin, Bender, Köstendil, Çirmen, Alacahisar sancak beylerinden Vezir Ahmet Paşa'ya destek kuvveti gönderilmesi emredildi. İoan, yapılan mücadeleyi kaybedeceğini anlayınca af diledi. Şkiolup'un voyvodalığını kabul etti. Bu arada Boğdan'ın vergi miktarı da arttırıldı.⁴²

III. Murad (1574-1595) dönemine gelindiğinde, 1593'te Osmanlı Devleti'nin Avusturya ile savaşta bulunmasını fırsat bilen ve Papalık tarafından desteklenen Eflak ve Boğdan voyvodaları isyan başlattılar. İsyânların temellerinde vergilerin arttırılması, vergiler haricinde devlet ileri gelenlerine pişkeş verilmesi ayrıca Osmanlı ordusuna buğday, arpa, kereste, yağ, bal gibi ürünlerin gönderilmesinin Tuna eyaletlerini zorlaması yatmaktaydı. Öte taraftan prenslerden Bab-ı Ali'ye en fazla parayı veren rakiplerini geçerek voyvoda olabiliyordu. Bu yüzden de sık sık voyvoda değişikliği gerçekleşiyordu. Bu değişimlerde ödenen paralar halktan sağlanıyordu. Sonuç olarak, bütün para yükümlülükleri halkın üzerinde ağır yük oluşturuyordu. Bu nedenler sonucunda Eflak'ta Mihail Viteazul (1593-1601), Boğdan'da Petru Aron⁴³ voyvoda Avusturya ile ittifak kurarak Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etti. Bu isyan hareketleri henüz bastırılmamışken III. Murad vefat etti yerine Sultan III. Mehmed (1595-1603) Osmanlı tahtına çıktı. III. Mehmed, 1595'te tahta çıkar çıkmaz Veziriazam Ferhat Paşa'yı Eflak üzerine görevlendirdi. Mihail üzerinde başarılı olamayan Ferhat Paşa yerine Sinan Paşa gönderildi. Osmanlı birlikleri karşısında Mihail başarılı olsa da devam eden Osmanlı saldırılarını durduramayacağını anlayarak geri çekildi. Böylece Sinan Paşa, terk edilmiş Bükreş'e girdi. 1597'de Mihail, Osmanlı Devleti ile anlaşma

⁴² Yasemin Sarğın, *Başlangıcından 1606'ya kadar Osmanlı Devleti ile Eflak ve Boğdan Voyvodalıkları Arasındaki İlişkiler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2013, s. 27-28

⁴³ Osmanlı kaynaklarında Petru Aron, Petre olarak geçmektedir. Bkz. BOA, MD 39, Hk. 79.

yoluna gitti. Ancak Avusturya ile ittifak çalışmalarının sürmesi nedeniyle tekrar isyan hareketlerine devam etti. Mihail Erdel, Eflak ve Boğdan'ı birleştirip bu üç Romen Prensligi'nin hâkimi olma fikrini ortaya attı. 1600'de Boğdan'ı zaptederek kendisini Eflak, Erdel ve Boğdan hâkimi ilan etti. Bu fikir daha sonra Romanya Devleti'nin coğrafi sınırlarının belirlenmesinde temel oluşturmuştur. Ancak Mihail, isyanında başarılı olamayarak ülkeden kaçtı ve Osmanlı Devleti Eflak'ta tekrar otoriteyi kurdu.

Giriş bölümünde 17. yüzyıla kadar Osmanlı-Romen ilişkileri aktarılmaya çalışıldı. Osmanlı-Romen ilişkilerinin Romenlerin farklı din ve etnik kökenden bir millet olarak Osmanlı Devleti'ne tabiiliği oldukça önem arz etmektedir. Osmanlı Devleti, “zımmi” statüsü ile bağlı tebaasını kendi dinini icra etmesine ve dinlerinin emrettiği gibi yaşamasına izin vermekteydi. Aynı mantıkla “haraçgüzârlık statüsü” ile bağlanan voyvodalıkların da dinlerine karışmadı. Oysa 17. yüzyıl Avrupa'da mezhep savaşlarının yaşandığı bir dönemdi. Katolikler ve katolik uygulamalarına karşı gelen Protestanlar uzun yıllar savaştılar. Birbirlerine zarar verdiler. Ancak Ortodoks olan Eflak ve Boğdan güçlü bir devlet ile ittifak halinde olduğu için bu savaşlara dâhil olmadı. Dinlerini özgürce yaşadıkları gibi etnik kimliklerini korudular. Bu açıdan çalışmamızı Avrupa'da mezhep savaşlarının yaşandığı 17. yüzyıl olarak sınırladık. Bu dönemde Osmanlı'nın hâkimiyet altında bir anlamda Avrupa'daki politiklardan nasıl uzak kaldıkları incelemeye alınacaktır. Çalışmamıza konu olan Eflak ve Boğdan Eyaletleri hakkında yapılmış çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Özellikle Türk tarihçiler tarafından bu konu incelemeye alınmamıştır. Bu alandaki önemli bilgiler Romen tarihçiler tarafından ortaya çıkarılmıştır. Söz konusu alanda Mihail Guboğlu, Romanya tarihini Türk kaynaklarını esas alarak inceleyen ilk Romen tarihçidir. İncelediği dönem Eflak'ın Osmanlı Devleti'ne tabiyyetinin ilk yıllarını içerir. Hayatını Türk-Romen ilişkilerini incelemeye adanmış Mihai Maxim'in çalışmaları oldukça yol göstericidir. Osmanlı arşivini temel alan çalışmaları sonucunda Eflak'ın Osmanlı Devleti'ne tabiiliğinin Romen prensliklerinin ömrünü uzatmasına bağlar. Bu çalışmalar sonucunda Osmanlı-Romen ilişkilerine ılımlı ve yapıcı yorumlar katmıştır. Bu yorumlardan biri de Osmanlı Devleti'nin Romenleri din konusunda özgür bırakmasıyla din ve kimliklerini korumasıdır. Ayrıca tespitlerinde Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı

Devleti'nin iaae bölgesi olduğunu ortaya çıkarmıştır.⁴⁴ Öte taraftan dönemin şahidi olarak bulunan Dimitri Kantemir'in *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi* adlı 3 ciltlik eseri oldukça önemlidir. Dimitri'nin babası Konstantin 1687'de voyvoda olunca adet üzerine Dimitri, İstanbul'a rehin olarak geldi ve Boğdan'a voyvoda olarak atandığı 1710 yılına kadar burada kaldı. Osmanlı kültürünü çok iyi bilen Kantemir'in eseri her ne kadar bir Romen gözüyle yazılmış olsa da oldukça doğru bilgiler sunmaktadır. Diğer önemli bir kaynak Romen tarihi Nicolae Jorga'nın *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* eseridir. Burada Eflak ve Boğdan ile ilgili meselelere geniş yer verilmiştir. Konumuz ile ilgili Osmanlı bakış açısı dışında özellikle batıdaki olayları açık bir şekilde yazarak boşlukları tamamlamaktadır. Bu konuda yine ayrıntılı açıklamalar yapan iki önemli kaynak eseri de zikretmek gerekir. Bunlardan birincisi Hammer'in *Büyük Osmanlı Tarihi* isimli eseri, diğerisi de İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi* eseridir. Her iki tarihi de eserlerini meydana getirirken hem arşiv belgelerinden hem de dönemin kroniklerinden faydalanmışlardır. Nicolae Jorga çalışmasını hazırlarken mühimme defterlerini incelemiş ve Osmanlı-Romen ilişkileri açısından bu defterlerin önemini vurgulamıştır. Eflak ve Boğdan'a, Türk tarihçilerin ilgisi 2000'li yıllarda başlamıştır. Bunlar da daha çok tez şekindedir. Bu alanda ilk olarak 2009 yılında bir çalışma yapıldı. Bu çalışmanın ismi *Eflak ve Boğdan'da Osmanlı Hâkimiyeti ve Fuad Efendinin Layihası*'dır.⁴⁵ Söz konusu eserde Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı hâkimiyetine girmesinden hareketle 19. yüzyılda Rus işgalleri ile 1848 ihtilalinin Eflak ve Boğdan'a etkileri incelenmiş ve Fuat Efendi'nin 1848 tarihli Layihası değerlendirilmiştir. 2013 ve 2014 yıllarında iki tez daha yapıldı. Bunlardan birisi *Başlangıçtan 1606'ya Kadar Osmanlı Devleti İle Eflak Ve Boğdan Voyvodalıkları Arasındaki İlişkiler* başlıklı olup Eflak ve Boğdan'ın kuruluşundan itibaren Osmanlı kontrolüne girme evreleri incelendi. Özellikle 16. yüzyıldaki isyan hareketleri üzerinde duruldu.⁴⁶ Bir diğerisi de *1550-1580 Osmanlı Eflak-Boğdan İlişkileri* adlı tez çalışmasıdır.⁴⁷ Söz konusu çalışma hem Romen hem de Osmanlı kaynaklarına

⁴⁴ Bu konuda Detaylı Bilgi İçin Bkz. Mihai Maxim, Liviu Maxim, "Romanya'da Osmanlı Araştırmaları", *XIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, C. 1, Ankara 1999, s. 1-18.

⁴⁵ Nevcan Pala, *Eflak ve Boğdan'da Osmanlı Hâkimiyeti ve Fuat Efendi'nin Layihası*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2009.

⁴⁶ Detaylı Bilgi İçin Bkz. Sarđın, a.g.t.

⁴⁷ Yusuf Heper, *1550-1580 Osmanlı Eflak-Boğdan İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak 2014.

dayanması açısından önemlidir. Araştırmada 1550-1580 arası 30 yıllık sürede hazırlanmış mühimme defterlerinden faydalanarak Eflak ve Boğdan'ı ayrıntılı olarak incelemiştir. Ancak her iki çalışma da kapsam olarak 17. yüzyıla kadar gelmektedir. Biz de çalışmalarda eksik gördüğümüz 17. yüzyılı inceledik. Çalışmamızda Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin en önemli kaynaklarından olan Mühimme Defterleri incelendi. Dönemin kronikleri ile desteklendi. Diğer araştırma inceleme eserlerden ve literatürden yararlanıldı. Osmanlı Devleti ile Eflak ve Boğdan arasındaki ilişkiler siyasal, ekonomik ve sosyal açıdan detaylı bir şekilde ortaya koyulmaya çalışıldı. Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Osmanlı siyasi ilişkilerini, ikinci bölüm de ekonomik meseleler ve üçüncü ve son bölümde de isyanlar ve hukuki konular üzerinde durulmuştur. Bu incelemeyle yukarıda belirtilen boşluğun doldurulması amaçlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASİ İLİŞKİLER

1.1. VOYVODA TAYİNİ

Voyvodalık Osmanlı Devleti'nin taşra idari sistemi içerisindeki birimlerden biridir. Voyvodalar, devlete her sene belli bir miktar haraç ödemelerine karşılık buldukları bölgede kendi kanun ve nizamlarına göre yaşamlarını sürdürürler. Osmanlı Devleti, 1391 yılında Eflak ve 1456 yılında Boğdan prensliklerinde hâkimiyet kurarak yıllık vergiye tabi tutmuştur. Osmanlı Devleti'nin birer vassalı haline gelen bu prenslikler kendi mahalli kanunlarına göre iç işlerinde serbest olmuşlardır. Eflak ve Boğdan voyvodaları kanun üzerine 'Boyarlar' yani voyvodadan sonra en kıdemli kişiler ile başpiskopos tarafından seçilirler, Osmanlı hükümetinin onayı alındıktan sonra tahtın sahibi olurlardı. Voyvodalar 3 yıllığına seçilirlerdi. Görev süresi dolunca atamaları yenilenirdi. Jorga, voyvodaların tekrar tahtta kalabilmesi için yeniden ödeme yapması gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁸

Osmanlı Devleti, pratikte atadığı devlet görevlilerinden "tuğ caizesi" olarak hazineye para alırdı. Atanmış olan beylerbeyi ve sancak beylerinden bu ücreti talep ederdi.⁴⁹ Eflak voyvodaları da Osmanlı Devleti'nin bir eyaleti statüsünde olduğundan onlar da aynı uygulamaya tabiydi. Nitekim 17. yüzyıl ile birlikte voyvodaların dereceleri beylerbeyi düzeyinde olduğu için iki tuğ verilmeye başlandı. Osmanlı hükümeti tarafından tasdik edilen voyvodaya Berat-ı Hümayun, tuğ, sancak, serpuş ve hil'at gönderilirdi.

Eflak ve Boğdan voyvodaları başlarına Rikab-ı Hümayun solakların kullandığı sivri uçlu kıvrık börtü giyerdi. Voyvodayı makamına oturtmak üzere 200 kişilik bir heyet giderdi. Heyet reisi olan Kapıcıbaşı getirdiği alametleri voyvodaya takdim eder ve voyvodayı tebaasının önünde tahtına oturturdu. Bütün bunlar voyvodanın Osmanlı Devleti'nin tabi oluşunun sembolleriydi. Bir başka sembol de padişahlar Edirne'ye geldiği zaman voyvodaların padişahın huzuruna gelip sadakatlerini bildirmesi gerekliliğiydi.⁵⁰

Bayramlarda ve özel günlerde voyvoda tarafından Osmanlı sultanına samur kürk, yirmi adet at, yetmiş adet şahin takdim edilirdi. Bu durum dönem dönem

⁴⁸ Jorga, *a.g.e.*, C. 4, s. 153.

⁴⁹ Emine Dengeç, "Bir Menzil Defterine Göre III. Osman Döneminde Yapılan Atamalar", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 4 (Ağustos 2009) s. 73.

⁵⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.3, s. 84.

değişiklik gösterirdi. Örneğin, 1610-1611 yıllarına ait 79 numaralı mühimme defterinde Eflak voyvodası Radul'a her yıl adet haline gelmiş 40 şahini göndermesi bir hüküm ile hatırlatılmıştır.⁵¹ Bunların karşılığı olarak Osmanlı sultanı da voyvodaya değerli bir at, kumaş ve para gibi hediyeler ihsan ederdi.

Haraçgüzâr statüsünde bulunan voyvodalar tahta çıkınca her yıl vergisini ödemekle yükümlüydüler.⁵² Bu iki prenslik himaye edilmeleri ve ticarete ayrıcalık kazanmalarının karşılığında vergi vermek, temel tarım ürünlerini temin etmek ve politikalarını Osmanlı İmparatorluğu ile uyumlu bir şekilde devam ettirmek yükümlülüklerini yerine getirmek zorundaydılar. Osmanlı Devleti prenslerin voyvodalığını onayladığı zaman voyvodanın oğulları, yakın akrabaları veya boyarları voyvoda tahtta kaldığı süre boyunca İstanbul'da rehin tutulurdu. Bu duruma örnek olarak 1442'de babaları Vlad Drakul voyvoda tayin edilince İstanbul'a rehin olarak bırakılan 'Kazıklı Voyvoda' adıyla ünlenmiş olan Vlad Tepeş ve kardeşi 'Güzel' lakaplı Radu'yu saymak mümkündür.⁵³ Yine ünlü Osmanlı Tarihi eseriyle bizlere önemli bir kaynak bırakan ve 1710-1711 yılları arasında Boğdan voyvodalığı yapan Dimitri Kantemir, Babası Konstantin Kantemir (1685-1693) Boğdan tahtına oturunca 1689 yılında İstanbul'a rehin olarak gönderildi ve 21 yıl burada kalarak iyi derecede eğitim gördü.⁵⁴ Osmanlı Devleti, voyvodaları denetim altında tutmak için böyle bir uygulama hayata geçirdi. Geleceğin voyvodalarının da iyi eğitim almalarını sağladı.⁵⁵ Söz konusu uygulama Romen prensliklerine özel değildi. Kırım Hanlığı da aynı uygulamaya tabiiydi. Gerek voyvoda gerek kırım hanı İstanbul'da bulunan kardeşlerine rehin gözüyle bakardı. Hatta Jorga, Gazi Giray Han'ın kardeşini tutsaklıktan kurtarabilmek amacıyla para topladığını ifade etmektedir.⁵⁶

Bu uygulama ile Osmanlı Devleti, görevdeki voyvodayı hem daha itaatkâr hem de halkına karşı iyi bir voyvoda olmaya zorlarken alternatif bir voyvoda adayını da elinde tutuyordu. Bizzat Osmanlı sarayında tutarak Osmanlı kültür, gelenek ve devlet politikalarını öğrenmelerini sağlıyordu. Bu amaçla Elinde tuttuğu kişinin alternatif

⁵¹ Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Mühimme Defteri (MD), No:79, Hüküm (Hk). 184.

⁵² Maxim, "Voyvoda", *DİA*, C.43, İstanbul 2013, s. 128.

⁵³ Jorga, *a.g.e.*, C. 1, s. 367.

⁵⁴ Jorga, *a.g.e.*, C. 4, s. 204.

⁵⁵ Zeynep, Sözen, "Osmanlı Kültürünün Eflak ve Boğdan Yaşamına Etkisi", *Türkler*, C.12, Yeni Türkiye Yay, Ankara 2002, s. 15-16.

⁵⁶ Jorga, *a.g.e.*, C. 3, s. 316.

olabilmesi için iyi bir şekilde yetiştiriyordu. Voyvodalar bu uygulamayı bildiklerinden kardeşlerinin İstanbul'a tesliminde yavaş davranıyorlardı. Örneğin 1630'lu yıllarda voyvoda olan Moşi⁵⁷ kardeşi Yovan Voda'yı İstanbul'a teslimde gecikti. Bunun üzerine Moşi bir yazı ile uyarıldı. Dergâh-ı Mualla'dan bir kapıcı gönderilerek Yovan Voda'nın teslimi istendi.⁵⁸ Boğdan ile İstanbul arasındaki yol güzergâhı boyunca da Yovan'ın güvenliği bir şekilde İstanbul'a getirilmesi için gerekli tedbirler alındı.

Öte taraftan Eflak ve Boğdan'da voyvoda değişikliği olunca eski voyvoda yeni voyvodaya bir tehdit unsuru oluşturmaması için ailesiyle birlikte İstanbul'a gönderilirdi. Voyvoda ailesinin İstanbul'da zorunlu misafirliği yeni voyvodanın Osmanlı Devleti'ne bağlı davranmasının teminatı içindi. Yukarıda da belirtildiği gibi bu yöntemle görevdeki voyvodaya bir alternatifinin olduğu hatırlatılırdı. Ayrıca Eflak ve Boğdan prensliklerinde tahtta hak iddia edenlerin voyvodaya tehlike oluşturmaması ve reayanın huzurunu bozacak bir durum ortaya çıkarmaması için Divan-ı Hümayun bu kimseleri otoritesi altına alırdı. Bu da genellikle Rodos adasında hapsedilerek yapılırdı. 18 Kasım 1630 tarihli Eflak voyvodasına gönderilen bir hükümde Eflak tahtında hak iddia eden Lisare adlı zımmının reaya arasında herhangi bir karışıklığa sebep vermemesi için yakalanarak Rodos kalesine hapsedilmesi istendi.⁵⁹

Protokolde Eflak voyvodaları Boğdan voyvodalarına göre daha itibarlı idi. Bunda Eflak'ın Boğdan'dan daha önce eyalet olması etkilidir. Ancak 1517'de Eflak boyarlarının Afumati'yi voyvoda yapmak için isyan etmeleri sırasında Boğdan voyvodası Stefan'ın Osmanlı Devleti'ne sadık kalması bu kuralı değiştirmiştir. 1521'de çıkarılan bir ferman ile Boğdan voyvodalarının Eflak voyvodalarından üstün olduğu bildirilmiştir.⁶⁰

Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan'da tam hâkimiyet sağlamış olsa da burada Osmanlı idarecileri ve garnizonu bulundurmuyordu. Prenslerin topraklarında dini serbestlik hâkimdi. Osmanlı İmparatorluğu voyvodalıkların dinlerine müdahale etmemiştir. Belgelerde idarecilere iç işlerine karışılmaması sadece haracın temin

⁵⁷ Osmanlı Arşiv Kaynaklarında Moşi adıyla zikredilen voyvoda Moise Movila'dır. Bkz. Jorga, *a.g.e.*, C.3, s. 321.

⁵⁸ BOA, MD 85, Hk. 589.

⁵⁹ BOA, MD 85, Hk. 328.

⁶⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.2, s. 430.

edilmesi buyruluyordu.⁶¹ Dolayısıyla Osmanlı Devleti, şer'i hukukun söz sahibi olan kadılarını bu bölgeye atamıyordu. Bu iki prenslik voyvodaları tarafından, kendi kanunlarına göre yönetiliyordu. Bu durum Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'nin diğer yönetim birimlerinden farkını ortaya koymaktadır. İmtiyazlı eyalet veya voyvodalık olarak adlandırılan bu prenslikler voyvodaların yönetimine bırakılan serbest dirlik alanı gibidir.⁶²

Eflak ve Boğdan voyvodalarının Osmanlı sultanına karşı yükümlülüklerinden biri de, Osmanlı Devleti adına buldukları bölgede istihbarat toplamasıydı. Osmanlı Devleti'nin 1700'lü yılların sonuna kadar birçok Avrupalı devletlerin aksine daimi elçiliklerinin olmaması nedeniyle dış devletlerden düzenli bilgi alınabilmesi için farklı yollar uyguladı. Avrupa'dan haber almak için Eflak ve Boğdan prensliklerini kullandı.⁶³ Divan-ı Hümayun, Avrupa ile ilgili bilgilerin bir kısmını Eflak ve Boğdan voyvodalarının casusları kanalıyla öğrendi. Ancak Voyvodaların Osmanlı hükümetine ulaştırdığı bilgilerin doğruluğu teyit edilirdi.⁶⁴ Eflak ve Boğdan voyvodaları Osmanlı Devleti adına gerektiğinde Erdel prenslerine bilgi taşıdılar.⁶⁵

Bütün bu yararlılıklarının yanında voyvodalar; sadrazam, vezirler, beylerbeyi ve diğer devlet ricaline bir miktar pişkeş vermesi gerekirdi. Haraçgüzar zımmi halkın korunması da voyvodaların göreviydi. Zımmilere zarar verebilecek uygulama ve tedbirler yasaklanmış olmakla birlikte halk da voyvodalara itaat etmek zorundaydı. Şöyleki zaman zaman bahsedilen zincir kopmaktaydı. Voyvodalar halktan daha fazla vergi alma yoluna giderek onlara zulmetmekteydi. Osmanlı Devleti de böyle

⁶¹ Maxim, "Romanya", s. 169

⁶² Emine, Dingaç, "Osmanlı Devleti ve Eflak ve Boğdan'da Köleşen Romanlar", *Osmanlı Devleti'nde Kölelik: Ticaret, Esaret, Yaşam*, Ed. Zübeyde Güneş Yağcı, Fırat Yaşa, Tezkire Yay, İstanbul 2017, s. 140-141.

⁶³ 1570 tarihli Mühimme defterinde Eflak voyvodasına yazılan bir hükümde Nemçelilerin Eflak ve Boğdan'a saldırmak amacıyla hazırlık yaptığına dair Boğdan voyvodası tarafından Divan-ı Hümayun'a bilgi ulaştığı, bundan sonra da düşman ile ilgili bilgi toplamaya devam edilmesi ve memleketlerinin korunması adına çaba gösterilmesi buyrulmuştur. Bkz. BOA, Mühimme Zeyli Defteri 3, Hk. 780.

⁶⁴ Cezmi Karasu, "Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan Haber Alma Kanallarından Birisi Olarak: Eflak ve Boğdan Voyvodaları", *International Journal of Social Sciences and Education Research*, S. II/3 (2016), s. 826; Hacer, Topaktaş, "Leh Canibinden Haber Alma Kanalı Olarak Boğdan Voyvodası (XVIII. Yüzyılın II. Yarısı)", *Türkoloji Tartışmaları*, Ed. Öztürk Emiroğlu, Marzena Godzinska, Filip Majkowski, Varşova Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi, Varşova 2014, s. 141.

⁶⁵ Geza, David, "XVI. Yüzyılda Osmanlı-Habsburg Mücadelesinin Bir Kaynağı Olarak Mühimme Defterleri", *Tarih Dergisi*, Çev. Özgür Kolçak, S. 53 (2011/1), 2012, s. 337.

durumlarda tebaanın yanında yer almış ve halka zulmedilmesinin önüne geçmeye çalışmıştır.⁶⁶

Diğer taraftan Eflak ve Boğdan'a gelen Osmanlı tüccarlarının güvenliği de yine voyvoda tarafından sağlanması gerekiyordu. Osmanlı sultanının voyvodaya verdiği berat şartlarından biri de bu tüccarlara ve onların mallarına kimsenin zarar vermeyeceği teminatını içermektedir. Tüccarların başlarına bir şey gelirse Dârü'l-İslam olmayan bir ülkede oldukları için şeri'at geçerli sayılmazdı.⁶⁷ Ancak bu topraklara en yakın Osmanlı kadısı duruma müdahale ederdi.⁶⁸ Yine de bu topraklarda vefat etmişlerse, mirasları varisine teslim edilirdi. Eğer varisi yok ise, bir görevli ile İstanbul'a hazineye gönderilirdi. Bu usulün mühimme defterlerinde örnekleri mevcuttur. 1630 tarihli 85 numaralı mühimme defterine göre;

“Ticaret için gittiği Bükreş'te ölen ve varisi bulunmayan Hüseyin ile yine orada öldürülen Yeniçeri Mustafa'nın muhalefatına el koyup göndermeyen Yeniçeri Serdarı Mehmed'in söz konusu muhalefatı görevli olarak o tarafa gönderilen gedikliye teslim etmesi ve gedikli ile birlikte Asitane-i Saadet'e gelmesi...” hakkında Eflak voyvodasına yazılan hüküm bu hususu desteklemektedir.⁶⁹

Yine 1646 tarihli Eflak voyvodasına yazılan bir başka hükümde, Eflak topraklarında ölen Yeniçeri Yayabaşısı Yusuf Subaşı'nın kalan alacaklarının tahsil edilip diğer muhalefatıyla birlikte Asitane-i Saadet'e gönderilmesi istenmiştir.⁷⁰

1.2. OSMANLI DEVLETİ'NİN BATI VE KUZAY YÖNLERİNDE OLAN SEFERLERİNDE EFLAK VE BOĞDAN

1.2.1. Boğdan

Boğdan 17. yüzyılda Osmanlı Devleti ile Lehistan arasında hâkimiyet mücadelesinin yapıldığı alan haline geldi. Her iki devlet de bu bölgede sözünü geçirmek

⁶⁷ Papp, a.g.m., s. 750-751.

⁶⁸ Naima Mustafa Efendi, *Naima Tarihi*, C. 1, Haz. Mehmet İpşirli, TTK, Ankara 2007, s.104-106; Dingaç, a.g.m., s. 143.

⁶⁹ BOA, MD 85, Hk. 47.

⁷⁰ BOA, MD 91, Hk. 123.

için savaş verdi. Lehistan Osmanlı Devleti'nin elinde olan voyvoda atama yetkisini almaya çalıştı. Hatta zaman zaman bunda başarılı oldu. Nitekim, 1595'te Lehistan ve Tatarlar arasında yapılan Tutora Antlaşması'na göre, Boğdan'da prensleri tayin etme hakkı Lehistan'ın eline geçti. Eflak ve Boğdan voyvodaları aynı zamanda Lehistan'a da vergi veriyordu. Romen prenslikleri Leh meclisine katılıyorlardı.⁷¹ Osmanlı Devleti bu durumu kabul etmek zorunda kaldı. Lehistan'ın desteklediği Prens Jeremia (Yeremia) Movila Boğdan tahtına oturdu. III. Mehmed, tahta cülûsu sırasında Lehistan'ın himayesinde devlete vergi veren Boğdan prensinin tahta çıkışını onayladı. Ancak Cesur Mihail'in Boğdan'ı işgali sırasında Jeremia, Boğdan tahtını bırakmak zorunda kaldı. Bir süre sonra Mihail'in ölünce ülkesine geri döndü ve tahtına oturdu(1601).

Bütün bunlara rağmen 17 yüzyılın başında Lehistan ile Osmanlı Devleti'nin ilişkileri iyi gidiyordu. Leh Kralı Zamoyski, Osmanlı Devleti'nin Mihail isyanıyla meşgul olduğu sırada Boğdan üzerinde hayallere kapıldı. Zamoyski Boğdan'a hâkim olmak istedi. Ancak başarılı olamadı. Bununla birlikte Lehistan kralının voyvodaların taht mücadelesinde etkin rol oynadı. Bu durum üzerine Osmanlı-Lehistan ilişkileri bozuldu.

Lehistan, 17. yüzyılda sadece Boğdan'a değil Eflak tahtına da müdahale eder hale gelmişti. Boğdan voyvodası Jeremia'yı desteklerken kardeşi Simeon'u Eflak tahtına uygun görmedi. Leh Kralı, Eflak tahtı için Simeon'a karşı Radu Mihnea'yi destekledi. Leh kralından destek alamayan Simeon da Osmanlı Devleti'nin desteğini alabilmek için Silistre Beyi Ali Paşa'ya hediyeler gönderdi. 1602 yılında Eflak tahtı için Osmanlı Devleti'nin desteğini kazanan Simeon sultandan onay alarak amacına ulaştı. Kısa süreli olarak Eflak tahtına oturdu. Bu arada Erdel'in desteğini alan Radu Şerban (1602-1611), Eflak tahtına çıktı.⁷² Leh elçileri Eflak'taki prensin tahtta kalmasının yanında Eflak ve Boğdan'ın Lehistan'a bırakılmasını talep etti. Bu talep üzerine 1607 yılında bir antlaşma yapıldı. Ancak yapılan antlaşmada Osmanlı Devleti'nin gücü bir kez daha anlaşıldı. Bu antlaşmanın ana unsuru yine Eflak ve Boğdan oldu. Yapılan antlaşmaya göre; Lehistan Eflak ve Boğdan'a saldırı yapmayacak, Boğdan'ın voyvoda seçimine müdahale etmeyecekti.⁷³

⁷¹ Jorga, *a.g.e.*, C. 3, s. 299.

⁷² Jorga, *a.g.e.*, C. 3, s. 285.

⁷³ Jorga, *a.g.e.*, C. 3, s. 301.

Sultan I. Ahmed (1603-1617) tahta cülûs ettiğinde Leh elçilerinin hediyeleri az olduğu gibi Yeremia Movila'nın oğulları için miras hakkı da talep ettiler. Bu arada voyvoda Simeon ölünce eşi kendi oğlu Mihail'i prens ilan ettirdi. Ancak eski voyvoda Yeremia'nın eşi Dömine, Konstantin Movila'yı voyvoda yaptırmak için damadı Korecki'yi Boğdan'a saldırttı. Yaş'ı fethettiler ve Mihail'i kaçırmaya zorladılar. Mihail asker toplayıp geri geldiğinde Leh kuvvetleriyle desteklenen Konstantin'in kuvvetlerine yenildi. Geri çekilen prens Mihail yerine Konstantin Movila, 1608 yılında Osmanlı sultanının ve Leh kralının izni ile hâkimiyetini ilan etti. Tatar akınları sonrasında Osmanlı sultanının onayını alarak hâkimiyetini sağlamlaştırdı. Bu sırada Osmanlı Devleti, Kazak tehditlerini önlemek için Özi Kalesi'ni sağlamlaştırma yoluna gitti. Ancak Konstantin, Eflak voyvodası ile yaşadıkları anlaşmazlık nedeniyle azledildi. 1611 yılında Konstantin Movila Almanlarla bir anlaşma yapıp onların himayesine girmeyi kabul etti. 20 Kasım 1611 tarihinde Boğdan Prenslığı'ne Stefan II. Tomşa getirildi.

Stefan Tomşa, hem batıda İspanyol - Fransız Savaşı'nda hem de doğuda Osmanlı Devleti'nin İran ile giriştiği savaşlarda yer aldı. Konstantin Movila anlaşmalar gereği tahtan azledildiği için İstanbul'a gelmesi gerekiyordu. Bu durumu reddetmesi üzerine Leh kralının Movila'yı desteklemesinin önüne geçmek için Sefer Paşa, Tomşa'nın yanında olmak amacıyla Boğdan'a geldi. Konstantin'de bunun üzerine Kamanıçe'ye kaçtı.⁷⁴ Konstantin kısa süre sonra tekrar Boğdan'a saldırdı ancak Osmanlı kuvvetleri ve Tatarların desteğini alan II. Tomşa'ya yenildi. Leh kralının Boğdan üzerindeki müdahaleleri Osmanlı Devleti ile aralarının açılmasına neden oldu. 1615 yılında Osmanlı Devleti'nin tahta çıkardığı Tomşa'ya karşı boyarlar isyan çıkarttı. Bu isyanın temel sebebi Tomşa'nın bazı toprak arazilerini Osmanlı Devleti'ne vakıf arazisi olarak vermesiydi. Çünkü boyarlar da Lehistan gibi Movila ailesini iktidara getirmek ve rejimlerini Lehistan'ın oligarşik düzeninde değiştirmek istiyordu. Boyarlar başarılı olamadı ancak bu kez Lehliler Stefan Tomşa'yı rahat bırakmadılar. Bu sırada Radu Şerban da Eflak tahtını ele geçirmeye çalışıyordu. Boğdan'da asayişin sağlanması ve Kazakların Boğdan sınırlarından uzaklaştırılması gerekiyordu. Boğdan Prensi Yeremia Movila'nın oğullarıyla ittifak etmiş olan Korecki kazak kuvvetleriyle Tomşa voyvodayı uzaklaştırmıştı. Bu sırada Leh komutanlarından Korecki, prensliği

⁷⁴ Jorga, *a.g.e.*, C. 3, s. 303-305.

Yeremia'nın oğlu olan Aleksandru'ya verdi. Stefan Tomşa'ya tahtına iade etmek için Osmanlı sultanı Silistre Mutasarrıfı, Akkirman, Bender beyleri ve Kırım askerlerini görevlendirdi. Ancak Osmanlı kuvvetleri oraya vardıklarında bozguna uğrayarak geri çekildiler.⁷⁵ Bu yenilgi üzerine Divan-ı Hümayun, Eğri Valisi İskender Paşa'yı Bosna, Semendire, Sirem, Alacahisar, Silistre kuvvetleriyle birlikte Boğdan üzerine gönderdi.⁷⁶ Leh-Boğdan karargâhına saldıran Osmanlı kuvvetleri, Yeremia'nın eşini, Korecki'nin eşini, Aleksandru'yu ve Korecki'yi esir aldı. İskender Paşa esirleri başkente gönderdi. Peçevi'nin aktardığına göre uzun zamandır bu kadar esir başkente getirilmemişti. Stefan Tomşa, başarısız olduğu gerekçesiyle azledildi.⁷⁷

Boğdan, 7 Temmuz 1616'da Radu Mihnea'ya verildi. Osmanlı Devleti'ne sadakat göstermiş olsa da oğlu Aleksandru'yu Osmanlı Devleti'ne rehin gönderdi. 1616 yılında Lehistan ile sorunlar ortaya çıkmaya başladı. Ancak ne Radu Mihnea ne de Erdel Prensi Bethlen savaş yapılmasını istemiyordu. Savaşı önlemek için tüm nüfuzlarını kullanıyorlardı. 1617'de Kazaklar'ın Akkirman'a saldırısı üzerine İskender Paşa, Tuna nehrini geçti. Bethlen'in arabulucuğu ile Yaruga (Bosa) Antlaşması yapıldı. Böylece Lehistan-Boğdan sınırında huzur ortamı sağlandı. İskender Paşa, Radu'nun feragatı ile Gaspar Gratiani'yi Boğdan voyvodası seçti. Barışı sağlamaştıracağı düşünülen Gratiani, isyan etti. Leh kuvvetlerinden destek alıp Osmanlı Devleti'ne karşı mücadele etti. Lehistan ve Osmanlı Devleti'nin arasının açılmasına sebep oldu.⁷⁸

1.2.1.1. II. Osman'ın Hotin Seferi

1617 yılında Osmanlı tahtına cülus eden II. Osman, Gratiani meselesinde Lehistan üzerine yapılan savaşta başarılı olunmasıyla Lehlilere karşı tam bir zafer kazanmak için sefere çıktı. İlk durağı Hotin Kalesi oldu. Çünkü Gaspar Gratiani, Hotin'e kaçtığı sırada kaleyi Leh kuvvetlerine teslim etmişti.⁷⁹ Osmanlı Devleti de burayı tekrar sınırlarına dâhil etmek istiyordu. Hotin kalesi Osmanlılar ile Lehistan arasında Boğdan üzerinde hâkimiyet kurma mücadelesinde çok önemli bir yere sahipti.

⁷⁵ Naima, *a.g.e.*, C. 2, s. 430.

⁷⁶ Hammer, *a.g.e.*, C. 3, s. 1241.

⁷⁷ Peçevi, *a.g.e.*, C. 2, s. 324.

⁷⁸ Jorga, *a.g.e.*, C.3, s. 306-308.

⁷⁹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 137.

İki taraf arasında gerginlikler artınca Leh Kralı Avrupa'dan yardım istedi. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşa yanaşan olmadı. Sadece Litvanya Hatmanı Chodkiewicz kralın yanında yer aldı. Kralın oğlu Ladislas'ın da katıldığı orduyu Leh kralı bizzat yönetti. Leh öncü birlikleri Boğdan'ın başkenti Yaş'ı talan etti. Bunun üzerine Lehliler Hotin'de karargâh kurdular. Burada 20 bin Kazak askerinin gelmesi beklendi. Bu sırada Genç Osman 21 Mayıs 1621 tarihinde İstanbul'dan çıktı ve Lehistan üzerine yürüdü.⁸⁰ Eflak ve Boğdan voyvodaları da birlikleriyle sefere katıldı.⁸¹ Ancak Hammer'in belirttiğine göre; Eflak voyvodası yolların bakımı ve tamiri için verilen görevi gerektiği gibi yerine getirmediği ve Lehlilerle anlaşmamasından şüphesiyle azledilerek hapsedildi. Yerine Lehlilerin düşmanı olarak bilinen Stefan Tomşa (Etiyen Tomza) getirildi.⁸² Hammer'in aksine Jorga, azledilen kişinin Boğdan voyvodası Aleksandru İliaş olduğunu ileri sürmektedir.⁸³ Uzunçarşılı ise, Jorga'yı destekler nitelikte olup azledilen voyvodanın Boğdan Voyvodası Aleksandru olduğunu ve onun yerine Stefan Tomşa'nın getirildiğini ifade etmektedir.⁸⁴ Leh kuvvetleri Osmanlı birlikleri karşısında büyük mücadele verdi. Buna rağmen Kantemir'in ifadesiyle yeniçeriler isteksiz savaştı. Bu da Osmanlı Devleti'nin beklediği galibiyeti getirmedi. Ancak Leh tarafında salgın hastalıkların ortaya çıkması ve iâşe sıkıntısı yaşanmasıyla Litvanyalılar geri çekilmeye başladı. Bunun üzerine Lehistan barış teklifinde bulundu. Öte taraftan zaferin gelmeyeceğini anlayan Genç Osman da barışı kabul etmeyi uygun gördü. Hotin'i alan Osmanlı Devleti, kazanan durumuna geçti. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın anlatımıyla Osmanlı ordusu isteksiz savaşırken Lehistan askerleri daha gayretlidir. Uzunçarşılı, askerlerin şevkinin kırılmasını Karakaş Mehmed Paşa'nın şehit olmasına bağlar. Bunun sonucunda orduda düzenin bozulduğunu aktarır.⁸⁵ Dimitri Kantemir ise Lehlilerin başarısından bahsetmez. Osmanlı kuvvetlerinin başarılı mücadelelerle Lehlileri barış istemek zorunda bıraktığını ve Hotin'i ele geçirdiğini yazmaktadır.⁸⁶ Diğer bir gerçek de kışın yaklaşması ve zayıflığın fazla olması nedeniyle iki tarafın da barış istemek zorunda kalmasıdır. Barış görüşmeleri bu sırada Eflak Voyvodası Radu Şerban aracılığıyla yapıldı. Buna göre Hotin Barışı'nın en önemli

⁸⁰ Jorga, *a.g.e.*, C. 3, s. 310.

⁸¹ Naima, *a.g.e.*, C.2 s. 464, Solakzade, *a.g.e.*, s. 468, Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. 3/1, s. 136.

⁸² Hammer, *a.g.e.*, C. 6, s. 1261.

⁸³ Jorga, *a.g.e.*, C. 3/1, s. 311.

⁸⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.3/1, s. 96.

⁸⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. 3/1, s. 137.

⁸⁶ Kantemir, *a.g.e.*, C. 2, s. 150.

maddesi Hotin kalesinin Boğdan Prenslığı'ne verilmesiydi. Barış antlaşması yapılması ile II. Osman 8 Ekim 1621 tarihinde İstanbul'a geri döndü. Savaşın kazananı durumda fetihnameler göndererek zafer alayıyla birlikte Ocak 1622'de İstanbul'a girdi.⁸⁷

1.2.1.2. Kırım Hanlığı ile mücadele ve IV. Murad'ın Özi Seferi

IV. Murad (1623-1640) döneminde Kırım hanlarına karşı güvensizlik ortamı oluştu. Bunun iki nedeni vardı. Birincisi Kırım hanlarının Kırım tebaası üzerindeki zulümleridir. İkincisi ise Rus Çarı'nın Sultan IV. Murad'a cülus tebriği için gönderdiği elçi heyetine Kırım hanının saldırmasıdır. Ayrıca Kırım hanı sultanın çara göndermiş olduğu hediyelere de el koymuştur. Kırım Hanı Mehmed Giray'ın amacı Rus çarı ile Osmanlı Devleti arasında kendilerine karşı ittifak kurulmasını engellemektir. Bütün bunlar IV. Murad'ın Kırım üzerine bir sefer yapmasına neden oldu. Öncelikle Divan-ı Hümayun Kırım hanını değiştirme yoluna gitti. Hanlığa Canbek Giray'ı atadı. Kaptan-ı Derya Recep Paşa, yeni hanı Kefe'ye götürmekle görevlendirildi. Canbek Giray'ın desteklenmesi için de Eflak ve Boğdan birlikleri Kırım'a gönderildi. Ancak Mehmed Giray tahtı boşaltmayarak mücadele yoluna gitti. Yapılan barış teklifleri de sonuçsuz kalınca savaş kaçınılmaz oldu.

Savaş Kaptan-ı Derya komutasında takviye kuvvetler gelmeden az sayıda askerle yapıldı ve Osmanlı kuvvetleri çok ağır bir yenilgi aldı. Bu yenilgi üzerine Osmanlı Devleti Kefe'yi kurtarabilmek için müzakere yapmak zorunda kaldı. Sultan geri adım atarak Mehmed Giray'a hanlığını verdi. Hanın bu başarısı iç işlerinde baskıcı faaliyetlerine devam ettirmesine yol açtı. Dışarıdan gelen müdahalelere de set çekti. Ayrıca Eflak ve Boğdan prenslerinin kendi tercihi doğrultusunda değiştirilmesini istedi. Ancak bu istekleri geri çevrildi. Bunun üzerine Mehmed Giray, Tuna'nın alt kısımlarına akınlar düzenledi. Akkirman, Kili, İsmail gibi şehirleri tahrip etti. Eflak ve Boğdan'ı Tırgovişte'ye kadar yağmaladı. Bu sırada baba oğul olan Boğdan'da Radu, Eflak'ta da Aleksandru bulunuyordu. Mehmed Giray her ikisini de tahttan indirdi.

Bütün bu olayların üzerine Şahin Giray'ın Silistre Beylerbeyi Kantemir Mirza'nın Kırım'da bulunan ailesini katletmesiyle Kantemir Mirza İstanbul'a gelerek Giraylar'a savaş açmak için izin istedi. Onayı aldıktan sonra Dobruca ve Babadağ

⁸⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. 3/1, s. 138.

kuvvetleri ile birleşerek Şahin Giray üzerine gitti. Savaş sonunda mağlup olan Şahin Giray kaçtı. 1625'te Nogay tatarlarının hanı olan Kantemir Mirza kuvvetlerine yenildi. O tarihten itibaren Kırım Tatarları Osmanlı Devleti'ne karşı politikalarına son verdi ve daha ılımlı bir siyaset izledi. Hatta adı geçen tarihte Mehmed Giray'ın bir elçisi İstanbul'a gelerek sultana bağlılığını bildirdi. Elçi Eflak ve Boğdan üzerine yapılan akınların mazereti olarak Kantemir Mirza'yı Silistre'den çıkarmak olduğunu belirtti. Ayrıca barış yapılan Lehistan'a akın yapılmayacağı sözünü verdi. Kırım hanı tüm bunları Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını gözetmek için yaptığını ileri sürdü. Ancak Osmanlı padişahı Kırım hanına güvenmese de Lehistan ile barışı devam ettirmek için Tatar akınlarını durduracağı inancıyla hanın itaatini kabul etti.⁸⁸ Bu görüşmelere rağmen 1625-1626 yıllarında Kırım hanı Lehistan'a akınlar düzenledi. Kırım hanının Lehistan'a akınlarının sebebi ise haraçlarını ödememesiydi.

Bu tarihlerde Boğdan prensi Radu vefat etti. Miron Barnowski Boğdan voyvodası oldu. Voyvoda Barnowski, Kırım hanının düşmanı olan Kantemir Mirza'nın dostu olmakla biliniyordu. Barnowski Osmanlı Devleti'ne kuzeyden gelecek tehlikeleri önlemede görev aldı. Divan-ı Hümayun Boğdan voyvodasından Özi'yi güçlendirmesini istedi. Bu konu ile ilgili mühimme defterlerinde birçok hükme rastlandı.⁸⁹ Bu kalenin güçlendirmesi aynı zamanda Eflak ve Boğdan askerlerinin Osmanlı ordusuna katılmasıyla sağlandı. Asitane, Eflak ve Boğdan voyvodalarına beş yüz atlı beş yüz de yaya olmak üzere Özi'ye bin asker gönderilmesini buyurdu.⁹⁰

Eflak ve Boğdan yukarıda da belirtildiği gibi Osmanlı ordusuna asker dışında mühimmat desteği de yaptı. Özi kalesinin güçlendirilmesinde görev alan Eflak voyvodası Aleksandru İliaş, aynı zamanda Yergöğü Kalesi'nin tamirinde de görevlendirildi. Çünkü Yergöğü Kalesi'nin duvarları kötü durumdaydı. Yıkılma tehlikesine karşı kalenin bir an önce tamir edilmesi gerekiyordu. Kalenin tamir için gereken masrafları Rusçuk ve Yergöğü kadıları ve Yergöğü kale dizdarı tarafından görevlendirilen Süleyman Çavuş ve bilirkişiler aracılığıyla belirlenmişti. Ancak

⁸⁸ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1623-1669)*, C. 4, Yeditepe Yay, İstanbul 2011, s. 340-341.

⁸⁹ Jorga, *a.g.e.*, C.3, s. 319

⁹⁰ BOA, MD 83, Hk. 64.

voyvodanın Özi’de görevde olmasından dolayı Yergöğü kalesinin tamiri sefer sonrasında ertelendi.⁹¹

Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan voyvodalarını özellikle kuzey bölgelerdeki seferlerinde görevlendirmiş aynı zamanda voyvodalar seferde iken bu topraklarda oluşabilecek her hangi bir karışıklığa da izin vermemiştir. Örneğin; Osmanlı Devleti, Eflak Voyvodası Aleksandru’nun Özi seferinde görevlendirildiği sırada Eflak tahtında gözü olan Şerban tehlikesine karşı tedbir aldı. Bu tedbir içinde Erdel Voyvodası Bethlen Gabor’u uyarın hükümleri belirtebiliriz. Bethlen Gabor Şerban’ın Eflak ve Erdel’den olası toplayabileceği eşkıyalara karşı uyarıldı.⁹²

Özi seferinde Eflak ve Boğdan voyvodaları Asitane’ye sadaketlerini gösterdiler. Verilen görevleri yerine getirdiler. Topraklarının ve reayanın korunması sağladılar. Cizyelerini toplayıp orduya gönderdiler. Bütün bunlar Osmanlı padişahı tarafından taltif edilmelerini sağladı. İhsanlar verildi. Hizmetlerinin karşılığı olarak da voyvodalıkları yenilendi. Bu şekilde hizmet etmeleri istenerek bölgeyle ilgili haberleri Asitane’ye bildirmeleri istendi.⁹³

Boğdan Voyvodası Barnowski, Özi’de görevlendirildikten sonra Lehistan ile Bucak ve Kırım Tatarları arasında barışı sağladı. Kantemir Mirza bunun üzerine Mehmed Giray Han’ın azledilmesini talep etmek için İstanbul’a geldi. Mirza’nın asıl amacı Canbek Hanı Tatarların başına getirtmekti. Nitekim 6 Mayıs 1628 tarihinde İstanbul’da eski hanı tekrar başa getirme kararı alındı. Yeni Han, 50 kadırga ile birlikte Kırım’a doğru yola çıktı. Bu sırada Kantemir Mirza, Şahin Giray’ı yendi. Mehmed Giray bu durumda yalnız kaldı. Bucak mağlubiyetinde vefat etti. Şahin Giray ise İran Şahı’na sığındı. Gücüne güç katan Kantemir Mirza, Osmanlı sarayı tarafından vezirlik makamıyla ödüllendirildi. Bir onur kılıcı, bir kaftan gönderilerek Silistre, Akkirman ve Yanbolu yönetimlerine getirildi.

Tatarlar arasındaki iç savaşın sona ermesi üzerine Kantemir Mirza, Şahin Giray’ı destekleyen Lehistan üzerine tekrar bir akın düzenledi. 1629 yılında Kazaklar Özi boğazını geçip isyan etti. Karadeniz bölgesindeki şehirleri zaptederek ateşe verdiler ve yağmalar yaptılar. Leh desteğini alan Boğdan voyvodası Barnowski’nin tahttan

⁹¹ BOA, MD 82, Hk. 223, 226.

⁹² BOA, MD 82, Hk. 225.

⁹³ BOA, MD 83, Hk. 63.

indirilmesiyle Divan-ı Hümayun eski Budin Beylerbeyi Murtaza Paşa'yı barışın devamının sağlanması amacıyla Silistre ve Özi'ye gönderdi. Murtaza Paşa Kazaklara karşı başarı sağladıktan sonra yerine Abaza Paşa tayin edildi. 1631 yılında Abaza Paşa, Matei Basarab'ı Eflak topraklarından uzaklaştırmakla görevlendirildiyse de o Divan-ı Hümayun ile barıştırma yoluna gitmişti. Matei, Boğdan voyvodası Radu'ya karşı mücadele göstererek İstanbul'a geldi ve vergiyi yükselttiğini bildirerek sultanın onayını aldı.⁹⁴

1.2.1.3. Sultan IV. Mehmed'in Lehistan Seferi ve Dukabey'in Tahttan İndirilmesi

Sultan IV. Mehmed'in (1648-1687) Kazakları himaye altına alması üzerine Leh Kralı Osmanlılar ile arasında tampon görevi yapan bu bölgeyi kaybetmişti. Lehistan kendileri gibi Slav ırkından olan Kazaklar'ın Osmanlı Devleti'ne tabii olmasını kabullenemiyordu. Bu yüzden Leh kralı Kazakların üzerine bir ordu göndererek büyük zararlar verdi. Leh kralının faaliyetlerinden haberdar olan IV. Mehmed, kralı bir mektupla uyardı. Barış antlaşmasını bozduğunu belirterek Kazak üzerinden askerlerini çekmesini istedi. Fakat Leh kralı sultanın uyarısını dikkate almadı. IV. Mehmed bunun üzerine Lehlilere savaş ilan etti.

1672 yılında ordunun başında Edirne'den Lehistan üzerine sefere çıktı. İsakçı'da Tuna üzerine bir köprü yaptırdı. Boğdan topraklarına geçerek Hotin yakınlarındaki Dinyester kıyısında karargâhını kurdu. Ardından IV. Mehmed, ordusundan bir kısmını Zivaniyeçs'i işgal etmeleri için gönderdi. Şehir ilk saldırıda Osmanlı kuvvetlerinin eline geçti. Bu sırada Selim Giray Han komutasında Tatarlar da Osmanlı kuvvetlerine katıldı.⁹⁵

Sultan IV. Mehmed bu sefer kırım tatarlarına Dinyester üzerinde bir köprü yapmalarını emretti. Köprünün malzemelerini de Boğdan Voyvodası Duka karşılayacaktı. Ancak voyvoda köprünün kurulmasını engelleyen faaliyetlere girişti. Göndermesi gereken kereste ya az miktarda o da gecikmeyle geliyordu ya da hiç gelmiyordu. Bu durumun incelenmesini isteyen Osmanlı sultanı, voyvodanın Lehlilerle gizlice anlaşmış ve Lehlileri korumak için köprü yapımını geciktirdiğini öğrendi. Bunun üzerine voyvoda Duka'yı Boğdan tahtından indirdi. Duka'nın görevden

⁹⁴ Jorga, *a.g.e.*, C. 3, s. 320.

⁹⁵ Kantemir, *a.g.e.*, C. 2, s. 177-180.

alınmasıyla boyarlar da Petru'yu voyvoda ilan ettiler.⁹⁶ Romen tarihçisi Jorga, Duka voyvodanın bu tutumunun nedenini Kazak ve Lehistan seferlerinin savaş masraflarını karşılamasının bu voyvodalıkları yıpratmışına bağlamaktadır. Ona göre savaş için yapılan harcamalar prensliklerin uzun süre toparlanamamasına neden oldu. Osmanlı Sultanı ordunun erzak ihtiyacını daha kolay temin edebilmek için karargâhını ya bu voyvodalıkların ya yakınında ya da direk içinde kuruyordu.⁹⁷ Bunun sonucunda Haraçgüzar olmanın getirdiği yükümlülükler bu prensliklere ağır gelmekteydi. Voyvodaların Lehistan ile ittifak arayışının temelinde bu yükümlülüklerden kaçma amacı yatıyordu. Nitekim gerek Eflak gerek Boğdan voyvodalıkları Osmanlı hâkimiyetine girdiğinden itibaren bu teşebbüslere sık sık girişmişti.

Sultan IV. Mehmed'in çıktığı Lehistan Seferi'nde on bin kişilik kuvvetiyle Dinyester nehri önünde bulunan Eflak Voyvodası Leyoreşko padişah tarafından mükâfatlandırıldı ve hil'at giydirildi.⁹⁸ Ancak Hammer'in ifadesine göre Eflak voyvodası Leyoreşko⁹⁹ 1673 Lehistan seferinde askerleriyle birlikte muharebenin son gününde Sobieski kuvvetlerine katıldı. Hotin Kalesi'nin düşmesine neden oldu. Eflak ve Boğdan voyvodalarının Sobieski tarafına geçmesi savaşın sonucunu değiştirdi.¹⁰⁰ Bu durum Osmanlı ordusunun yardımcı kuvvetleri olan prensliklerin azımsanmayacak derecede güç sağladığını gösterdi.

1.2.2. Eflak

Girişte bahsedildiği gibi 17. yüzyılın başında Eflak voyvodası Mihail Viteazul, Romenler açısından önemli bir başarıya imza attı. Üzerine gönderilen Osmanlı kuvvetlerine karşı başarılı olup Erdel Kralı Bathory'nin desteğiyle Eflak'ı da işgal etti. Bunun üzerine 1599'da Erdel'i ele geçiren Eflak voyvodası 1600 yılında ise Boğdan'ı ele geçirerek üç Romen ülkesinin hâkimi haline geldi. Ancak bu başarı uzun sürmedi. 1601 yılında Avusturya ile giriştiği savaşta yenilerek ülkesini terk etmek zorunda kaldı.

Mihail voyvodanın General Basta'ya yenilerek kaçması sonucunda Divan-ı Hümayun Radu Mihnea'yi tahta çıkardı. Ancak 1602'de vazgeçerek Prens Simeon'un

⁹⁶ Kantemir, *a.g.e.*, C. 2, s. 177-180.

⁹⁷ Jorga, *a.g.e.*, C. 4, s. 151.

⁹⁸ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. 3/2, s. 87-88.

⁹⁹ Hammer bu 1673 Lehistan Seferinde bulunan voyvodayı Ghika olarak aktarmaktadır. Bkz. Hammer, *a.g.e.*, C. 6, s. 1732.

¹⁰⁰ Hammer, *a.g.e.*, C. 6, s. 1731-1732.

voyvodalığını onayladı. Radu Mihnea, İstanbul'a sığındı. Tatarlar bir diğer aday Radu Şerban'ı kovup Simeon'u Eflak tahtına çıkarmak istediler. Ancak General Basta'dan destek alan Radu Şerban konumunu koruyarak Tatar hanı Gazi Giray'ı geri çekilmek zorunda bıraktı. Bu zaferden güç alan Şerban voyvoda Dobruca ve Silistre taraflarına akın yaptı. Bu sırada Erdel meselesi devam etmekteydi. Erdel Kralı Bocskai (1605-1606), Macarlar ile mücadele halindeydi. Ayrıca Avusturya ile barış görüşmeleri başlamıştı. Bocskai, 1604 yılından beri Eflak voyvodası Radu Şerban ve Boğdan voyvodası Yeremia Movila ile ilişkilerini iyi tutmuştu.

Divan-ı Hümayun Yeremia Movila'yı Alman birlikleriyle mücadele eden Boçkay'a yardım için Erdel'e gönderdi. Divan-ı Hümayun, Boçkay'a Macarlar ile mücadelesinde destek kuvvet olarak Eflak ve Boğdan voyvodalarından asker talep etti.¹⁰¹ Eflak Voyvodası Simeon'a Erdel'e yardıma gitmesi durumunda mükâfatlandırılarak voyvodalığa tekrar tayin edileceği belirtildi.¹⁰² Boğdan voyvodası Yeremia'nın Erdel'e giderken Eflak topraklarına girmeden gitmesi istendi.¹⁰³ Bundaki amaç Yeremia'nın bu topraklarda yapabileceği yağmalamanın önüne geçmek içindi. Bu durum Osmanlı hükümetinin sefere görevlendirdiği voyvodaların ülkelerinde bulunmadığı zamanlarda halkın zarara uğramamasını önemsemesiyle alakalıydı. Yukarıda da bahsedildiği gibi Simeon voyvoda kısa süre tahtta kalabildi. Yerine Radu Şerban tayin edildi. Divan-ı Hümayun bu duruma müdahale ederek eski voyvoda Simeon'un Eflak'ta fitne ortamı yaratmaması için Boğdan'a kardeşi Yeremia'nın yanına dönmesini istedi.¹⁰⁴ Bunun üzerine Tatar hanından yardım isteyen Simeon başarısız olarak Boğdan'a geri döndü. Yeremia'nın sultana sadakate bağlı olduğu ve hizmetlerini de başarıyla yerine getirdiği müddetçe voyvodalığa devam edeceği de bildirildi.¹⁰⁵

11 Kasım 1606'da Avusturya ile Zitvatorok Antlaşması imzalandı. Antlaşmanın ardından Bocskai vefat etti. Yerine Rakoczi (1606-1608) prens tayin edildi. Tahta geçer geçmez Romen prenslikleriyle anlaşma yoluna gitti. Rakoczi'nin tahttan feragat etmesi ile Erdel prensi olan Gabriel Bathori (1608—1613), Eflak prensi Radu Şerban tarafından Argeş'te yapılan ve Boğdan prensi Konstantin Movila'nın da

¹⁰¹ BOA, MD 77, Hk. 67.

¹⁰² BOA, MD 77, Hk. 92.

¹⁰³ BOA, MD 77, Hk. 101.

¹⁰⁴ BOA, MD 77, Hk. 172.

¹⁰⁵ BOA, MD 77, Hk. 171.

temsilcilerinin bulunduğu antlaşma ile sultanın onayını beklemeden kral ilan edildi. Ancak uzun süreli olmadı. Böylece Osmanlı Devleti Erdel’de tekrar hâkimiyet sağladı.¹⁰⁶

1610 yılında Gabriel Bathori’nin Eflak’a saldırması üzerine hazırlıksız yakalanan Radu Şerban yenilerek Boğdan’a kaçtı. 1611’de Divan-ı Hümayun Radu Mihnea’yi tekrar Eflak prensi ilan etti. Bunun üzerine Gabriel Eflak’a kaçmak zorunda kaldı. Boğdan’dan Leh askerleri toplayıp Gabriel Bathori üzerine giden Radu Şerban, Macar kralının desteğini alamayınca Boğdan’a döndü. Daha sonra Tatarlara yenilen Radu Şerban kaçak olarak Alman topraklarına sığındı. Bu sırada Kostantin Movila da tahttan indirildi.

Eflak ve Boğdan voyvodaları Erdel prenslerini destekleyerek tahta geçişlerinde etkili oldular. 1613 yılında Radu Mihnea, Divan-ı Hümayun tarafından tayin edilen Peter Göczy’yi desteklemeyince prensliği Gabriel Bathori’ye geri verdiler. Öte taraftan Osmanlı Devleti, Radu Mihnea’ya güvenmiyordu. Osmanlı kuvvetleri Konstantin Movila’yi tahttan indirebilmek için Eflak ve Tatar birlikleriyle hareket ederek yerine Stefan Tomşa’yi Boğdan voyvodası yaptılar. Ayrıca Radu Mihnea, Erdel Seferi’ne engel olmaya çalışsa da Eflak ve Boğdan, Özi Beylerbeyi Ali Paşa’nın birliklerine katılmak zorunda kaldı. Erdel meclisinin seçtiği yeni Prens Gabriel Bethlen (1613-1629), Osmanlı sultanının gönderdiği teşrifatı teslim almak için İskender Paşa’nın huzuruna çıktığında Romen prensleri de burada bulunmaktaydı. Üç Romen prensi de sultana bağlılığını bildirdi. Ayrıca ölene kadar kardeş olarak yaşayacaklarına dair söz verdiler.¹⁰⁷

Diğer taraftan Osmanlı Devleti, Bethlen’in krallığını onaylaması için Alman kayserine elçi gönderdi. Alman kayserin amacı Eflak’ı Radu Şerban’a, Boğdan’ı da Cesur Mihail’in oğluna vermektir. Ancak başarılı olamadı. Erdel konusunda Alman kayser ile görüşmeler yapıldı. Daha sonra Boğdan voyvodası olan Gaspar Gratiani’nin de içinde bulunduğu heyet 14 Temmuz 1615’te Almanlarla anlaşmaya vardı. Alman

¹⁰⁶ Jorga, *a.g.e.*, C. 3, s. 289-290.

¹⁰⁷ Jorga, *a.g.e.*, C. 3, s. 293.

kayseri, Radu Şerban'ın Eflak tahtına geçmesini talep etmekteydi. Ancak başarılı olamadı.¹⁰⁸

1.2.2.1. Köprülü Mehmed Paşa'nın Erdel Seferi

Osmanlı Devleti'nin himayesindeki Erdel Kralı II. Rakoczy isyan etti. Rakoczy, İsveç kralı ile ittifak kurup Lehistan'ı ortadan kaldırmak istiyordu. Osmanlı Devleti'nin içte ve dışta uğraştığı sorunlardan fırsatla Eflak ve Boğdan voyvodalarını da nüfuzu altına alıp Lehistan üzerine yürüdü. Ancak Kırım hanı ile giriştiği mücadeleden mağlup olarak geri çekildi. Osmanlı Devleti, kuzeyde bulunan bu devletlerin tek bir bünyede toplanmasına göz yumamazdı. Lehistan'ın hem iç karışıklık içinde olması hem de Kırım akınlarıyla zayıflaması Rakoczy'nin başarılı olma ihtimalini arttırdı. Osmanlı Devleti Rakoczy'nin faaliyetlerini engellemek için harekete geçti. Erdel üzerine sefer başlattı. Köprülü Mehmed Paşa serdar tayin edildi.¹⁰⁹ Öncelikle Eflak ve Boğdan voyvodalarını itaat altına almak amacıyla 1658 yılının mart ayında Osmanlı ordusu Eflak'a girdi. Rakoczy ile birlikte Lehistan'a karşı ittifak ettiği için Eflak voyvodası Konstantin Basarab tahttan indirilerek yerine eski voyvoda Radu'nun oğlu III. Mihnea tahta getirildi. Aynı sebepten dolayı Boğdan voyvodası Gheorghe Stefan'da tahttan indirildi. Eflak ve Boğdan'ın cezalandırılması görevi Silistre Beylerbeyi Fazlı Paşa'ya verildi. Ancak Zinkeisen göre Fazlı Paşa, Basarab'tan rüşvet aldığı için hemen harekete geçmedi ve Erdel topraklarına kaçmasına göz yumdu.¹¹⁰ Voyvodaların azledilmesi üzerine III. Mihnea Eflak voyvodalığına, Ghika ise Boğdan voyvodalığına tayin edildi. Lehlilerin kuvvetleriyle birlikte Köprülü Mehmed Paşa kumandasında ilerleyen Osmanlı ordusu Erdel'e girdi. İlk olarak Yanova kalesi alındı. Erdel Krallığı'nın merkezi olan Erdel Belgrad'ı ele geçirildi. Rakoczy Avusturya sınırında bir kaleye sığındı. Rakoczy'nin yerine Akos Barcsai (1658-1660) Erdel kralı tayin edildi. Her sene 40.000 altın vergi vermek koşulu ile anlaşma yapıldı. Ancak boyarlar Ekoş Barcgay'ın krallığını kabul etmediler. Bunun üzerine 1661'de Erdel halkının talebiyle Apafy Mihal'in (1661-1690) krallığı onaylandı. Böylece Erdel meselesi çözümlenmiş oldu.¹¹¹

¹⁰⁸ Jorga, *a.g.e.*, C. 3, s. 280-296.

¹⁰⁹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. 3/2, s. 391.

¹¹⁰ Zinkeisen, *a.g.e.*, C.4, s. 615.

¹¹¹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. 3/2, s. 391-394.

Osmanlı Devleti'nin Erdel Seferi ve Rakoczy'nin ölümü ve Avusturya'nın duruma müdahale etme çabası Avusturya ile Osmanlı Devleti'ni karşı karşıya getirdi. Eflak Voyvodası Grigore Ghika ile Boğdan Voyvodası Duka 1663 tarihinde Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa'nın Avusturya seferinde Osmanlı ordusunun yanında yer aldılar. Uyvar'ın zaptı sonrasında Eflak ve Boğdan voyvodalarına sultan tarafından hil'at verildi. Kuşatma sonunda Fazıl Ahmed Paşa ve Avusturya İmparatoru I. Leopold arasında Vasvar Antlaşması imzalandı. Hammer'in aktardığına göre Eflak voyvodası Gika, Vasvar Antlaşması sonrasında Viyana'ya kaçınca azledilerek yerine Radu Leon getirildi.¹¹²

9 Ağustos 1664 tarihinde Avusturya ile imzalanan Vasvar Antlaşması'nın maddeleri Macar soylularını rahatsız etti. Antlaşmayı tanımayarak Macaristan'ın siyasi ve dini özgürlüğünü yok etmeye zemin hazırladığını ileri sürdüler. Çünkü antlaşmada Avusturya tarafından desteklenen ailelerin Erdel'den gönderilmesi maddesi yer almaktaydı. Ortaya çıkan bu huzursuzluk Tökeli İsyanı'na yol açtı. Bu isyan ve diğer sorunlar sonucunda 1670'lerden sonra Avusturya ve Osmanlı Devleti'ni karşı karşıya geldi.¹¹³

1.2.2.2. Tökeli İmre ve II. Viyana Kuşatması

Eflak voyvodaları her ne kadar kuzeye yapılan seferlerde Boğdan voyvodaları ile birlikte görevlendirilse de batıya yapılan seferlerde daha etkili oldular. Osmanlı Devleti'nin Avusturya ile yaptığı savaşlarda öncü rol oynadı. 17. yüzyılın sonlarında Eflak voyvodalığı Erdel'deki taht mücadelelerinde etkili oldu. Bu yüzyılın başında Avrupa'da görülen mezhep savaşları Macaristan'a sıçradı. Katolik Avusturya, Protestan olan Macar halkına mezhep baskısı uyguladı. Bu durum yüzyılın sonunda daha da şiddetlendi. Katolik olmak istemeyen Tökeli İmre ve taraftarları Avusturya'ya karşı isyan ettiler.

Avusturya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin desteğini almak isteyen Tökeli İmre (Thököly), elçilerini İstanbul'a gönderdi. Elçilik heyeti 9 Ocak 1682'de sadrazam tarafından kabul edildi. Heyet Macaristan'ın tamamının fethedilmesi için Osmanlı Devleti'nden yardım talebinde bulundu. Karşılığında yıllık kırk bin altın ve otuz bin

¹¹² Hammer, *a.g.e.*, C. 6, s. 1655.

¹¹³ Özgür Kolçak, "Vasvar Antlaşması", *DİA*, C.42, İstanbul 2012, s. 562

Macar kuvvetiyle Osmanlı Devleti'nin yanında yer alacağını taahhüd etti. Bu yardım konusu Osmanlı devlet erkânında ikililiğe yol açtı. Çünkü Tökeli'ye yapılacak bu yardım 1665 yılında Köprülü Ahmed Paşa'nın Alman imparatoruyla yaptığı Vasvar Antlaşması'nın bozulması anlamına geliyordu. Padişah ve sadrazam Macaristan'ın kendiliğinden Osmanlı hâkimiyetine girmesini bir fırsat olarak görüyorlardı. Ulema ve valide sultan ise savaşa karşı çıktılar. Ancak Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa “paşmaklık” vaadiyle Valide sultanı da kendi tarafına çekerek fetva verilmesini sağladı. Böylece Tökeli'nin teklifi Osmanlı sarayında kabul buldu.

Budin Valisi İbrahim Paşa, Tökeli'yi Budin'e davet etti. Tökeli, tüm Macaristan ordularının başkumandanlığına getirildi. Kendisine serdarlık rütbesi verildi. Yüksek itibar gösterildi. Budin'de Tökeli ile İbrahim Paşa müttefiklik antlaşmasının şartlarını tespit ettiler. Antlaşma şartlarının bir sureti padişaha onay için gönderildi. Padişah ahidnameyi onayladı. Söz konusu ahidname Tökeli'ye teslim edildi. Ahidname'nin en önemli maddelerinden biri Tökeli'nin Macar kralı olarak tanınmasıydı.¹¹⁴

Tökeli'nin Osmanlı sarayında itibar görmesinin en önemli nedeni Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın onu desteklemesiydi. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya sarayda güveniliyordu. Paşa, Rusya'ya karşı Ukrayna için kendi döneminden önce başlayan mücadeleleri başarıyla sürdürmüştü. Podolya'yı ve Ukrayna'yı Osmanlı hâkimiyetine almıştı. Rusya'yı Çehrin seferleriyle (1678) antlaşma yapmak zorunda bırakmıştı (1681). Şimdi de hedefi Macaristan ve Viyana'yı almaktı.

Avusturya ise, Otuz yıl Savaşları ve sonrasında imzalanan Westfalya Antlaşması dolayısıyla Fransa'yla rekabet halinde olup yeni bir savaşa girecek güçte değildi. Avusturya İmparatoru I. Leopold (1658-1705), Tökeli'nin Osmanlı Devleti nezdindeki girişimlerini endişe ile takip etti. Osmanlı Devleti ile barış süresini uzatmak için girişimlerde bulundu. Sultan IV. Mehmed'i (1648 – 1687) seferden vazgeçmeye ikna etmesi için güvenilir adamlarından Comte Albert de Caprara'yı da elçi olarak İstanbul'a gönderdi. Bu elçinin amacı, gerekirse tavizler vererek, Vasvar Barış Antlaşması'nın süresini yirmi yıl daha uzatmaktı. Caprara, 10 Haziran 1682'de IV. Mehmed ile görüştü. Sonrasında yapılan toplantıda Osmanlı Devleti, barışın

¹¹⁴ Gülin Orcan, “*Macaristan Prensi İmre Thököly*”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005, s. 34-35.

yenilenebilmesi için Avusturya'nın her yıl vergi ödemesi, Orta Macaristan'daki ele geçirilen yerlerin Tökeli'ye bırakılması ve barış koşulları haricinde Avusturya tarafından yapılan kalelerin yıkılması hususunda şartlar koydu.¹¹⁵ Elçi ise, sefer hazırlıkları iptal edilirse masrafları ödemeye hazır olduklarını, tazminat olarak Yanıkkale'yi terk edebileceklerini bildirdi. Buna karşılık, vezir-i azam Avusturya'dan Macarlar'a mezhep serbestliği verilmesini, yıllık beş bin flori vergi ödenmesini, bazı sınır kalelerinin yıkılmasını ve bazılarının da Tökeli İmre'ye teslimi gibi yerine getirilmesi mümkün olmayan isteklerde bulundu. Bütün bu ifadeler Avusturya'nın zor durumda olduğunun Osmanlı hükümeti tarafından anlaşıldığını göstermektedir. Nitekim I. Leopold hem Osmanlı Devleti'nin dostluğunu hem de Macarlar'ı tekrar kazanmak için onlara özgürlük, adil vergi ve mezhep serbestliği tanıdı.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Alman İmparatoru'nun Lehlilerle yapılan barış antlaşmalarını bozduğunu hatta yapmış olduğu faaliyetlerle savaşa sebep olduğunu ileri sürdü. Aynı zamanda Osmanlı Devleti barış taraftarı olmadığı için Alman İmparatorluğu'nu savaşa zorlayacak taleplerde bulundu. Örneğin, Tökeli ve diğer Macar soylularının başlattığı isyana karşı koymamasını, Tökeli'den aldığı yerleri geri vermesini ve ele geçirdiği toprakların da iadesini istedi. Aksinin gerçekleştiği durumda barış şartlarının bozulmuş olacağını bir mektupla Alman İmparatoru'na bildirdi.¹¹⁶ Bu ifadeler bir savaşın habercisiydi.

Nitekim Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Várad Beylerbeyi Hasan Paşa'yı serasker olarak tayin etti. Hasan Paşa'nın kuvvetlerini, Erdel, Eflak ve Boğdan askerlerini Tökeli İmre'ye yardım etmesi için gönderdi. Bütün bunlar barış antlaşmasına aykırıydı. Bu kuvvetlerin işgal ettiği Avusturya kalelerinden bazıları Tökeli kontrolüne bırakıldı. Ancak Osmanlı ordusuna bağlı yardımcı kuvvetlerin çekilmesinden sonra bu noktalar tekrar Avusturya denetimine girdi. Bu gelişme sonrası Budin Beylerbeyi İbrahim Paşa Orta Macaristan seferine gönderildi.¹¹⁷

1683 yılının Ocak ayına gelindiğinde savaş ilan edilmeden Edirne Ovası'na tuğlar dikildi. Eyaletlerden gelen birlikler orduya katıldı. 1 Nisan'da yola çıkıldı. Filibe'ye gelindiğinde öncü birlikler oluşturuldu. Macar kralının kabul töreni

¹¹⁵ Meryem Kaçan Erdoğan, *II. Viyana Kuşatması*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2001, s. 21-22.

¹¹⁶ Kantemir, *a.g.e.*, C. 3, s. 32-35.

¹¹⁷ Orcan, *a.g.t.*, s. 51.

gerçekleştirildi. 13 Mayıs'ta Sadrazam Kara Mustafa Paşa serasker ünvanıyla ordunun başına geçti. Sultan IV. Mehmed, Belgrad'da kaldı. Bu sırada Alman kralı, Lehistan ile anlaşmıştı. Osmanlı ordusu 23 Mayıs'ta Osek üzerine yürüdü. Macar Kralı Tökeli de 10 Haziran'da orduya katıldı. Serasker Kara Mustafa Paşa, bütün Macarlar'ı Tökeli'nin bayrağı altında birleşmeye davet etti. Haziran ayında Eflak Voyvodası Kantakuzen 4.000 kişilik iyi donanımlı birlikleriyle ve Boğdan Prensi Duka'da 2.000 kişi ile Osmanlı ordusuna katıldılar. Tatar hanı Boğdan ve Erdel topraklarından geçerek Belgrad'a ulaştı.¹¹⁸

Ordu İstolni-Belgrad'da bulunduğu sırada veziriazam ilk kez Yanıkkale yerine Viyana üzerine gidilmesi fikrini ortaya attı. Silahtar Mehmed Ağa'ya göre; Veziriazam'ın Viyana fikrini uygun görmeyenlerin sayısı çok olsa da kimse cesaret edemedi. Ancak bu karara iki kişi karşı çıktı. Bunlardan ilki Tökeli İmre idi. Tökeli Viyana'nın çok uzaklığına ve kalesinin sağlamlığına işaret etti. Kuşatmanın uzaması durumunda iase sıkıntısı çıkacağına dikkat çekti. Buna karşı Macaristan'ın alınmasını tavsiye etti.¹¹⁹ İkincisi ise, Kırım Hanı Murad Giray'dır. Murad Giray da ordunun içinde bulunduğu şartların Viyana Seferi'ne uygun olmadığını, sadece Yanıkkale ve Komaran kalelerinin fethedilmesini, kışı geçirdikten sonra Viyana üzerine gidilmesini savundu.¹²⁰

Sultan IV. Mehmed, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya Yanıkkale ve Komran kalelerine sefer yapılması için izin vermişti. Bu yeni gelişmelerden padişahın haberi yoktu. Veziriazam Viyana (Beç) Kalesi'ne sefer yapacağı hususunu padişaha danışmamıştı.¹²¹

14 Temmuz günü Kara Mustafa Paşa 200.000 askerle karargâhını Viyana surları önlerine kurdu. Ancak İmparator I. Leopold, 7 Temmuz günü Türk askerinin ilerlediğini haber alınca kaçtı. Komutayı Kont Stahremberg'e verdi. Kara Mustafa Paşa öncelikle ihtar mektubu gönderdi. Viyana kumandanı cevap yerine çevre mahallelerin yakılmasını emretti. Osmanlı ordusu şehrin ve kenar mahalleri kapsayan Tuna kıyıları üzerinde geniş bir alanda karargâh kurmuştu. Tuna üzerinde köprü kurularak Nussdorf

¹¹⁸ Jorga, *a.g.e.*, C. 4, s. 168.

¹¹⁹ Orcan, *a.g.t.*, s. 57.

¹²⁰ Silahtar Mehmed Ağa, *Silahdar Tarihi*, Haz. Mustafa Nihat Özön, Akba Kitabevi, Ankara 1947, s. 32-33.

¹²¹ Mustafa Turan, "II. Viyana Muhasarası: Osmanlı Devleti'nde Siyasi, İdari ve Askeri Çözüm", *Osmanlı Tarihi Araştırmalar Merkezi Dergisi*, S. 9 (1999), s. 397.

ile bağlantı sağlanmaya çalışıldı. Bu köprünün yapımında Eflak ve Boğdan voyvodaları görevlendirilmişti.¹²²

Viyana Kuşatması iki ay kadar sürdü. Bu sırada Jean Sobieski önderliğinde Leh birlikleri de Viyana'yı Osmanlı kuşatmasından kurtarmak için Avusturya'ya yardıma geldi. Serdar-ı Ekrem Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Leh kuvvetlerinin gelmesini engellemek için Kırım Hanı Murad Giray'ı görevlendirmişti. Ancak Murad Giray Leh kuvvetlerinin geçişi sırasında herhangi bir girişimde bulunmadı. Böylece Lehliiler kolayca Viyana'ya girdiler. Osmanlı ordusu Leh, Alman ve Macar kuvvetleri ile savaşmak zorunda kaldı. Bu önemli olay savaşın kaderini etkiledi. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, savaşın uzamasıyla kuşatmanın kaldırılmasına karar vermek zorunda kaldı. Birçok tarihçi Kırım hanı Murad Giray'ın bu davranışını Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ile arasındaki anlaşmazlığa bağlar.¹²³ Mağlup olan Osmanlı ordusu Budin tarafına çekildi.¹²⁴ Osmanlı ordusunun II. Viyana Kuşatmasında yenilgiye uğramasının diğer nedenleri Osmanlı ordusunun ateşli silahlarının hafif toplardan oluşması ve ordudaki zahire kıtlığıdır.¹²⁵

Osmanlı Devleti'nin başarısızlığı Hıristiyanlar'da Osmanlılar'ı Avrupa'dan atma umudu doğurdu. Bu amaçla Papa'nın öncülüğünde 1684 yılında Linz'de bir kutsal ittifak oluşturuldu. İttifaka Lehistan, Avusturya, Venedik ve Rusya katıldı. Böylece II. Viyana Kuşatmasının siyasi sonucu olarak ortaya çıkan ve yaklaşık 16 yıl kadar sürecek olan "Kutsal İttifak Savaşları" başladı. Savaş sırasında Alman ve Leh kuvvetleri Estergon Kalesi'ne saldırarak, kaleyi ele geçirdiler. Avusturya Peşte'yi alarak, Budin'i kuşattı. Venedik ise Dalmaçya, Mora, Bosna ve Arnavutluk'ta dört cephe birden

¹²² Köprülerin inşası için görevlendirilmiş olduğu halde Eflak Prensi Şerban Kantakuzen'in karargâhı Tuna kıyılarında değil, Hetzendorf yakınlarında küçük bir ormanda idi. Şerban Kantakuzen, köprü yapımı için kereste kestirdiği yerde büyük bir haç yaptırmış, muhasara sonrası bu haç Avusturyalılar tarafından bulunmuş ve psikoposluk avlusuna götürülmüştü. Bir asır sonra Viyana'nın kurtuluşu kutlandığı zaman bu haç Şerban'ın dinine ne kadar bağlı olduğunu da kanıtlıyordu. Bkz. Hammer, a.g.e., C. 6, s. 1778.

¹²³ Turan, a.g.m., s. 399.

¹²⁴ Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Viyana yenilgisinden sorumlu tutuldu. Budin'den Belgrad'a geçen veziriazam, sultanın emriyle burada idam edildi. Yerine Kara İbrahim Paşa getirildi. Bkz. Jorga, a.g.e., C. 4, s. 174.

¹²⁵ Kemal Çiçek, "II. Viyana Kuşatması ve Avrupa'dan Dönüş (1683 - 1703)", *Genel Türk Tarihi*, C. 6, Ed. Hasan Celal Güzel, Ali Birinci, Yeni Türkiye Yay, Ankara 2002, s. 115-116.

açarken bu cephelere Papalık, Cenova, İspanya, Floransa ve Malta denizden destek verdi.¹²⁶ Osmanlı Devleti, birçok cephede savaşmak zorunda kaldı.

Lehistan sınırında savaş başlamıştı. Leh birlikleri Kamanıçe'yi kuşattı. Lehlilerle yapılan savaşta Eflak ve Boğdan prensleri etkili oldu. Böylece 26 Eylül 1685 tarihinde Osmanlı ordusu Kamanıçe'den zaferle döndü. Viyana yenilgisi devlet ricali arasında sorunlara neden oldu. Veziriazam Kara İbrahim Paşa, Erdel, Eflak ve Boğdan voyvodalarıyla anlaşmazlığa düştü. Özellikle Tökeli'yi Merzifonlu Kara Mustafa Paşa gibi Viyana yenilgisinden sorumlu tuttu ve tutuklatarak İstanbul'a gönderdi. Eflak voyvodası Dimitri Kantakuzen ihmalci ve tecrübesiz olması nedeniyle Boğdan voyvodası Şerban Kantakuzen ise, diğer devletlerle işbirliği içinde olması sebebiyle tahtları tehlikeye girdi. Boğdan voyvodası yüz bin kuruş ödeyerek tahtında kalmayı başardı. Boğdan Prensi Kantakuzen, Tutora'daki Leh karargâhına kaçarak tarafını belli etti. Gerek Eflak gerekse Boğdan voyvodaları Leh kralına elçi gönderdi. Burada voyvodaların amacı daha güçlü gördükleri Lehlilerin yanında yer almaktı. Leh kralı ise, üç Romen prensliğini birleştirip sınırlarını genişletmek istiyordu. Lehliler Almanlarla anlaşarak Eflak topraklarında Osmanlı ordusuna saldırmak için birleşme kararı aldılar. Ancak Avusturyalılar ve Lehliler arasında anlaşmazlıklar başladı. Her iki devlet de Romen ülkeleri üzerinde hak iddia ediyordu. Lehliler Kantakuzenle gelen Boğdanlıları yanına alarak Boğdan üzerine akınlara başladı. Boğdan'ı korumak üzere Tatarlar harekete geçti. Lehliler Tatarlara karşı direnç gösteremediler. Serasker Sarı Süleyman Paşa, Tatarlara destek için geldi. Ancak Leh kralı geri çekildi. İsakçı'ya geri döndü. Bu sırada Konstantin Kantemir Boğdan Prensi tayin edildi. Serasker Sarı Süleyman Paşa, çekilen Leh ordusunun yerine Tutora'da karargâh kurdu. İki voyvodayı da ordunun iâşesi için görevlendirdi. Eylül ayında Leh komutanı Yablonovski Boğdan'a akın etti. Boian köyünde karşılaşan iki ordu büyük bir mücadele verdi. Boğdan voyvodası Konstantin Kantemir Osmanlı ordusunun yanında yer aldı. Osmanlı ordusu Leh kuvvetlerini geri çekilmek zorunda bıraktı. Sarı Süleyman Paşa bu başarısının sonucunda Kara İbrahim Paşa'nın yerine veziriazam tayin edildi.¹²⁷

¹²⁶ Uğur Kurtaran, "Karlofça Antlaşması'nda Venedik, Lehistan Ve Rusya'ya Verilen Ahidnamelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açından Değerlendirilmesi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 35, S. 60 (Nisan 2016), s. 109-110.

¹²⁷ Jorga, *a.g.e.*, C. 4, s. 178-180.

Boğdan prensi Kantemir, Osmanlı ordusunun Budin'e yönelmesi ile Sobieski'nin ülkesine saldırmasını bekliyordu. Nitekim Leh kralı beklenildiği gibi Boğdan'a girdi. Eflak prensini yanına davet etti. Her zamanki gibi Boğdan'ın yanında Tatarlar vardı. Boğdan halkı ise Tatarların yardım ile Lehler ile mücadele etti. Ancak Kantemir burada net bir tutum sergilemedi. Leh kralı ile anlaşırca kendisini, hanedanını, boyarları ve Ortodos ruhbanları güvence altına aldığına inanıyordu. Fakat bu sırada Osmanlı ordusunun yaklaştığını görünce rehin bıraktığı oğlunu bahane ederek Boğdan'dan kaçtı. Boğdan'ı savunmasız bulan Sobieski başkente girdi. Ancak hem zahire kıtlığından hem de Tatar akınlarından dolayı azalan Leh kuvvetleri Kamaniçe'ye saldırma teşebbüsünde bulunamadılar.¹²⁸ Ancak Eflak voyvodası makamını Konstantin Kantemir'e bıraktı.

Kamaniçe'yi almadan Eflak'a giremeyeceğini anlayan Sobieski, Eflak ve Boğdan'ı zaptederek irsi bir devlet meydana getirmeyi planladı. Bu amaçla Sobieski, Kantemir ile ittifak kurmaya çalıştı ancak başarılı olamadı. Sobieski, Dinyester nehrini geçip, Bojan mevkiinde Serdar Aynacı Süleyman Paşa komutasındaki yirmi beş bin Türk, Tatar Hanı Selim Giray Han komutasındaki elli bin Kırım askeri ile Kantemir komutasında beş bin Eflak askerinden oluşan Osmanlı ordusu ile karşılaştı. Ancak Kantemir her ne kadar Sobieski ile bir ittifaka girişme de ikili oynadı. Savaş sırasında Lehistan'a bilgi aktardı. Ancak Lehliler Kantemir'e güvenmediler ve Sobieski ağır kayıplar verdi. Öte taraftan Kantemir Osmanlı Devleti için savaşmaktan da geri kalmadı.¹²⁹ Eflak voyvodasının ikili oynamasında en önemli etken Sobieski'nin Eflak üzerindeki planlarını öğrenmesi olsa gerekir.

Viyana kuşatmasının sonuçları Eflak prenslerinin taraflarını belirlemede zorlanmalarına neden oldu. Çünkü güç dengelerini değişmesi Osmanlı idaresinden uzaklaştırırken Avusturya'ya yaklaşmalarına zemin hazırladı. Fakat Osmanlı Devleti'nin tamamen zayıf olmaması bu kararsızlıklarını arttırdı. 1687'de Avusturyalıların Eflak sınırına kadar gelmesi üzerine Şerban Kantakuzen, Avusturya ile Viyana'da bir anlaşma yaptı. Bu antlaşma ile Osmanlı idaresinden kurtulmayı amaçladı. Bir yıl sonra vefat edince yerine tayin edilen Brankovano bağımsız olmayı Avusturya nüfuzuna girmekte gördü. Ancak Avusturya'nın tam bir başarı sağlamamış olması onun

¹²⁸ Jorga, *a.g.e.*, C. 4, s. 180.

¹²⁹ Hammer, *a.g.e.*, C. 6, s. 1800-1801.

adım atmasını engelledi. Söz konusu nedenden dolayı bir yandan Osmanlı hâkimiyetini kabul etti. Diğer taraftan Avusturya ile ilişkisini kesmeyerek denge siyasetini uyguladı.¹³⁰

Viyana yenilgisinden sonra Macaristan topraklarında başlayan kargaşa ortamında Osmanlı Devleti'nden beklediği yardımı göremeyen Erdel prensi I. Apafi Avusturya ile anlaşma yoluna gitti. Yapılan antlaşma ile Apafi Mihal kendi geleceğini güvence altına aldı. Kral, ölmeden önce oğlunun tahta geçirilmesi için Avusturya'dan söz aldı. I. Apafi, krallığın oğlu Apafi'ye verilmesi için elçi gönderdi. 8 Ağustos 1684 tarihinde Osmanlı sultanı, II. Apafi'nin krallığı onaylanıp beratını elçiye verdi. Krala hükümet alametleri olan kırmızı kadife kürk, üsküf ve sorguç gönderildi. O yılın haracının da İstanbul'a gönderilmeyip orduya zahire olarak verilmesi emredildi. Kral II. Apafi olmuşsa da idare yine I. Apafi'nin elinde bulunuyordu.¹³¹ Avusturya'nın 1687'de Macaristan'ın birçok yerini işgal etmesi üzerine Erdel tamamen Avusturya hâkimiyetine girdi.

15 Nisan 1690'da Erdel Prensi Mihály Apafi öldü. Avusturya, krallığın II. Apafi'ye geçeceğini söz verdiğine de Apafi ölünce Mihail Teleki'yi kral yaptı. Erdel halkı Tökeli İmre'yi krallığa isteyip Kırım hanına başvurdu. Kırım hanının yardımı sonuçsuz kalınca veziriazama müracaat ettiler. Bunun üzerine Tökeli İmre,¹³² 1690 yılının Haziran ayında Osmanlı Sultanı II. Süleyman tarafından Erdel kralı tayin etti. Tökeli İmre, makamına güvenli bir şekilde oturabilmesi için Çerkez Ahmed Paşa'nın maiyetine Kapıkulu ve Tatar askerleri, hudud sancakbeyleri ve Eflak Voyvodası Konstantin görevlendirildi. 40.000 kişilik bir kuvvet Tökeli İmre'ye Erdel'e kadar eşlik etti.¹³³ Bu görevlendirme mühimme defterlerindeki hükümlerde yer almaktadır. Eflak Voyvodası Konstantin'e gönderilen hükümde Tökeli İmre'den Orta Macar Kralı ve Erdel Kralı olarak bahsedilmektedir. Voyvodadan krala refakat etmesi ve ona her anlamda yardımcı olması istenmektedir. Tökeli İmre'ye tayin olan Osmanlı kuvvetlerinin lojistik ihtiyaçları Eflak tarafından karşılanacaktı. Eflak voyvodasının

¹³⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. 3/2, s. 88.

¹³¹ Ali İrfan Kaya, "Osmanlı Belgeleri Işığında Tökeli İmre'nin Osmanlı Himayesindeki Mücadelesi ve Osmanlı Devleti'ne Sağlanan Parasal Yardımlar", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 62 (Mayıs 2018), s. 353.

¹³² Tökeli İmre adı kaynaklarda farklı şekillerde telaffuz edilmiştir. Örneğin; Tököli, Thököly, Toekoeli, İmre Tökeli vb.

¹³³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. 3, s. 71-72.

Erdel Kralı Tökeli İmre'nin makamına yerleştirilmesi¹³⁴ ile görevlendirilmesi üzerine istihbarat görevi de Boğdan voyvodasına verildi.¹³⁵ Ayrıca Boğdan voyvodası Kantemir'e Erdel ve Boğdan arasındaki boğazın korunması için bölgeye asker sevk edilmesi emredildi.¹³⁶ Eflak Voyvodası Konstantin'e gönderilen bir hükümle Erdel'in elde edilmesinde büyük çaba gösteren kendisi ve boyarlarına hil'at ihsan edileceği açıklandı.¹³⁷

Tökeli'yi Erdel'e götüren kuvvet ile Avusturya arasındaki bir mücadele oldu. Bu mücadelede Teleki yenildi. Avusturya'dan çok sayıda esir düştü. Ancak Erdel'in birçok kalesi hala Avusturya'nın elindeydi. Bu nedenle Tökeli İmre Kral ilan edilmesine rağmen Erdel'e gidemeyerek Bükreş'te ikamet etti. 1691'de Fazıl Mustafa Paşa Tökeli'yi tahtına oturtmak için Süleyman Paşa'yı görevlendirdiyse de sonuçsuz kaldı.¹³⁸

Osmanlı Devleti, Kutsal İttifak olan Avusturya, Lehistan ve Venedik'e ve 1695'te katlan Rusya'ya karşı savaş verdi. 1697'de Avusturya kuvvetleri karşısında alınan Zenta yenilgisi sonucunda Osmanlı kuvvetlerinin Tuna kıyılarına çekildi. Venedikliler Atina, Dalmaçya ve Bosna'da birçok kaleyi işgal etti. Rusya 1696'da Azak Kalesi'ni ele geçirdi. Böylece Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kaldı.¹³⁹ Karlofça'da 13 Kasım 1698'de barış görüşmeleri başladı. Aylar süren müzakerelerin ardından Avusturya ile 20 maddelik "Karlofça Antlaşması" imzalandı. Kemal Çiçek Karlofça Antlaşmasının maddelerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Macaristan ve Erdel Avusturya'ya bırakıldı,
- Temeşvar Eyaleti Osmanlı Devleti'nde kaldı,
- İki taraf birbirinin halkına zarar verici faaliyetlerde bulunmayacaktı,
- Taraflar ellerindeki esirleri bedelleriyle serbest bırakacak,
- Osmanlı Devleti imparatorluk sınırları içerisinde yaşayan katoliklere dinsel özgürlük tanıyacak,
- Her iki ülkenin tüccarları diğerinin ülkesinde ticaret yapabilecekti.

¹³⁴ BOA, MD 100, Hk. 294.

¹³⁵ BOA, MD 100, Hk. 310.

¹³⁶ BOA, MD 100, Hk. 228.

¹³⁷ BOA, MD 100, Hk. 349.

¹³⁸ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. 3/2, s. 72.

¹³⁹ Abdülkadir Özcan, "Karlofça Antlaşması", *DİA*, C. 24, İstanbul 2001, s. 504.

- Venedik ile imzalanan 16 maddelik ahidnameye göre;
- Mora, Dalmaçya Venediklilere bırakıldı. Buna karşılık Dalmaçya Kıyıları ile İnebahtı ve Preveze kaleleri Venedik tarafından imha edilerek Osmanlı Devleti'nde kaldı.

Lehistan ile yapılan antlaşmaya göre;

- Kamaniçe, Ukrayna ve Podolya eyaletleri Lehistan'a kaldı.
- Osmanlı Devleti'ne ödediği haraç son buldu.
- Boğdan Osmanlı Devleti'nde kaldı. Ancak iki devletin birbirine saldırıda bulunmaması, Boğdan sınırlarına yakın yerlerde Leh askerinin bulunmaması, Bucaklı ve diğer Tatar gruplarının Boğdan'da sorun çıkarmaması Aynı zamanda Eflak ve Boğdan'dan kaçıp Lehistan'a sığınanların himaye edilmemesi kabul edildi.¹⁴⁰

Rusya; 1700 yılında da İstanbul Antlaşması'yla sonuçlanan görüşmelerle;

- Azak ve Dinyester nehirleri boyunca Rusya'nın elde ettiği topraklar elinde kalacaktı. Ancak Rusya bu bölgelerdeki kaleleri yıkmayı ve silah bulundurmamayı garanti etti,
- Ruslara himayesindeki Kazak ve Osmanlı Devleti'ne bağlı Tatarlar karşılıklı olarak birbirlerinin topraklarında akınlarda bulunmayacaklardı,
- Rus hacıları Kudüs ziyaretlerini serbestçe yapabilecek ve harçlardan muaf olacaklardı.

Karlofça görüşmeleri sırasında Avusturya, Osmanlı Devleti'nden Tökeli İmre'yi kendilerine teslim etmelerini istedi. Ancak Osmanlı Devleti buna yanaşmadı. Bunun üzerine Avusturya, Tökeli ve yanındakilerin Macaristan'dan çekilmesini istedi. Osmanlı Devleti ise bu talebin karşılığında Tökeli ve çevresindekilerin Osmanlı topraklarına serbestçe giriş yapabilmesini sağladı.¹⁴¹

¹⁴⁰ Uğur Kurtaran, a.g.m., s. 107.

¹⁴¹ Selim Hilmi Özkan, "Karlofça Antlaşması Sonrası Osmanlı-Avusturya İlişkilerinde Macarların Durumu", *Avrasya Etüdüleri*, TİKA, S. 41 (2012/1), s. 190; Gerçi bu anlaşmadan önce Tökeli İmre İstanbul'a gelmişti. Viyana bozgunundan sonra da Osmanlı Devleti'ne bağlılığını devam ettiren Tökeli İmre, 11 Eylül 1697 yılında Zenta Mücadelesi'nde Osmanlı ordusuna katılmıştı. Zenta yenilgisinden sonra İstanbul'a gelerek Fenerkapı'da bir konakta yaşamaya başladı. Karlofça Antlaşması'nın imzalanmasından sonra kendisine aylık bağlanarak İzmit'te bir çiftliğe yerleşti (1701). 13 Eylül 1705'te burada öldü. Bkz. Sandor Papp, "Tököli İmre", *DİA*, C. 41, İstanbul 2012, s. 278.

17. yüzyıl'da Osmanlı Devleti Lehistan'ın Tuna Bölgesi'ne yayılma faaliyetlerini engellemek amacıyla mücadelelere girişti. Bu yayılma çabaları nedeniyle Romen prensliklerini tabiiyeti altında tutmaya çalıştı. Bu yüzyılın genelinde Romen voyvodaları Osmanlı sultanlarına bağlı kaldı. Ancak değişen güç dengeleri ile zaman zaman diğer devletlerle işbirliğine gittiler. Özellikle Boğdan Voyvodası Dimitri Kantemir'in Rus Çarı Petro ile ittifak yapması Rusya'nın Romen ülkeleri siyasetine karışmaya başlamasına neden oldu. Dimitri Kantemir'in Rusya ile yaptığı anlaşmaya göre Boğdan'da voyvodalık Kantemir ailesinde kalacak, Tuna ve Karadeniz'deki sınırlarına tekrar kavuşacak ve Rusya karşılıksız olarak 10.000 askerin maaşını ödeyecekti.¹⁴² Bu durum Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan voyvodalarına güven duymalarını engelledi. Eflak ve Boğdan voyvodalarına alternatif arayışına gidildi. Osmanlı Devleti'nde önemli kadrolara getirilen Fenerli rumların voyvoda seçilmelerine karar verildi. Sonuçta 1711'den sonra önemli mevkileri ele geçiren Fenerli Beyler Eflak ve Boğdan tahtına oturmaya başladılar.¹⁴³

¹⁴² Özcan, a.g.m., s. 270.

¹⁴³ Tahsin Gemil, "Romen-Osmanlı Münasebetlerine Dair Bazı Mülahazalar", *VIII Türk Tarih Kongresi Bildiriler*, C. 2, Ankara 1981, s. 1510; Fenerli beyler zamanında da Eflak ve Boğdan'da çıkan isyanlarda voyvoda Movrokordato ve İpsilantiler'in rolleri tespit edildi. Bunun üzerine Eflak ve Boğdan yönetiminden alındılar. Eski usule dönüldü. Voyvodaların Romen boyarlar arasından seçilme kuralı getirildi. Bu olay, Romen ulusunun kültür ve ulusal tarihi bakımından önem arzeder. Böylece Fenerli Beylerin gidişiyile ülkedeki Romenleşmenin ve geleceğin Romanyasının temelleri atılmış oldu. Bkz. İlber Ortaylı, "Tanzimat Döneminde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu", *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim*, Turhan Kitabevi Yay, Ankara 2004, s. 355-356.

İKİNCİ BÖLÜM

İSYANLAR VE HUKUKİ MESELELER

2.1. İSYANLAR

17. yüzyılda Osmanlı Devleti sınırları içerisinde siyasi, ekonomik ve sosyal alanlardaki çözümlenin bir sonucu olarak asayişin sağlanmasında güçlükler yaşandı. Devlet idaresinin asayişin sağlanması için ürettiği geçici çözümler bir fayda sağlamadı. Aynı yüzyılda büyük bir problem haline gelen eşkıyalık hareketlerinin artmasında nüfus artışı, ekonomik zorlanma, siyasi durumun zayıflaması gibi sebepler etkili oldu. Bu nedenle adı geçen yüzyıl başlarında seferlerin uzaması hem askeri hem de ekonomik açıdan devlete ağır yük getirdi. Savaşların uzun sürmesi ve yöneticilerin bu savaşlarda ordunun başında olması idarede otorite boşluğu oluşturdu. Bu duruma bağlı olarak Anadolu ve Rumeli’de isyanlar ve eşkıyalık faaliyetleri arttı. 16. yüzyılın son çeyreğinden itibaren görülmeye başlayan bu isyan hareketlerine voyvodalar da katıldı. Voyvodaların isyan etmesinde vergilerin arttırılması ve voyvodalara yüklenen ağır sorumluluklar etkili olmuştur. Bunun yanında bazen voyvodaların kişisel hırsları bazen Osmanlı paşalarıyla geçimsizlikleri isyana sebep olmuştur. Ancak en önemli etkenlerden birisi de bu yüzyılda Fenerli Rum ailelerin yerleştirilmesine olan tepkilerdir.

16. yüzyılın sonlarında Memleketeyn voyvodaları Osmanlı’ya karşı isyan ettilerse de 17. yüzyılın ilk zamanları sakin geçti. Bu sakinlikteki en önemli etkenlerden birisi voyvodaların kendi aralarındaki taht mücadelesi olarak açıklanabilir. 7 Temmuz 1616 tarihinde Osmanlı sultanına bağlı olan Eflak Prensi Radu Mihnea, Boğdan tahtına oturdu. Radu, oğlu Aleksandru’yu Osmanlı Devleti’ne rehin olarak İstanbul’a gönderdi. Ancak savaş taraftarı olmayan Radu’nun tahttan feragat etmesi üzerine o dönemde Lehlilerle olan sorunu çözmesi umut edilen Gaspar Gratiani 4 Şubat 1619 tarihinde Boğdan voyvodalığına getirildi. Gratiani, voyvodalığa gelir gelmez vergiyi 40.000 altına yükseltti. Ancak Lehlilerle barışı sağlamlaştırmak yerine kendisi bir savaşa sebep oldu.

Gratiani’nin amacı Erdel’e hâkim olmaktı. Ancak Bentlen’in Divan-ı Hümayun tarafından “Macar Kralı” ilan edilmesi ve Radu Şerban’ın kurduğu tarikatın üyesi olduğu haberi üzerine azledileceğini anlayınca Leh kuvvetlerine katılmak için Hotin’e geçti. Gaspar ayaklanarak Yaşpazarı karşısında Çoçora denen yerde karargâhını kurdu. Leh tarafından çok sayıda asker getirtti. İskender Paşa durumu haber alır almaz

Akkirman taraflarındaki Tatarlar'a haber saldı. Han'ın kardeşi Kalgay Sultan Devlet Giray Han, askeri ile gelerek Gaspar üzerine sefer başlattı. Otuz gün süren savaşta elli üç bin Leh askeri karşısında on bin Türk ve Tatarlardan oluşan kuvvet büyük mücadele verdi.¹⁴⁴ Gratiani'yi sevmeyen Boğdanlılar ve birkaç bin Leh askeri ordudan ayrıldılar. Gratiani canının anlaşma için ödül olabileceği şüphesiyle dağa kaçtı. Leh ordusu da ağır bir yenilgiye uğratıldı.¹⁴⁵

17. yüzyılda Eflak ve Boğdan'daki ayaklanmaların bir sebebi de Fenerli ailelerin buralara yerleştirilmesidir. Osmanlı Devlet'inde önemli mevkilerde olan ve bunun sayesinde zenginleşen Fenerli beyler boyarların tepkisini çekti ve Fenerli beylere karşı bir dizi ayaklanma yaşandı. Bu ayaklanmalardan ilki 1617-1619 yılları arasında meydana geldi. Lupu Meheditianu etrafında toplanan boyarlar Rum kökenli boyar ve tüccarlara karşı ayaklanarak onları katlettiler. 1631 yılında ise boyarlar Eflak Voyvodası Leon Tomşa'ya baskı kurarak Rum tüccarları Eflak'tan gönderttiler. 1633 yılında ise köylülerin Rum tacirlere karşı ayaklanması üzerine Boğdan Voyvodası Aleksandr İliaş görevini bırakmak zorunda kaldı.¹⁴⁶ 17. yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı Devleti hem iç hemde dış meselelerle uğraşmakta olduğundan Memleketeyn eyaletleri ile çok fazla ilgilenemedi. Eflak ve Boğdan'ın iç ilişkilerinde özellikle Rum tüccarlar nedeniyle voyvodaya karşı yapılan isyanlara sessiz kaldı.

1658 yılında Köprülü Mehmed Paşa'nın Erdel Seferi'nde bulunan Radu Mihnea'nin oğlu III. Mihnea, sefer dönüşünde Silistre Valisi Can Arslan Paşa ile bir sorun yaşadı. Bu sebeple memleketine dönünce isyan etti. Can Arslan Paşa da III. Mihnea üzerine bir saldırı düzenledi. III. Mihnea ezici bir başarı ile Can Arslan Paşa'yı yendi. Bu durumdan güçlenerek çıkan Mihnea, Erdel Voyvodası Rakoczy tarafından desteklenmekteydi.¹⁴⁷ Mihnea, 1659 yılında Tırgovişte, İbrail ve Sucevo'ya saldırdı ve ele geçirdiği tüm Türkler'i öldürttü. Etrafına topladığı 140 bin Eflak ve Macar kuvvetleriyle Boğdan'a girdi. Köprülü Mehmed Paşa'nın dostu olan Ghika'yı buradan çıkarmak için savaştı. Ghika, kaçmak zorunda kaldı. Edirne'ye gelen Ghika, Köprülü Mehmed Paşa tarafından Eflak voyvodalığına getirildi. Ayrıca Kırım hanını Eflak'a akın ederek Mihnea'yı buradan çıkartmakla görevlendirdi. Kırım kuvvetleri Yaş

¹⁴⁴ Peçevi, *a.g.e.*, s. 348-349.

¹⁴⁵ Jorga, *a.g.e.*, s. 308-309.

¹⁴⁶ Sözen, *a.g.m.*, s. 18.

¹⁴⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. 3, s. 86.

yakınlarında üç gün süren mücadele sonucunda Mihnea ve askerlerini mağlup etti. Bunun üzerine Mihnea, Erdel'e kaçtı.¹⁴⁸

Boğdan Voyvodası Vasile Lupu (1635-1653), 20 yıldan fazla voyvodalık yaptı. Bu süre zarfında zenginleşti, asker topladı ve güçlendi. Osmanlı sultanı voyvodanın değişmesini düşünse de isyan eder endişesiyle vazgeçti. Lupu'nun askerleri ona karşı isyan edince boyarlar da voyvodaya saldırıda bulundu. Vasile Lupu, Lehistan'a kaçtı. Bunun üzerine Boyarlar kendi aralarında Görkiz'i voyvoda seçtiler. Voyvodanın tayini için Osmanlı sultanına başvuruldu. Sultan da onaylayarak berat ve hükümdar alametlerini gönderdi. Bu sırada Leh kralından yardım alarak geri dönen Lupu, Boğdan'a geldi. Bunun üzerine atanmış voyvoda Görkiz, şehri terk ederek asker toplamaya girişti. Durumu öğrenen Osmanlı sultanı kapıcılar kethüdasını hadiseyi çözmek için Boğdan'a gönderdi. Görkiz topladığı askerlerle Lupu'nun ordusuna karşı savaş açtı. Osmanlı sultanının ve Boğdan halkının desteğini alan Görkiz, Lupu'yu yendi. Lupu, Kırım hanına sığındı. Osmanlı sultanı Kırım hanından Lupu'nun İstanbul'a gönderilmesini istedi. İstanbul'a getirilen eski voyvoda Yedikule'de hapsedildi. Kapıcılar kethüdası da yeni voyvodayı tahtına oturtarak Boğdan topraklarındaki sükûneti sağladı.¹⁴⁹

2.2. EŞKİYALIK HAREKETLERİ

Eflak ve Boğdan'da eşkıyalık hareketleri hırsızlık, yol kesme, adam öldürme, can ve mala tecavüz şeklinde gerçekleşmekteydi. Bu faaliyetler genellikle gruplar halinde, az da olsa tek bir kişi tarafından yapılmaktaydı. Osmanlı Devleti, meydana gelen eşkıyalık olaylarına müdahale ederek bir anlamda Romen halkının güvenliğini sağlamaya çalıştı.¹⁵⁰

Osmanlı Devleti, Memleketeyn'de çıkan voyvodanın çözebileceği eşkıyalık sorunlarında voyvodaları görevlendirdi. Sukuneti sağlamalarını istedi.¹⁵¹ 1679 tarihinde

¹⁴⁸ Zinkeisen, *a.g.e.*, C. 4, s. 620.

¹⁴⁹ Solakzade Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C. 2, Haz. Vahid Çabuk, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 1989, s. 610-611.

¹⁵⁰ Mihriban Artan, *Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devletinde Eşkıyalık Hareketleri (1626-1631)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin 2006, s. 141-142.

¹⁵¹ Eflak'a bağlı Gümrükçe Köyü'nde yaşayan Küpbaşı isimli zımmi ve misafirine gece yarısı beş eşkıya saldırdı ve yanındaki paraları da gasp etti. Alacaklıların haklarını korumak ve mahkeme kurup çözmesi için Eflak voyvodası görevlendirildi. Bkz. BOA, MD 97, Hk. 103.

Eflak'ta eşkıya ve yol kesiciler ortaya çıktı. Bunun üzerine voyvoda Şerban Kantakuzen, Ordu-yu Hümayun'a bir arzuhal göndererek durumu bildirdi. Sorunun çözümü için Eflak voyvodası, İbrail ve Yergöğü beyleri birlikte görevlendirildi.¹⁵² İbrail, Hırsova, İsmail, Silistre ve Tuna sahillerindeki eşkıya Eflak voyvodasının Özi Seferi'nde olmasını fırsat bilerek Eflak köylerini basıp reyanın bir kısmını katledip mallarını yağma ettiler. Eflak voyvodasından gerekli tedbirlerin alınması ve eşkıya tecavüzlerinin önlenmesi istendi.¹⁵³

17. yüzyıl boyunca Eflak ve Boğdan'a Tatar ve Kazaklar akın düzenleyerek eşkıyalık faaliyetlerinde bulundular. Osmanlı Devleti bu akınların önüne geçmek için bazen voyvodaları bazen de Tatar hanlarını görevlendirdi. 23 Mart 1605 yılında Eflak ve Boğdan arazilerine Tatarlar tarafından yapılan tecavüz nedeniyle Tatar mirzalarından Mehmed Ağa'ya hüküm yazıldı. Bu duruma engel olması istendi. Bu hadiseden üç yıl sonra Akkirman ve Bender Beylerbeyi Ahmet Paşa'ya, Kırım'dan gelip Akkirman, Kili ve Bender topraklarında konaklayarak Boğdan'a tecavüz eden Tatarlar'ın yutlarına geri gönderilmesi için görev verildi.¹⁵⁴

Eflak ve Boğdan topraklarına saldırılar sadece Tatar ve Kazak eşkıyaları tarafından olmuyordu. Eflak arazilerine kuzeybatıda olan Avusturya'dan eşkıyalık için gelenler vardı. Öyle ki, 1688 tarihli bir hükümde Avusturya halkının Eflak topraklarında yaptığı eşkıyalık nedeniyle ahali topraklarını terk etmişti. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, Eflak Voyvodası Konstantin Kantemir'den topraklarından ayrılan reyanın geri getirilmesini, korunmasını ve asayişin sağlanmasını istedi.¹⁵⁵ Eşkıyalar sadece halkın malına zarar vermiyordu. 1690 yılında Osmanlı Devleti, Avusturya'ya karşı yapılan seferde Erdel Kralı Tökeli İmre'ye ordunun ihtiyaçları için beş yük akçe gönderdi. Bu para Eflak'ta bir manastıra konuldu. Ancak gece baskını yapan bir bölük eşkıya bu parayı çalarak kapı kethüdası ile adamlarını öldürdü. Divan'dan Eflak voyvodasından bu eşkıyaları yakalaması ve asılarak cezalandırması istendi. Çalınan paraların da acilen Erdel kralına iletilmesi emredildi.¹⁵⁶

¹⁵² BOA, MD 97, Hk. 127.

¹⁵³ BOA, MD 83, Hk. 3.

¹⁵⁴ BOA, MD 76, Hk. 380, 382.

¹⁵⁵ BOA, MD 99, Hk. 274.

¹⁵⁶ BOA, MD 101, Hk. 211.

Osmanlı Devleti, tüm bu saydığımız nedenlerden dolayı Eflak ve Boğdan'ın otoritesini sağlamada güçlük çekti. Boşluktan faydalanmak isteyen devlet görevlileri de halka zulmetmeye başladı. 1613 yılı başlarında Feth-ül İslam Kapudanı İbrahim'in Eflak'ta halka zulmettiği bilgisi Divan'a geldi. Bunun üzerine Divan-ı Hümayun, Vidin sancakbeyi ve kadısından İbrahim'in yakalanıp İstanbul'a gönderilmesini istedi.¹⁵⁷ Bazen de eşkıyalar yeniçeri ve acemioğlanı kılığına girip faaliyetlerde bulundular. Böyle durumlarda voyvodalara gerekenin yapılması için görev verildi¹⁵⁸

Yakalanan eşkıyalar genellikle hapis ile cezalandırılırdı. Hapis için genellikle adalar tercih edilirdi. Ancak bazı suçlular İstanbul'a gönderilirdi. Suçlular, adalardan da Midilli adasına gönderilirdi. 1689 yılında Boğdan Voyvodası Dimitraško'nun hizmetkârlarından Mavridi isimli bir zımminin eşkıyalık yaptığı gerekçesiyle Midilli'de hapsedilmesi kararı çıktı. Midilli kadısı ve muhafızı durumdan haberdar edildi.¹⁵⁹

Yukarıda belirtildiği gibi suçluların bir kısmı İstanbul'a gönderildi. Ancak bu tercihte hangi sebebin öne çıktığı tespit edilemedi. Birkaç örnek vermek gerekirse, 1657 yılında Boğdan'a ticaret için giden bir yeniçerinin kardeşi ve hizmetlisinin burada öldürülerek malları gasp edilmişti. Bu suçu işleyenlerin cezalandırılması için Özi muhafazasında bulunan Vezir Ahmed Paşa görevlendirildi. Ahmed Paşa'dan suçluların yakalanarak İstanbul'a gönderilmesi istendi.¹⁶⁰ 6 Şubat 1631 tarihinde Eflak'ta bulunan bazı zımmiler fitne çıkararak alacaklıların haklarını zamanında ödemediler. Voyvodadan bu suçluların yakalanıp İstanbul'a sevki talep edildi.¹⁶¹ 1693 yılında Niş yakınlarında Osmanlı hazinesi Hayduk¹⁶² eşkıyası tarafından yağmalandı. Suçlular yakalanamadı. Eşkîyanın başı olan Papaz isimli kişinin Eflak'ta görüldüğü haberi üzerine Divan-ı Hümayun'dan bu şahsın yakalanarak İstanbul'a gönderilmesi karara çıktı.¹⁶³

Eşkîyalık olayları Eflak ve Boğdan halkını sosyal yönden olduğu gibi ekonomik yönden de etkiledi. Osmanlı Devleti reayasını korumak amacıyla bu konu

¹⁵⁷ BOA, MD 78, Hk. 1132.

¹⁵⁸ BOA, MD 85, Hk. 306.

¹⁵⁹ BOA, MD 99, Hk. 576

¹⁶⁰ BOA, MD 92, Hk. 163.

¹⁶¹ BOA, MD 85, Hk. 140.

¹⁶² Bir tür hudud çetesi. Bkz. Robert Anhegger, "Martoloslar Hakkında", *Türkiyat Mecmuası*, C.7-8, (1942), s. 301.

¹⁶³ BOA, MD 105, Hk. 95.

üzerine eğildi. Çalınan malların iade edilmesi ve yapılan haksızlıkların önüne geçilmesi için gerektiği zaman müdahalelerde bulundu. Özellikle Tuna Bölgesi beyleri eşkıyalık olaylarının önüne geçilmesi için görevlendirildi.¹⁶⁴ Doğu tarafında ise Kazak faaliyetlerinin engellenmesi için Boğdanlılar görevlendirildi.¹⁶⁵

Osmanlı Devleti, her ne kadar Eflak ve Boğdan'ın iç işlerine karışmasa da reayası kabul ettiği Romen halkının hakları konusunda hassas davrandı. Devlet-i Aliye'nin diğer bölgelerindeki adaletin burada da sağlanması için olağanüstü durumlarda müdahale etti. Gerek voyvodalar ve gerekse bu bölgeye yakın beylerbeyleri ve kadılar aracılığıyla huzur sağlanmaya çalışıldı.

2.3. HUKUKİ KONULAR

Osmanlı Devleti, sınırları içinde yaşayan farklı dine mensup cemaatlere; dinlerinin gerektirdiği yaşam, tarz ve hukukuna izin vermişti. Zımni statüsünde saydığı gayrimüslim halkını bu şekilde yönetti. Tamamı gayrimüslüm reayadan oluşan Eflak ve Boğdan voyvodalıklarının da iç işlerine müdahale etmedi. Buraya kadı atamadı. Davalarının kendi hukuklarına göre çözülmesi uygun bulundu.

Osmanlı kadısı ancak bir müslüman ile gayrimüslim arasında anlaşmazlık çıktığı zaman devreye girdi. Eğer Müslüman tebaa ile bir Eflak veya Boğdan tebaası arasında bir dava görülecek ise bölgedeki en yakın kadı görevlendirilirdi. Bu konuyu örnekler nitelikte çok sayıda mühimme hükmü yer almaktadır.¹⁶⁶ Özellikle Eflak ve Boğdan'da görülecek dava için Yergöğü, İbrail ve İsmail kadılarının görevlendirildiği tespit edilmiştir.¹⁶⁷ Davanın önemine göre bazıları Divan-ı Hümayun'da görülmesi için tarafların İstanbul'a gönderilmesi buyruldu.

¹⁶⁴ Örneğin, 1603 yılında Eflak Voyvodası Radu Şerban'a sancak-ı hümayun verildiği halde bazı kişiler Eflak taraflarına geçip voyvodalığa karşı geldi. Saldırıda ve tecavüzde bulundu. Osmanlı Devleti de hükmüne karşı çıkan bu kişilerin şer' ile haklarından gelmeleri için Tuna yalıları muhafazasında bulunan vezir Hızır Paşa'yı görevlendirdi. Ayrıca Radu Şerban'ın voyvoda olarak atanması üzerine bundan böyle Osmanlı askerlerinin ve tüccarlarının Eflak vilayetine akın yapmalarını ve esir almamaları, aldılar ise ellerindeki esirleri Asitane-i Saadet'e göndermeleri emredildi. Bkz. BOA, MD 75, Hk. 155, 212.

¹⁶⁵ Ancak bazı Boğdanlılar bu görevi kötüye kullandı. Kazak akınlarını engellemek için görevlendirilen Boğdanlılar geri dönerken reyanın koyunlarını kaçırdı. Divan-ı Hümayun'a kadar gelen konu burada tartışılarak 9 Ağustos 1631 tarihinde Boğdan voyvodasına koyunların sahiplerine iade edilmesi bildirildi. Bkz. BOA, MD 85, Hk. 434.

¹⁶⁶ BOA, MD 78, Hk. 889; BOA, MD 80, Hk. 1092; BOA, MD 97, Hk. 57, 88, 127, 132, 133.

¹⁶⁷ Mihai Maxim, "Yergöğü", *DİA*, C. 43, İstanbul 2013, s. 483-484; Emine Dingiş, "Köleleşen Romanlar...", s. 143.

Osmanlı Devleti'nden birçok tüccar Eflak ve Boğdan'a ticaret için gitmekteydi. Genellikle bir gayrimüslim ile müslümanlar arasındaki dava alacak verecek konularını içerirdi. Böyle konularda Müslüman tebaanın haklarını gözetmek için Osmanlı kadısı davayı görmek için Eflak veya Boğdan'a giderdi. Ancak kadınların iki tarafında haklarını korumaya çalıştığı ve adaletli davranmaya özen gösterdikleri belirtilmelidir. Osmanlı kadısı gittiği voyvodalıkta şeriat dışında yerel gelenek ve adetlere de dikkat edip uyguladı.¹⁶⁸ Osmanlı kadısının devreye girdiği birkaç örnek vermek gerekirse, Vidin Kalesi ağalarından Mustafa Eflak prensi Dimo'dan borç para alıp geri ödemedi. Prens Dimo Mustafa'dan davacı olunca mahkemelerinin görülmesi için kadı atandı.¹⁶⁹ 1646 yılında Dergah-ı Mualla müteferrikalarından Yusuf, Kofi isimli zımmiden alacağını tahsil edemedi. Bu durumda öncelikle Eflak voyvodasının durumu çözmesi beklendi.¹⁷⁰ Eger çözmezse tarafların İstanbul'a gönderilmesi istendi. Bazen Müslüman ve gayrimüslim arasındaki davaların çözülmesinde hem Boğdan beyi hem de Osmanlı kadısı görevlendirilirdi. Örneğin 1680 yılının Mart ayında Müslüman Elhac Mehmed ile Boğdan boyarlarından Elyol adındaki gayrimüslimin alacak verecek davasını çözmek için hem Boğdan beyi hem de İsmail kadısı görevlendirildi.¹⁷¹

Yukarıda görüldüğü gibi bir müslüman ile gayrimüslim arasındaki davalara genellikle bölgeye en yakın Osmanlı kadısı bakardı. Ancak ordunun bölgeye yakın karargâh kurduğu zamanlarda böyle bir dava gündeme gelirse sorunun önemine göre bizzat ordu kadısı tarafından dava görülürdü. Osmanlı ordusunun Rusya ile savaşta olduğu 1679 tarihinde Hatice adında müslüman bir kadın orduya gelerek Eflaklı bir zımmi ile davasının olduğunu bildirdi. Konu ile bizzat ilgilenen Sultan IV. Mehmed mahkemenin İbrail kadısı huzurunda görülmesi hususunu Eflak voyvodasına bildirdi.¹⁷² Yine ordunun Babadağ'da olduğu sırada Yaş şehrine ticaret için giden bir yeniçeri,

¹⁶⁸ İlber Ortaylı, "Osmanlı Bürokrasisinin Özellikleri", *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim*, Turhan Kitabevi Yay, Ankara 2004, s. 22.

¹⁶⁹ BOA, MD 82, Hk. 327.

¹⁷⁰ BOA, MD 91, Hk. 95, 216.

¹⁷¹ BOA, MD 97, Hk. 103, 132.

¹⁷² BOA, MD 97, Hk. 133; Söz konusu Mühimme defterinde muhtemelen aynı dava olması gereken başka bir hükümde davanın ordu karargâhının bulunduğu Babadağ'da görülmesi kararı çıktı. Burada da Hatice isimli bir kadın Ordu-yu Hümayun'a gelerek kardeşi Ali'nin Eflak voyvodası tarafından öldürüldüğünü bildirmiş. Bunun üzerine mahkemenin görülmesi için Şerban voyvoda ordunun bulunduğu Babadağ'a bir ferman ile çağırıldı. Bkz. BOA, MD 97, Hk. 134.

Boğdan Voyvodası Duka'nın adamlarını darp etti. Davanın görüşülmesi için taraflar Babadağ'a getirtilmek üzere voyvodaya hüküm yazıldı.¹⁷³

Görüldüğü gibi, Osmanlı belgelerine yansıyan hususlar daha çok bir Müslüman ile bir gayrimüslim arasındaki davalar olmuştur. Bunun da nedeni belirtildiği üzere gayrimüslimlerin kendi davalarına kendi mahkemelerince bakılmasıdır.

¹⁷³ BOA, MD 97, Hk. 208.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK İLİŞKİLER

3.1. HARAÇ

Osmanlı Devleti, klasik dönemde fethettiği yerlerde tımar sistemi uygulardı. Ancak Eflak ve Boğdan'da bu sistemi kullanmadı. Eflak ve Boğdan'ı özerk eyalet statüsünde yönetti. Bu sistemin benzer bir şeklini Kırım ve Mısır'da da uyguladı. Eflak ve Boğdan "İmtiyazlı Eyalet" olarak özel bir uygulamaya tabi tutuldu. Bu özel uygulamanın getirilmesinde Eflak ve Boğdan'ın stratejik konumu önemlidir. Osmanlı Devleti bu eyaletleri tampon bölge olarak kullandığı gibi Avrupa'ya yapılan seferlerde lojistik destek almak için yararlanmıştı. Muhtemelen bu özel konumunun bir nedeni de tebaasının tamamının Hıristiyan olmasıdır. Çünkü her ne kadar Osmanlı Devleti'nde gayrimüslim tebaa bulunsun da bu durum Eflak ve Boğdan gibi bölgenin tamamına yayılmış değildi.

İmtiyazlı olmanın kaynağı haraçgüzar olmakla alakalıydı. Osmanlı barış hukukunda eğer bir devlet haraç ödemeyi ve Osmanlı sultanına bağlılığı kabul etmişse, "Zımmi" olarak Osmanlı tebaasının korunan gayrimüslim sınıfına dâhil olurdu. Zımmi olan gayrimüslim tebaa sultana vergi vermekle yükümlüydü. Bu yükümlülük o devleti vassal yapardı. Devletin başındaki kişi sultanın huzuruna bizzat gelip haracını takdim ederdi. Bu konuda Ebusuud Efendi'nin vermiş olduğu fetvaya göre Eflak, Boğdan ve Transilvanyalı prensler arasında yapılan anlaşmaya göre haraçlarını ödemeleri gerekmektedir.¹⁷⁴ Bu fetvadın şöyle bir sonuç çıkarmak mümkündür. Nasıl gayrimüslim bir kişi cizye vergisini ödemekle şer'i bir devletin korumasında yaşayabiliyorsa gayrimüslim tebaadan oluşan bir devlet haraç ödeyerek İslam Devleti'nin himayesini kazanırdı. Zaten Eflak ve Boğdan'dan voyvodaların Osmanlı Devleti'ne her sene ödedikleri bu vergiye "Bedel-i Cizye" denirdi.¹⁷⁵ II. Murad devrine kadar voyvodalar haraçlarını sultana bizzat kendileri teslim ederdi. Aleksandra Aldea (1432) ve Vlad Dracul (1437) Edirne'ye gelerek Sultan II. Murad'a haraçlarını ödemişlerdi. Bu durum zaman zaman siyasi krizlere neden olurdu. Nitekim voyvoda Stefan Çel Mare, II. Mehmed döneminde haracını ödemek için İstanbul'a gelmek istemedi. Diğer sebeplerin yanında bu durum II. Mehmed'in Boğdan'a sefere çıkmasına neden oldu. Sefer sonunda söz konusu uygulamada yumuşama yoluna gidildi. Vergiler

¹⁷⁴ Viorel, Panaite, "Haraçgüzarların Statüleri: XV. Ve XVII. Yüzyıllarda Eflak, Boğdan ve Transilvanyalı Üzerine Bir Çalışma", *Osmanlı*, C. 1, Ed. Güler Eren, Ankara 2000, s. 376.

¹⁷⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK, Ankara 1988, s. 378.

görevliler aracılığıyla ödenmeye başlandı. Hatta Osmanlı hükümeti bir görevlisini Giurgiu olarak geçen Yergöğü'ne gönderirdi. Voyvoda burada yıllık haracını Osmanlı Devleti'nin tahsildarlıkla görevlendirdiği kişiye teslim ederdi. Tahsildar parayı alır, sayar, doğru ise voyvodaya bir makbuz verirdi.¹⁷⁶

Haraçgüzarlık statüsü sadece haraç ödemekle sınırlı değildi. Bunun dışında başka ekonomik yükümlülükler de vardı. Mihai Maxim, Eflak ve Boğdan prensliklerinin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ekonomik yükümlülüklerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Yıllık haraç,
2. Zahire ve Mahsul Gönderimi,
3. Sefer sırasında padişahın tayin edeceği miktarda asker, nakliye araçları ve iş gücü temini,
4. Teşrifatta belirlenen usule göre hediye gönderimi.

Osmanlı Devleti, özellikle İstanbul'un iaşesi için gerekli olan tarım ürünlerini bu bölgeden sağladı. Vergiler sayesinde de hazinesine altın ve gümüş girdi. Askeri açıdan hem bu prensliklerin kuvvetlerinden faydalandı hem de Hıristiyan devletler ile Osmanlı toprakları arasında bölgeyi tampon olarak kullandı.¹⁷⁷

Coğrafi keşifler ile ticaret yollarının değişmesi ve Amerika'dan gümüş gelmesi Osmanlı ekonomisini zayıflatmıştı. Akçenin değeri düşmüştü.¹⁷⁸ Bu nedenle Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan voyvodalarının ödemesi gereken haracı altın olarak almayı tercih ediyordu. Ancak böyle bir zorunluluk yoktu. Nitekim 16. yüzyıl sonlarında altın fiyatlarının artması nedeniyle voyvodalar ödemelerini akçe ile yapmak istediler. Ancak bu durumda haraç miktarında azalma oluyordu. Osmanlı Devleti de dengeyi sağlamak için prenslerin haracına zam yapmaya çalıştı. Bütün bunlara rağmen Mihai Maxim'in de belirttiği gibi 16. yüzyılın sonunda gerçekleşen devalüasyonda Romen voyvodalıkları kârlı çıkmıştır. Akçe ile ödeme sayesinde neredeyse başlangıçta belirtilen haracın yarısını öder duruma gelmişlerdir. Haracı akçe ile ödemek istemeyen Romenler para olarak değerinin düşüklüğünden piyasada kullanmayı tercih etmiyorlardı. Oysa ilk

¹⁷⁶ Papp, "Eflak ve Boğdan Voyvodalarının...", s. 745.

¹⁷⁷ Mihai Maxim, "XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Boğdan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı İktisadi ve Mali Mükellefiyetleri Hakkında Bazı Düşünceler", *VII. Türk Tarih Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. II, TTK, Ankara 1973, s. 559.

¹⁷⁸ Maxim, "16. Asrın İkinci Yarısında...", s. 557-558.

dönemlerde romen piyasasında akçe geçerli bir para birimidir. Guruşun değer kaybetmesi nedeniyle 1630 yılında voyvodalıkların haraçları yükseltile de bu artış Romen halkını çok etkilemedi.¹⁷⁹

Eflak ve Boğdan haraçları duruma ve başa geçen devlet görevlilerine göre değişiklik arz etti. Osmanlı Devleti, 16. yüzyılın sonlarında İran'a karşı savaş halinde olduğundan ve zahire tedarikinde Romen ülkelerine olan ihtiyacından dolayı haraç miktarında bir arttırmaya gitmedi. Bunda en önemli etken doğuya yapılan seferlerde Osmanlı ordusunun zahire sıkıntısı çekmesiydi.¹⁸⁰ Bu yüzden nakit paraya ihtiyaç olduğu halde ılımlı bir politika izledi. Batıya yapılan seferlerde genellikle haraçlara zam yapılmaktaydı. Nitekim İran savaşının hemen ardından Avusturya'ya yapılan sefer sırasında Romen haraçları artırıldı.

Haraçların azalıp artmasında savaşlar dışında Romen voyvodalıklarının isyanları da etkiliydi. 16. yüzyıl sonunda isyan eden Mihai Viteazul'un çıkardığı isyan sonrasında Osmanlı Devleti Romen haracını azaltmak zorunda kalmıştı.¹⁸¹

Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi* adlı eserinde 17. yüzyılda Eflak ve Boğdan prensliklerini Osmanlı Devleti'nin tabiiyetinde olmasını acıklı bir durum olarak aktarmaktadır. Ona göre; söz konusu prenslikler haksız vergiler ve Osmanlı memurlarına verilen haraçlar sebebiyle zor durumda kalmışlardır. Ricaut, Osmanlı Devleti'nin bu prensliklere koyun ve bal hatırına müdafaa ettiğini düşünür. Aldıklarını yeterli bulmadığında da bölgeye yapılan Tatar akınlarına göz yumduğunu ekler. Ayrıca kendi bünyesine almayıp eyalet durumunda bırakmasını ve voyvodaları soylulardan değil de alt takımdan seçmelerini de eleştirmiştir. Adı geçen yazar, 16. yüzyılın son çeyreğinde Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ne hâkimiyet hakkı olarak ödediği yıllık vergisini şu şekilde sıralamaktadır;

1. Osmanlı sultanına 120 kese riyal,¹⁸²
2. 2.000 okka bal mumu,

¹⁷⁹ Mihai Maxim, "XVI. Yüzyılın Son Çeyreğinde Akçe'nin Devalüasyonu ve Eflak-Boğdan'ın Haracı Üzerine Etkisi", *IX. Türk Tarih Kongresinden Ayıbasım*, TTK, Ankara 1988, s. 1004-1009.

¹⁸⁰ Rhoads Murphey, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş 1500-1700*, Çev. M. Tanju Akad, Homer Kitabevi, İstanbul 2007, s. 119.

¹⁸¹ Mihai, Maxim, "XVI. Yüzyılın Son Çeyreği...", s. 1008-1009.

¹⁸² Riyal: Gümüş Para, her kese de 500 riyal olduğuna göre 60.000 riyal olmalıdır. Bkz. Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, Ter. Halil İnalcık, Nihan Özyıldırım, TTK, Ankara 2012, s. 96.

3. 10.000 okka bal,
4. Tersanede kullanılmak üzere 600 kental¹⁸³ iç yağı,
5. 5 okka hazırlanmış deri,
6. Kadırgalardaki esirlere kıyafet yapımı için 500 parça kalın bez,
7. Tersane için 1300 okka balmumu,
8. Veziriazam için 10 kese riyal ve samur kürk,
9. Vezir kâhyasına 1 kese riyal,
10. Defterdara 1 kese riyal.¹⁸⁴

Raicut'un da üzerinde durduğu gibi alınan vergiler Eflak ve Boğdan'daki tebaaya ağır gelmekteydi. 1626–1627 tarihlerinde Eflak'tan çok sayıda kişi Rusçuk, İbrail, Yergöğü, Vidin, Niğbolu ve Hırsova şehirlerine cizye vergisi ödememek için buralardaki çiftliklere sığındı. Çiftlik sahipleri de onları korudu. Bunun üzerine Asitane'den söz konusu çiftlik sahipleri, Eflak reayasını geldikleri yere göndermeleri konusunda uyarıldılar.¹⁸⁵ Bu durum ilerleyen tarihlerde de devam etti. 1630 tarihinde voyvoda Eflak topraklarından Özü, Yergöğü, Zıştovi, Silistre, Rusçuk, Hırsova, Vidin, İbrail, Niğbolu, Rahova, Kula ve Tuna kıyılarındaki kazalara yerleşen reayanın yerlerine dönmeleri için görevlendirildi. Aynı tarihte Eflak'taki Çingene taifesinin de bu kazalara yerleştiği tespit edilmiş, bu konuda da gereğinin yapılması istenmiştir.¹⁸⁶

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Eflak haracını 16. yüzyıl sonlarında ve 17. yüzyıl başlarında 100 yük akçe olarak kaydetmektedir. Boğdan'ın ise 17. yüzyıl başlarında yetmiş yük¹⁸⁷ akçe olan haracını 17. yüzyıl sonlarında 65.000 akçe olarak vermektedir. Ancak para rayici dikkate alındığında miktarın değişmediği görülmektedir.¹⁸⁸ Jorga ise, 1612 yılında Konstantin Movila'nın voyvodalığı sırasında Boğdan'ın önce 32.000 skudi daha sonra 58.000 skudi ödediğini ileri sürmektedir. Ayrıca Venedik raporlarına göre

¹⁸³ 100 kg'lık ölçü birimi.

¹⁸⁴ Paul Ricaut, *a.g.e.*, s. 95-96.

¹⁸⁵ BOA, MD 83, Hk. 17.

¹⁸⁶ BOA, MD 85, Hk. 214, 252.

¹⁸⁷ Bir yük 100.000 akçeyi ifade etmektedir. Bkz. Ünal Taşkın, *Osmanlı Devleti'nde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2005, s. 119.

¹⁸⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.3 s. 88-101.

her iki Romen voyvodalıkları da 35 bin taler¹⁸⁹, topları çekecek 250 at ve 300 öküz vermekteydi.

Diğer taraftan Bender'e sınır olan Eflak ve Boğdan köylerinden koyunlarını otlamak ve odun kesmek için Bender arazisine giren reayadan otlak hakkı adı altında bir miktar akçe alınmaktaydı. 1626 yılında ise reaya girmese bile bu akçeler köy başına alınmaya başlamıştır. Aynı gerekçe ile köy başına 100-150 akçe alınması üzerine bu uygulamanın kaldırılması ve eski usüle bağlı kalınarak sadece girenlerden alınması bildirilmiştir.¹⁹⁰

Kazak halkından kimselerin Boğdan tarafına geçip bazı mülkleri zaptettikleri Boğdan boyarları tarafından Divan-ı Hümayun'a bildirilmiştir. Bu arazilere yerleşenlerin Boğdan reayası sayılmaları ve cizyelerini ödemeleri gerektiği konusunda Boğdan Voyvodası Konstantin Kantemir uyarılmıştır.¹⁹¹

3.2. PIŞKEŞ

Hediye, armağan anlamına gelen Pişkeş bazen nakit para bazen de gümüş şamdanlar, mücevherlerle işlenmiş koşum takımları, atlar, kılıç, hançer, kumaş, kürk, kıyafet, halı ve saat gibi değerli eşyaları içerirdi. Voyvodalıkların haraç dışında Osmanlı Devleti'ne pişkeş sunmaları gerekiyordu. Eflak ve Boğdan prensleri, veziriazam, vezirler, Rumeli beylerbeyi hatta Riacut'un belirttiğine göre vezir kâhyasına, defterdara dahi pişkeş veriyorlardı.¹⁹² Aynı zamanda Voyvodalar haraçlarına İstanbul'a gönderdiklerinde çok sayıda at ve şahin de hediye ediyorlardı.¹⁹³

Kanuni Dönemi'ne kadar hediye amacıyla verilen pişkeş, bu dönemden sonra tayinlerde gerekli bir unsur haline geldi. Özellikle Eflak ve Boğdan voyvodalarının tayinlerinde hangi prens daha çok pişkeş verirse o tahta çıkarılmaya başlandı. Bu durum fazla pişkeş veren prensin göreve atanmasıyla sık sık voyvoda değişiminin yaşanmasına neden olmuştur.

Voyvodaların atanması özel bir merasimle gerçekleşirdi. Atanan Voyvoda Divan-ı Hümayun'a gelerek sultanın eteğini öper arkasından hil'at giyerdi. Bu sırada

¹⁸⁹ 15.-16. Yüzyılları arasında Avrupa'da kullanılan gümüş para.

¹⁹⁰ BOA, MD 83, Hk. 59.

¹⁹¹ BOA, MD 101, Hk. 35.

¹⁹² Papp, "Eflak ve Boğdan Voyvodalarının...", s. 750

¹⁹³ Maxim, "16. Yüzyılın İkinci Yarısında...", s. 563.

getirdikleri pişkeşi padişaha sunarlardı. Eflak ve Boğdan Voyvodaları kendisi gelmediği durumlarda hediyelerini elçi ile gönderirdi. Elçiler hediyelerini Divan-ı Hümayun görüşmelerinin sonunda arza girerek padişaha sunarlardı.¹⁹⁴

Voyvodalar bu pişkeşlerin dışında resmi olmayan rüşvet vermek zorunda kalıyorlardı. Üstelik bunların miktarı oldukça yüksekti. Maxim'in araştırmalarına göre 16. yüzyılın ortalarından 17. yüzyılın başına kadar olan 62 yıllık süreçte 13-15 Ayasofya büyüklüğünde bir katedral yapılacak kadar voyvodalar pişkeş ve rüşvet vermişlerdir.¹⁹⁵

3.3. İAŞE DESTEĞİ

Yukarıda da belirtildiği gibi voyvodalıklar hem seferlerde ordunun hemde İstanbul'un iaşesinden sorumlu tutuluyordu. Özellikle 16. yüzyıldan itibaren savaşların artmasıyla yüklendikleri sorumluluklar arttı. Voyvodalıklarda bulunan reaya yapmış olduğu üretim üzerinden ordunun ihtiyacını desteklemek durumundaydı. Bu destek gönüllülükten ziyade sorumluluktu. Jorga Eflak ve Boğdan'ı Osmanlı Devleti'nin ve özellikle de İstanbul'un "erzak deposu" olarak tanımlamaktadır.¹⁹⁶

Osmanlı İmparatorluğu Eflak ve Boğdan'dan iaşeyi üç şekilde temin ediyordu. Bunlardan ilki ve en önemlisi ticaretin Osmanlı tekeline bırakılmasıdır. İkincisi satın alınmadan iaşenin peşkeş ile sağlanmasıdır. Üçüncüsü ise sefer zamanında zahire ve mühimmatın zorunlu gönderilmesidir. Bunları açmak gerekirse ilk yöntemde Osmanlı Devleti, fermanlarla Eflak ve Boğdan voyvodalıklardan temin edilecek iaşenin başka ülkelere satılmasını engellerdi. Osmanlı tüccarlarını bizzat Eflak ve Boğdan'a göndererek burada üreticiden iaşeyi satın alma yoluyla temin ederdi. Satın alınan ürünler arasında koyun, sığır, arpa, buğday, yulaf ve darı, don yağı, bal, peynir ve kendir yer alırdı. Osmanlı tüccarları Eflak ve Boğdan'daki bu alışverişlerinde bac vergisi ödemek zorundaydı. Ancak bazı tüccarlar bu vergiyi ödemekten kaçınırdı. Böyle durumlarda İstanbul devreye girer ve tüccarlara Eflak hazinesi için alınan bu vergiyi ödetirdi. Eflak ve Boğdan ürünleri Osmanlı Devleti'nin belirlediği narh üzerinden satılırdı. Öte taraftan Eflak ve Boğdan tüccarları ürünlerini İstanbul pazarına getirmek

¹⁹⁴ Filiz Karaca, "Pişkeş", *DİA*, C. 34, İstanbul 2007, s. 295.

¹⁹⁵ Mihai Maxim, *Romano-Ottomanica Essays&Documents From The Turkish Archives*, The Isis Press, İstanbul 2001, s. 210.

¹⁹⁶ Jorga, *a.g.e.*, C. 3, s. 293.

zorundaydılar. Bu anlamda voyvodalıklarda üretilen ürünlerin müşterisi her iki yolda da Osmanlı tebaası idi. Ancak Romen tüccarları zaman zaman bu yasaklara uymayarak Hıristiyan sınır komşularına koyun ticareti yaptılar. İaşenin teminindeki ikinci duruma örnek vermek gerekirse; 17. yüzyılın hemen öncesinde Eflak Voyvodası Mihai Viteazul, isyan etmeden önce pişkeş olarak 20 bin adet koyun, 2 bin at, 10 bin kile buğday, 10 bin kile arpa, yüksek miktarda bal, peynir ve don yağı gönderdi.¹⁹⁷

İaşenin teminindeki üçüncü yöntem vergi zorunluluğu çerçevesindeydi ve haraçgüzar statüsünün gereklerinden biriydi. Osmanlı Devleti sefer öncesinde Eflak ve Boğdan voyvodalarına hükümler göndererek ordunun ihtiyacı olan zahirenin teminini isterdi.¹⁹⁸ 1609 yılında İran'a yapılacak olan seferde gerekli olan zahire Boğdan'dan tedarik edildi. Karadeniz kıyılarındaki kadılara Boğdan'dan iâşe geleceği bildirildi. Kadılardan, gelen zahirenin gemilere yüklenerak Trabzon'a ulaştırılmasında yardımcı olmaları istendi.¹⁹⁹ Bir başka örnek daha vermek gerekirse 1678 yılında Sefer-i Hümayun'da ordunun atları için arpa tedarikinde Eflak voyvodası görevlendirildi. Voyvodanın biraz gecikmesi üzerine arpanın bir an önce gönderilmesi için yeni hükümler çıkarıldı.²⁰⁰

Naima, Eflak ve Boğdan'dan iâşe temininde iki taraf arasında bazı problem olduğunu ileri sürmektedir. Eflak'ta koyun, sığır, bal, tuz ve deri ürünleri ticareti yaygındı. İstanbul tüccarları ve zenginleri akçe ile reayadan bu ürünleri satın alırdı. Karşılıklı kâr amacıyla yaptıkları alışveriş kimi zaman aralarında anlaşmazlığa da neden olurdu. Hatta araçlar da akçe isteyip tüccarlara zorluk çıkarırlardı.²⁰¹

Osmanlı Devleti, Viyana Kuşatması sırasında nüzul zahiresini savaş bölgesine yakın yerlerden karşıladı. Ordunun ihtiyacı olan zahireyi satın alma yoluyla temin etmeye çalıştı. Sürsat olarak ise bölgeye yakınlığı göz önünde bulundurularak sadece Eflak ve Boğdan'dan talep etti. Batı yönünde yapılan savaşlarda genellikle konumundan dolayı Eflak ve Boğdan'dan getirtilen koyun aynı olarak tahsil edilirken arpa, un, odun gibi ürünlerin bedeli alınmaktaydı.²⁰²

¹⁹⁷ Maxim, "16. Yüzyılın İkinci Yarısında", s. 563.

¹⁹⁸ Maxim, a.g.m., s. 559-561.

¹⁹⁹ BOA, MD 78, Hk. 1894.

²⁰⁰ BOA, MD 96, Hk. 210.

²⁰¹ Naima, a.g.e., C.1, s. 76..

²⁰² Erdoğan, a.g.t., s. 170.

3.3.1. Et

Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ne gönderdiği en önemli ürünlerden biri de koyundu. Osmanlı Devleti, başkentin ihtiyacı oranında Romen ülkelerinden koyun tedariki sağladı. Koyun, İstanbul'un et tüketimi için önemli bir yere sahipti. Koyun tedariki sağlanırken kurallar belirlendi. İstanbul nüfusunun et ihtiyacını karşılayabilmek adına Eflak ve Boğdan'ın başka ülkelere koyun satması engellendi. Bu yasak özellikle İstanbul'da et sıkıntısı yaşandığı zamanlarda daha sert uygulandı. 1576 tarihli bir hükme göre Eflak ve Boğdan voyvodalarının İstanbul kasapları dışında kimseye koyun vermemeleri buyrulmuştu. Voyvodalar et sıkıntısını fırsat bilip fiyat yükseltilmemesi konusunda uyarıldılar.²⁰³

Mühimme kayıtları incelendiğinde Eflak ve Boğdan'dan gönderilen koyunların iki alanda kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan birincisi Matbah-ı Amire'dir.²⁰⁴ 17. yüzyıl ortalarında saray mutfağında yılda 90.000 koyun tüketilmekteydi. Bunun 40.000'i Eflak ve Boğdan'dan karşılanıyordu. Bu "Ocaklık"²⁰⁵ adı verilen iâşe bölgeleri kanalıyla sağlanıyordu.²⁰⁶ İkincisi ise, ordunun iâşesinde kullanılırdı. Orduda kıtlık yaşanmaması için sefer zamanlarında Ordu-yu Hümayun'un bulunduğu yerlere koyunları göndermeleri istenirdi. Şöyle ki 1679 yılına ait bir hükme göre Boğdan'ın göndermesi gereken koyunlar yerine ulaşmamıştı. Bunun üzerine Boğdan voyvodasına koyunların Babadağ'a göndermesi ve Kasapbaşı'na teslim etmesi bir fermanla bildirildi. Boğdan voyvodasına gönderilen hükmün bir örneği de Eflak voyvodasına ulaştırıldı. Fermanlarda voyvodalar acele etmeleri konusunda uyarıldı.²⁰⁷

Eflak ve Boğdan koyunlarının Osmanlı pazarında satılması zorunluluğu onlar için de karlıydı. Çünkü 17. yüzyılda meydana gelen Otuz yıl Savaşları (1618-1648), Avrupa'da hem nüfusun azalmasına hem de bu nüfusun fakirleşmesine sebep olmuştu.

²⁰³ BOA, MD 29, Hk. 141.

²⁰⁴ BOA, MD 88, Hk. 30.

²⁰⁵ Ocaklık sistemi, idari teşkilat haricinde devletin, bir kısım giderleri karşılamak için gelir kaynakların bazılarını tahsis etmesine denmektedir. Osmanlı Devleti'nde bu sistem, Mahbah-ı Amire, Tersane-i Amire ve bazı askeri görevlilerin maaşlarına karşılık kendilerine tahsis edilen gelir kaynakları özelliğindedir. Saray mutfağına gelecek olan ürünün nereden, ne kadar geleceğine dair tespitler sonrası bu ocaklık bölgeleri oluşturulmaktadır. Eflak ve Boğdan'dan temin edilen koyun, bal ve balmumu gibi ürünler bu sistem dâhilinde İstanbul'a ulaştırılmıştır. Bkz. Orhan Kılıç, "Ocaklık", *DİA*, C. 33, İstanbul 2007, s. 317.

²⁰⁶ Mihai, Maxim, "Romanya", s. 169.

²⁰⁷ BOA, MD 97, Hk. 129, 168.

Memleketeyn'in tek pazarı olan İstanbul'da ürünler pahalı bir şekilde satılmaktaydı.²⁰⁸ Böylece Osmanlı Devleti'nin et tedariki sağlanırken Romenler de kar elde ediyordu.

3.4. DİĞER MÜHİMMAT DESTEĞİ

3.4.1. Bal ve Balmumu

Osmanlı Devleti, şeker ithal edemediği dönemlerde bu ihtiyacı bal ve pekmez ile karşılamaya çalışıyordu. Özellikle Matbah-ı Amire için getirtilen bal en önemli gıda ürünleri arasındaydı. Osmanlı topraklarında Ege, Balkanlar ve Anadolu'da da arıcılık faaliyetleri görülmekteydi. Ancak sarayda genellikle Eflak ve Boğdan'dan getirilen bal tercih ediliyordu. Osmanlı Devleti, Mahbah-ı Amire'nin bal ihtiyacını karşılayabilmek için alternatif yollar aramıştır. 1604 tarihli bir hükümde Divan-ı Hümayun'dan çıkan bir karara göre Eflak ve Boğdan'da bulunan zımmi halktan, ödemesi gereken haracın yerine Matbah-ı Amire için bal tedarik etmesi istendi.²⁰⁹ Ayrıca 17. Yüzyılın sonlarında Eflak voyvodası Konstantin, saray mutfağı için 15.000 kıyye (okka)²¹⁰ saf bal ve 9.000 kıyye saf balmumu göndermiştir.²¹¹

Osmanlı Devleti'nde balmumunun en önemli kullanım alanı mekânların aydınlatılmasıydı. Elektriğin olmadığı bu dönemde mum yapımı için bal mumu ve iç yağı kullanılıyordu. Bu iki ürünün karışımı ile elde edilen mum, sarayın, kutsal yerlerin ve devletin üst düzey yöneticilerin evlerinin aydınlatılmasında kullanılıyordu. Öte yandan gayrimüslimlerin ibadet yerleri olan kiliselerde de mum yakma âdeti vardı. Bu nedenle buralara da önemli miktarda bal mumu temin ediliyordu.²¹²

Balmumu donanma için de önemli yer tutmaktaydı. Özellikle gemilerin aydınlatılmasında balmumu kullanılırdı. Fenerlerin veya fanusların içine konularak yakılan bal mumu, geceleri gemilerin yüklenmesinde de kolaylık sağlardı. Kayıtlara göre bir kadırgaya verilen balmumu miktarı 1673-1674 yılları arasında 6,5 kıyye'dir. Ayrıca balmumu masrafları voyvodalık gelirlerinden ödenmekteydi. Bu yüzden balmumu Boğdan civarından ocaklık olarak alınıyordu. Boğdan'dan yıllık olarak alınan

²⁰⁸ Mihai, Maxim, "Romanya", s. 170.

²⁰⁹ BOA, MD 75, Hk. 486.

²¹⁰ Osmanlı'da ağırlık ölçü birimi. 1 Kıyye=1,282 kg.

²¹¹ Arzu Kılınç, "Eflak-Boğdan ve Karadeniz'de Bal ve Balmumu", *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, S.1/1 (Ocak 2011), s. 47.

²¹² Kılınç, a.g.m., s. 51.

bal mumu miktarı ihtiyaca göre 30-60 kantar arasında değişiyordu. 1661-1662 yılları arasında Boğdan'dan alınan 60 kantar balmumu için 2400 guruş ödenmişti.²¹³

Osmanlı Devleti, bal temini esnasında üreticiden bal öşrü ve kovan resmi adında vergiler alırdı. Ayrıca malın pazara getirilmesi ve satışından da belli bir miktarda vergi talep edilirdi. Bal ve balmumunun ihracı söz konusu olduğunda alınması gündeme gelirdi. Gümrük vergisi, İstanbul'a gidecek olan bal ve balmumu limanlara yanaşan gemilere yüklenmeden önce gerçekleşirdi. 26 Nisan 1630 tarihinde çıkan bir hüküm Vezir Murtaza Paşa, Yergöğü ve Rusçuk kadılarına gönderildi. Bu hükme göre; Yeniçeri Kethüdası Mustafa, Eflak voyvodasına verdiği borç para karşılığında bal aldı. Ancak Eflak'tan aldığı balmumunu kış şartları nedeniyle İstanbul'a ulaştıramadı. Yergöğü ve Rusçuk kalelerine bıraktığı balmumundan gümrük vergisi talep edildi. Gümrük vergisi alınmaması gerektiği bir emirle bildirilmesine rağmen bazı görevliler gümrük vergisi istemeye devam etti. Bunun üzerine Divan-ı Hümayun tarafından söz konusu bal mumundan vergi alınmaması hususunda Yergöğü ve Rusçuk kadılarına bir uyarı gitti.²¹⁴

3.4.2. Tuz

Çok sayıda kullanım alanı olan tuz, çıkarıldıkları bölgeye stratejik bakımdan önem kazandırılıyordu. Tuz, gıda maddelerinin korunmasında gerek duyulan bir üründü. Bunun yanında hayvanların mineral ihtiyacının karşılanması, balıkçılık ve sanayide de kullanılırdı.

Osmanlı Devleti, tuzlaları miri arazi statüsüne dâhil etti. Tekeline aldığı bu tuzlaları korumak adına bazı yasaklar getirdi. Taşıma ve pazarlama alanlarında denetimi kendi yürüttü. Tuna havzasının tuz bakımından zengin olması nedeniyle Osmanlı Devleti, İstanbul'un tuz ihtiyacını yüksek oranda Eflak ve Boğdan'dan temin etti.

Eflak tuzu sadece İstanbul'a gelmekle kalmayıp bulunduğu bölgenin de tuz ihtiyacını büyük oranda karşıladı. Osmanlı topraklarındaki en kaliteli tuz Eflak'tan gelirdi.²¹⁵ Dolayısıyla fiyatı da pahalıydı. Bu nedenle tuz, voyvodalıkların en önemli gelir kaynağı

²¹³ İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, TTK, Ankara 2003, s. 136.

²¹⁴ BOA, MD 85, Hk. 542

²¹⁵ Filiz Yıldırım, "15.-16. Yüzyıllarda Tuna Havzasında Tuzlalar ve Tuz Hukuku", *Electronic Turkish Studies*, C. 9, S. 4, (2014), s. 1171.

oldu. 14 Ağustos 1628 tarihinde Eflak voyvodasına gönderilen hükümde Eflak'ta çıkarılan tuzun önce miriye sonra tüccara ve daha sonra başkalarına verilmesi bildirildi. Ayrıca miriye ayrılan tuzun miktarı da önemliydi.²¹⁶

3.4.3. Don yağı

Don yağı, kandillerin yakılması ve ele bulaşan ziftlerin temizlenmesi amacıyla kullanılıyordu. Bu ürün donanmanın önemli ihtiyaçları arasındaydı. Boğdan'dan her sene ocaklık adı altında Tersane-i Amire'ye 600 kantar don yağı alınırdu. Satın alınacak don yağı için Boğdan voyvodalık gelirlerinden bir miktar akçe ayrılırdı. Tüccarlardan alınan don yağı fiyatı ile Boğdan'dan alınan don yağı fiyatı arasında farklılık vardı. İhtiyaç halinde tüccarlardan da temin ediliyordu. Ancak Osmanlı Devleti, Boğdan'ı ocaklık durumuna getirerek don yağını uygun fiyata satın aldı.²¹⁷

3.4.4. Kereste

Osmanlı Devleti'ne haraçgüzar olan Eflak ve Boğdan voyvodalarının hükümete karşı yükümlülüklerinden biri de orduya gerekli mühimmat desteği sağlamaktı. Bunlar arasında kale ve gemi yapımı için gerekli olan "Kereste" önemli yer tutardı. Eflak ve Boğdan'ın Karadeniz'in kıyısında geniş ormanlık alanlara sahip olması sayesinde deniz yoluyla İstanbul'a kolayca kereste taşınmaktaydı.

Osmanlı hükümeti donanma için gerekli kereste ihtiyacını önceden tespit ederek ilgili yerlere ne kadar toplanacağı konusunda bilgi verirdi. Fermanlarla gerekli kerestenin hazır edilmesini emrederdi. Gemi yapılacak tersaneye kerestenin yakın olması gerekirdi. Mesela Boğdan'dan gelen kereste İstanbul tersanesinde kullanılırdı.²¹⁸ 1618 tarihli bir hükümde Osmanlı Devleti, Boğdan voyvodasını Kili, Akkirman ve Bender kaleleri için görevlendirildi. Ayrıca kendisinden gönderilmesini istediği şendere,²¹⁹ kereste ve diğer malzemeleri göndermediğinden dolayı söz konusu

²¹⁶ Tuzun her kayasının 100 vukıyyeden aşağı olmaması konusunda voyvoda uyarıldı. Bir yıl önce gönderilen tuzun her kayasının 100 vukıyyeden az olması nedeniyle eksikinin tamamlanması istendi. Bkz. BOA, MD 83, Hk. 134.

²¹⁷ Bostan, *a.g.e.*, s. 133.

²¹⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez...*, s. 448-449.

²¹⁹ Kaplamacılıkta kullanılan ince tahta.

malzemelerin acilen gönderilmesi istendi.²²⁰ 1680 tarihli bir hükümde Boğdan voyvodası, Kili kalesinin tamiri için 594 parça kereste göndermekle görevlendirildi.²²¹

3.4.5. Keneviçe

Çuval, minder yüzü vs. yapılan kalın seyrek dokunmuş olan kenevir bezine keneviçe deniyordu. Tersane-i Amire için Boğdan'dan getirilen keneviçe esirlerin kıyafetleri ve gemilerin döşenmesinde kullanılıyordu.

Donanmanın ihtiyacı olan keneviçe özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda Boğdan'dan temin ediliyordu. Her sene Boğdan çevresinden masrafları Boğdan voyvodasının gelirlerinden karşılanmak üzere keneviçe gönderiliyordu. Söz konusu keneviçenin miktarı beş yüz ile bin çub²²² arasındaydı.²²³

3.4.6. Irgat

Irgat; tarlada, gemi veya yapıların inşasında çalışanlardır. Bu insan gücü özellikle kalelerin, köprülerin veya gemilerin yapımında hizmet verdikleri gibi ordunun başka angaryalarında da çalışmışlardır. Osmanlı Devleti, genellikle söz konusu faaliyetlerde geri hizmet gruplarından faydalanırdı. Ancak yetmediği durumlarda Eflak ve Boğdan'dan ırgat talep etmiştir.

1628 tarihinde Eflak ve Boğdan voyvodalarının Özi Seferi sonrasında kalenin tamiri ve Özi'nin düzenlenmesi için çok sayıda askere ihtiyaç duyuldu. Bu nedenle Eflak ve Boğdan voyvodalarından Özi'ye asker göndererek Vezir Hasan Paşa'nın emrine girmeleri buyruldu.²²⁴

1679 tarihinde Osmanlı Devleti, Özi yakınlarında bir kale inşasına başladı. Burada çalışacak ırgatların Eflak ve Boğdan'dan tedarik edilmesini kararlaştırdı. Irgatların gelmesi gecikince bir hükümle hatırlatıldı.²²⁵ Yine aynı yıl içinde Hotin yakınlarında Tuna Nehri üzerinde bir köprü yapılması için Boğdan voyvodası

²²⁰ BOA, MD 82, Hk. 309.

²²¹ BOA, MD 97, Hk. 196.

²²² Çub, uzunluk ölçü birimidir. 1 çub=1 zira. 1 zira fizyolojik olarak değişmekle birlikte 75-90 cm arasındadır.

²²³ Bostan, *a.g.e.*, s. 167.

²²⁴ BOA, MD 83, Hk. 64.

²²⁵ BOA, MD 97, Hk. 16.

görevlendirilerek güvenilir boyarlar ile birlikte işçi temini sağlanması ve köprünün tamamlanması istendi.²²⁶

²²⁶ BOA, MD 97, Hk. 16, 176.

SONUÇ

Günümüz Romanya toprakları içerisinde yer alan Eflak ve Boğdan, 1. yüzyılda kurulan Dacia Krallığı'na akınlar düzenleyen Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmesiyle Roma kültürünün etkisinde kalmıştır. Türk kavimlerinin göçleriyle Romalılar bölgeden çekildi. Tuna bölgesinde Osmanlı Devleti'nden önce Hun, Avar, Peçenek ve Kuman gibi Türk kavimleri hâkimiyet kurdu. Bu kavimlerin bölgede bıraktığı kültürel izler Osmanlı Devleti'nin voyvodalarla kurduğu ilişkilerde kolaylık sağladı.

Eflak ve Boğdan, 14. yüzyıl başlarında Macarlar'a bağlıydı. Eflak 1330'da, Boğdan 1365'te Macarlar'a karşı bağımsızlıklarını ilan ettiler. Eflak ve Boğdan topraklarında en uzun hakimiyet kuran devlet Osmanlılar oldu. Osmanlı Devleti Tuna bölgesine hakim olmak için bu bölgeye önem verdi. Çok sayıda akınlar düzenledi. Sultan I. Murad döneminde Eflak ile ilk ilişkilerin başladı. Fatih Sultan Mehmed'in bölgeye seferi sonrasında Eflak vergiye bağlandı. Aynı dönemde Boğdan ile ilişkiler de başladı. II. Bayezid'in Kili ve Akkirman'ı almasıyla Boğdan'ın önemli merkezleri Osmanlı hâkimiyetine geçti. Ancak Boğdan'da tam hâkimiyet Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi sonrasında gerçekleşti.

Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatından sonra bölgede Osmanlı otoritesi zayıfladı. 16. yüzyıl sonlarında paranın değer kaybetmesi nedeniyle vergilerin artırılması ve yöneticilerin voyvodalara karşı davranışları da eklenince Eflak ve Boğdan'da isyanlar başladı. Eflak Voyvodası Mihail Viteazul ve Boğdan Voyvodası Petru Aron'un isyanları uzun süre bastırılmadı. Bu isyanların ortadan kaldırılamaması devletin gücünün zayıfladığını gösterdi. Ancak 17. yüzyıl başlarında isyanlar sona erdi ve sükunet sağlandı.

Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan prensliklerini imtiyazlı eyalet statüsünde yönetmiştir. Bu eyaletlerde öncelikle boyarlar ve psikoposlar kendi aralarından birini seçerdi. Seçilen kişi ancak Osmanlı sultanının onayını aldıktan sonra göreve gelirdi. Haraçgüzar olarak tanımlanan bu eyaletlerin özel bir statüsü vardı. Buna göre; Osmanlı Devleti'nin onları dış devletlere karşı himaye etme karşılığında voyvodalıklar da belli bir haraç ödemekle yükümlüydüler.

17. yüzyılda Osmanlı Devleti, bir yandan İran ile bir yandan Lehistan ve Avusturya ile savaş halindeydi. Lehistan'ın güneye inme siyasetini gerçekleştirmesi için Boğdan'da hâkimiyet kurması gerekiyordu. Bu nedenle Lehistan, Boğdan'ın iç işlerine karıştı. Özellikle taht mücadelelerine müdahale etmesi Osmanlı Devleti ve Lehistan'ı karşı karşıya getirdi. Osmanlı Devleti bu voyvodaları Lehistan, Avusturya ve Macaristan'a karşı tampon bölge olarak kullandı. 1621'de II. Osman'ın Lehistan üzerine sefer yapması ve IV. Murad'ın Özi'ye asker çıkarması bu mücadelerin bir parçasıydı.

1658 yılında Erdel Kralı Rakoczy'nin isyanı sırasında Eflak ve Boğdan voyvodalarının Osmanlı karşıtı faaliyetlerde bulunmaları üzerine Köprülü Mehmed Paşa Erdel Seferi öncesi Eflak'a girerek öncelikle voyvodaları azletti. Yeni voyvodalar atadı. Atanan voyvodalar Erdel Seferi'nde Osmanlı ordusu ile birlikte hareket etti. 1672 yılında Sultan IV. Mehmed Lehistan üzerine çıktığı seferde her iki voyvoda da Osmanlı ordusuna katıldı. Yapılan savaşlarda voyvodalar sadece asker desteği yanında Osmanlı Devleti'ne lojistik destek verdi. Ordunun zahire ihtiyacını büyük oranda karşıladı. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun tahıl ambarı olarak anıldılar. Memleketeyn'den sağlanan iâşe ile İstanbul'un ihtiyacı büyük oranda karşılandı. Orduya gereken buğday, arpa, bal, bal mumu, tuz, koyun, sığır temininde önemli yer tuttu. Kale, köprü ve gemi yapımı için kereste ve işgücü sağladı. Görevleri olduğu halde Osmanlı yanında yer aldıklarında ödüllendirildiler. Karşıt durumda ya görevlerinden alındılar ya da vergi yükleri arttırılarak cezalandırıldılar.

17. yüzyılda Osmanlı Devleti'ni derinden etkileyen II. Viyana Kuşatması gerçekleşti. Hezimetle sonuçlanan bu hadisenin gerçekleşmesinde Osmanlı Devleti'nin 1684 yılında Tökeli İmre'yi desteklemesi sonrasında gerçekleşen olaylar tetikledi. Bu önemli olayda Eflak ve Boğdan kritik rol oynadı. Eflak ve Boğdan voyvodaları Osmanlı sultanının atadığı Erdel kralının tahtına oturtulması görevini üstlendiler. Ancak bu sancılı olunca voyvodaların önemi de arttı.

17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin güç kaybetmesiyle voyvodalarda Osmanlı sultanına bağlılık hususunda kararsızlık gösterdiler. Çıkarları doğrultusunda bazen Osmanlı Devleti'nin yanında bazen de o sırada güçlü bulduğu Avusturya, Lehistan hatta Rusya ile işbirliği yaptılar. Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsızlık kazanmak için isyan

hareketlerine giriştiler. Ancak Osmanlı Devleti'nin büyüklüğünü bu yüzyılda kabul ederek tabiiyetlerine devam ettiler.

Osmanlı Devleti'nin zayıflaması Eflak ve Boğdan reayasının fakirleşmesi ile Eflak ve Boğdan dış tehlikelere maruz kaldı. Tatar, Kazak ve Avusturya bölgeye akınlar düzenledi. İçeride de eşkıyalar türeyerek halka zararlar verdi. Böyle durumlarda Osmanlı Devleti, reayayı koruyucu tedbirler aldı ve hukuki yaptırımlar koydu. Voyvodaları ve beyleri halkı korumak için görevlendirdi.

Son olarak Osmanlı Devleti, bu voyvodalıklarda hukukun temsilcisi olan kadı bulundurmadı. Yalnızca bir müslüman ile gayrimüslim arasındaki davaya kadı baktı. İç hukuklarında özgür oldular.

Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan ile ilişkileri Romen prensliklerinin kimliklerini korumasını sağlayacak nitelikteydi. Diğer Balkan ülkelerine olduğu gibi kendi tebaasını yerleştirmede. Din ve inançlarına müdahale etmedi. Kendi mahkemelerinde yargılanmalarına izin verdi. Öte taraftan Avrupa'daki mezhep savaşlarından da korunmalarını sağladı. Böylece Eflak ve Boğdan birleşerek Romanya'yı oluşturduğunda ortak bir kimlikte buluştu.

EKLER

EK 1: 17. Yüzyıl Avrupa Haritası

EUROPE IN 1648

Kaynak: www.pages.uoregon.edu, 2019.

EK 2: Boğdan Voyvodası Gheorge Duca

Kaynak: www.Moldovenii.md, 2019.

EK 3: Eflak Voyvodası Radu Şerban

Kaynak: www.povestilemariinegro.ro, 2019.

EK 4: Erdel Prensi Tökeli İmre

Kaynak: www.fikriyat.com, 2019.

EK-5: 17. yüzyılda Başa Geçen Eflak Voyvodaları

Radu Mihnea	1601-1602
Radu Şerban	1602-1611
Radu Mihnea	1611-1616
Aleksandru İliaş	1616-1618
Gabriel Movila	1618-1620
Radu Mihnea	1620-1623
Aleksandru Coconul	1623-1627
Aleksandru İliaş	1627-1629
Leon Tomşa	1629-1633
Matei Basarab	1633-1654
Konstantin Şerban	1654-1658
III. Mihne	1658-1659
Gheorghe Ghika	1659-1660
Grigore I. Ghika	1660-1664
Radu Leon	1664-1669
Vorniç Antuvan	1669
Gheorghe Ghika	1669-1674
Gheorghe Duca	1674-1678
Şerban Kantakuzen	1678-1688
Brancoveanu	1688-1714

EK-6: 17. Yüzyılda Başa Geçen Boğdan Voyvodaları

Yeremia Movila	1595-1606
Simeon Movila	1606-1608
Konstantin Movila	1608-1611
Stefan Tomşa	1611-1615
Aleksandru Movila	1615-1616
Radu Mihnea	1616-1619
Gaspar Gratyani	1619-1620
Aleksandru İliaş	1620-1621
Stefan Tomşa	1621-1623
Radu Mihnea	1623-1626
Miron Bernowski	1626-1629
Aleksandru Coconul	1629-1630
Miron Bernowski	1630
Moise Movila	1630-1631
Aleksandru İliaş	1631-1633
Moise Movila	1633-1634
Vasile Lupu	1634-1653
Görkiz	1653-1654
Stefan Georghe	1654-1658
Georghe Gika	1658-1659
Stefan Lupu	1659-1665
Georghe Duka	1665-1667
Stefan Petriceicu	1667-1671
Georghe Duka	1671-1672

EK-6: (devam) 17. Yüzyılda Başa Geçen Boğdan Voyvodaları

VII. Stefan	1672-1673
Dimitri Kantakuzen	1673-1678
Georghe Duka	1678-1684
Konstantin Kantemir	1684-1693
Dimitri Konstantin	1693-1695
Antiyoh Kantemir	1695-1700

KAYNAKÇA

- Anhegger, R. (1942). Martoloslar Hakkında. *Türkiyat Mecmuası*, (C.7-8), 282-320.
- Artan, M. (2006). *Mühimme defterlerine göre osmanlı devletinde eşkıyalık hareketleri (1626-1631)* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.
- Aşık Paşaoğlu. (1985). *Tevarih-i Ali Osman*. (Haz. Nihal Atsız) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ateş, M. (2008). *88 Numaralı mühimme defteri'nin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi 1637-1638 (H 1046-1048)* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Bostan, İ. (2003). *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). *Mühimme Defteri (MD)*. No: 76. Hüküm: 382, 380.
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). *Mühimme Defteri (MD)*. No: 77. Hüküm: 67, 92, 171, 172.
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). *Mühimme Defteri (MD)*. No: 78. Hüküm: 1894.
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). *Mühimme Defteri (MD)*. No: 79. Hüküm: 184.
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). *Mühimme Defteri (MD)*. No: 105. Hüküm: 95.
- Çelik, A. (2009). *97 Numaralı mühimme defteri'nin transkripsiyonu Hicri 1090-1092 / Miladi 1679-1681*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Çelik, R. (2015). *99 Numaralı mühimme defteri'nin transkripsiyonu ve değerlendirmesi(1-90)* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bitlis.

- Çiçek, K. (2002). II. Viyana Kuşatması ve Avrupa'dan Dönüş (1683 - 1703). *Türkler*, 746-764.
- David, G. (2012). XVI. Yüzyılda Osmanlı-Habsburg Mücadelesinin Bir Kaynağı Olarak Mühimme Defterleri. *Tarih Dergisi*, (Özgür Kolçak Çev.). (S. 53 (2011/1)), 295-349.
- Dingeç, E. (2009). Bir Menzil Defterine Göre III. Osman Döneminde Yapılan Atamalar. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (S. 4), 71-80.
- Dingeç, E. (2017). Osmanlı Devleti ve Eflak ve Boğdan'da Köleleşen Romanlar. *Osmanlı Devleti'nde Kölelik: Ticaret, Esaret, Yaşam*, (Ed: Zübeyde Güneş Yağcı, Fırat Yaşa). İstanbul: Tezkire Yayıncılık.
- Erdoğan, M.A. (2014) Kanuni Sultan Süleyman'ın 1538 Tarihli Karaboğdan Seferi Ruznamesi. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, (S. 29/2), 515-524.
- Gemil, T. (1981). Romen-Osmanlı Münasebetlerine Dair Bazı Mülahazalar. *VIII Türk Tarih Kongresi Bildiriler*, (C. 2). 1503-1510.
- Guboğlu, M. (1988). Osmanlılarla Romen Ülkeleri Arasındaki İlk Devir İlişkileri (1368-1456) Hakkında Belirtmeler ve Doğrultmalar., *IX. Türk Tarih Kongresi*. (Cilt 2). 829-843.
- Heper, Y. (2014). *1550-1580 Osmanlı Eflak-Boğdan ilişkileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- İnalcık, H. (2009). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I Klasik Dönem (1302-1606)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnalcık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)*. (Halil Berktaş Çev.) İstanbul: Eren Yayınları.
- Kaçan, E. M. (2001). *II. Viyana kuşatması*. (Basılmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kahveci, G. (1998). *29 Numaralı mühimme defteri (984-1576)* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaca, F. (2007). Pişkeş. *DİA*, C. 34, 294-296.

- Karacan, T. B. (2010). *101 No'lu mühimme defteri'nin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Karataş, O. (2010). *3 Numaralı mühimme zeyli rebülevvel-cemaziyelevvel 984 / haziran-ağustos 1576*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, A.İ. (2018). Osmanlı Belgeleri Işığında Tökeli İmre'nin Osmanlı Himayesindeki Mücadelesi ve Osmanlı Devleti'ne Sağlanan Parasal Yardımlar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. (62), 345-374.
- Keleş, A. (2011). *75 Numaralı mühimme defteri'nin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kılıç, O. (2007). Ocaklık. *DİA*, C. 33, 317-318.
- Kılınç, A. (2011). Eflak-Boğdan ve Karadeniz'de Bal ve Balmumu. *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, (S.1/1), 40-56.
- Kolçak, Ö. (2012). Vasvar Antlaşması. *DİA*, C.42, 560-562.
- Kurtaran, U. (2016). Karlofça Antlaşması'nda Venedik, Lehistan Ve Rusya'ya Verilen Ahidnamelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açından Değerlendirilmesi. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, (S.60), 97-139.
- Lütfi Paşa. (2001). *Tevarih-i Ali Osman*. (Haz. Kayhan Atik) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Mantran, R. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I*, (Server Tanilli Çev). İstanbul: Adam Yayınları.
- Maxim, M. (2013). Voyvoda. *DİA*, C.43, 127-129.
- Maxim, M. (1973). XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Boğdan'ın Osmanlı İmparatorluğuna Karşı İktisadi ve Mali Mükellefiyetleri Hakkında Bazı Düşünceler. *VII. Türk Tarih Kongresi Sunulan Bildiriler*. (Cilt 2). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 553-566.

- Maxim, M. (1973). XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Boğdan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı İktisadi ve Mali Mükellefiyetleri Hakkında Bazı Düşünceler. *VII. Türk Tarih Kongresine Sunulan Bildiriler*, (C. 2), 553-566.
- Maxim, M. (1988). XVI. Yüzyılın Son Çeyreğinde Akçe'nin Devalüasyonu ve Eflak-Boğdan'ın Haracı Üzerine Etkisi. *IX. Türk Tarih Kongresinden Ayırbaşım*, (C.2), 1001-1009.
- Maxim, M. (2001). *Romano-Ottomanica Essays&Documents From The Turkish Archives*. İstanbul: The Isıs Press.
- Maxim, M. (2008). Romanya. *DİA*, C.35, 168-172.
- Maxim, M. (2013). Yergöğü. *DİA*, C. 43, 483-484.
- Maxim, M. ve Maxim, L. (1999). Romanya'da Osmanlı Araştırmaları. *XIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, (Cilt 1). 221-241.
- Mercimek, Y. (2013). *96 Numaralı mühimme defteri'nin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Murphey, R. (2007). *Osmanlı'da Ordu ve Savaş 1500-1700*. (M. Tanju Akad Çev). Homer Kitabevi.
- Naima Mustafa Efendi. (2007). *Tarih-i Na'ima*. (Cilt 1). (Haz. Mehmet İpşirli) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Orcan, G. (2005). *Macaristanp İmre Thököly* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ortaylı, İ. (2004). Osmanlı Bürokrasisinin Özellikleri. *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim*, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2004). Tanzimat Döneminde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu. *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Oruç Bey. (2009). *Osmanlı Tarihi (1288-1502) Uç Beyliğinden Dünya Devleti'ne*. (Sad. Necdet Öztürk) İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.
- Özcan, A. (1992). Boğdan. *DİA*, C.6, 269-272.

- Özcan, A. (2001). Karlofça Antlaşması, *DİA*, C. 24, 504-507.
- Özkan, S. H. (2012/1). Karlofça Antlaşması Sonrası Osmanlı-Avusturya İlişkilerinde Macarların Durum. *Avrasya Etüdüleri*, (S.41), 183-195.
- Pala, N. (2009). *Eflak ve Boğdan'da Osmanlı hakimiyeti ve Fuat Efendi'nin Layihası*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Panaite, V. (2002). Osmanlı Hakimiyetinin Tuna Nehrinin Kuzeyinde Yayılışı: XIV ve XVI. Yüzyıllarda Eflak ve Boğdan. (Numan Elibol Çev). *Türkler*, 206-218.
- Panaite, V. (2000). Haraçgözarların Statüleri: XV. Ve XVII. Yüzyıllarda Eflak, Boğdan ve Transilvanyalılar Üzerine Bir Çalışma. *Osmanlı*, (Ed. Güler Eren). 373-383.
- Papp, S. (2002). Eflak ve Boğdan Ahitnameleri Üzerine Bir İnceleme: Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzeybatı Hududundaki Hıristiyan Vassal Devletler. *Türkler*, 744-753.
- Papp, S. (2012). Tököli İmre. *DİA*, C. 41, 277-278.
- Peçevi İbrahim Efendi. (1981). *Peçevi Tarihi*. (Cilt 1). (Haz. Bekir Sıtkı Baykal) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Rıcaut, R. (2012). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*. (Ter: Halil İnalçık, Nihan Özyıldırım). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sarğın, Y. (2013). *Başlangıcından 1606'ya kadar Osmanlı Devleti ile Eflak ve Boğdan Voyvodalıkları arasındaki ilişkiler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Silahtar Mehmed Ağa. (1947) *Silahdar Tarihi*. (Haz. Mustafa Nihat Özön) Ankara: Akba Kitabevi.
- Sözen, Z. (2002). Osmanlı Kültürünün Eflak ve Boğdan'ın Yaşamına Etkisi. *Türkler*, 15-22.
- Şakar, M. F. (2007). *1101/1102 (1690-1691) Tarihli 100 numaralı mühimme defteri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. (2000). *82 Numaralı Mühimme Defteri (1026-1027 / 1617-1618)*. (Yay. Haz. Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik vd.). Ankara: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. (2001). *83 Numaralı Mühimme Defteri (1036-1037 / 1626-1628)*. (Yay. Haz. Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik vd.). Ankara: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. (2002). *85 Numaralı Mühimme Defteri (1040-1041(1042) / 1630-1631 (1632))*. (Yay. Haz. Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik vd.). Ankara: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. (2015). *91 Numaralı Mühimme Defteri (H. 1056 / M. 1646-1647)*. (Yay. Haz. Murat Cebecioğlu, Numan Yekeler vd.). İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
- T.C. Genelkurmay Başkanlığı. (2006). *Tarihte-Türk Rumen İlişkileri*. Ankara: Genelkurmay Atase ve Denetleme Daire Başkanlığı Yayınları.
- Taşkın, Ü. (2005). *Osmanlı Devleti'nde kullanılan ölçü ve tartı birimleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Tosun, İ. (2006). Ulakların-Romenlerin Ortaya Çıkışı. *Balkanlar El Kitabı*. (Cilt 1). (s.252-259). Ankara.
- Turan, M. (1999). II. Viyana Muhasarası: Osmanlı Devleti'nde Siyasi, İdari ve Askeri Çözülme. *Osmanlı Tarihi Araştırmalar Merkezi Dergisi*, (S. 9), 389-431.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi I-II-III*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yalçınkaya, M. A. (2006). Osmanlı Döneminde Eflak ve Boğdan (Memleketeyn). *Balkanlar El Kitabı*, (Cilt 1), (s.386-395). Ankara.
- Yıldırım, F. (2014). 15.-16. Yüzyıllarda Tuna Havzasında Tuzlalar ve Tuz Hukuku. *Electronic Turkish Studies*, C. 9 (S. 4), 1169-1183.

- Yıldız, M. (2005). *92 Numaralı ve 1657-1658 tarihli mühimme defteri*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Yücel, Y. ve Sevim, A. (1991). *Klasik Dönemin Üç Hükümdarı Fatih Yavuz Kanuni*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Zinkeisen, J. W. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. (Cilt 1). (Nilüfer Epçeli Çev). İstanbul: Yeditepe Yayınları.

DİZİN

-A-

Akkirman, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 26, 27,
29, 31, 59, 64, 66, 71

-B-

Babadağ, 29, 56, 69
Bedel-i Cizye, 49
Bender, 12, 26, 53, 59, 66

-D-

Dinyester, 11, 32, 42, 46

-E-

Erdel, vii, 13, 20, 25, 27, 30, 33, 34, 35,
36, 37, 39, 41, 43, 44, 45, 63, 64, 66,
72, 78

-H-

Haraçgüzar, 20, 32, 71
Hotin, vii, 27, 32, 33, 60, 63

-İ-

İaşe, v
İşkodra, 8

-K-

Kamaniçe, 26, 41, 42, 45
Kazak, 12, 25, 27, 32, 46, 53, 66, 68, 73
Kırım, vii, 9, 10, 11, 12, 18, 26, 28, 29,
31, 35, 40, 43, 44, 49, 64, 65, 66
Kili, 7, 9, 10, 11, 29, 59, 66, 71

-M-

Macaristan, 4, 9, 36, 37, 38, 39, 40, 43,
45, 46, 72
Memleketeyn, v, vi, 1, 2, 57, 63, 64, 65,
72, 84
Moldova, 1, 4

-O-

Ocaklık, 56, 81

-Ö-

Özi, vii, 25, 28, 30, 31, 35, 60, 66, 67,
72

-S-

Suçiova, 8, 11

-T-

Tatar, 1, 11, 25, 29, 33, 34, 35, 39, 42,
43, 44, 45, 51, 66, 73
Tuna, 1, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 27, 29,
32, 40, 45, 46, 52, 58, 60, 66, 68, 71,
83, 84

-Y-

Yergöğü, 3, 7, 30, 50, 52, 58, 66, 68, 82

-Z-

Zımmi, 49, 68

